

Pule'anga Tonga
Potungaue Sitetisitika 'a Tonga

PALANI NGĀUE FAKALAKALAKA & FAKAMATALA PA'ANGA

2025/26 - 2027/28

Potungaue Sitetisitika 'a Tonga
Puha Meili 149
Nuku'alofa

Pule'anga 'o Tonga
Uepisaiti: <https://tongastats.gov.to>
'Imeili: dept@stats.gov.to

Kano Tohi

Kano Tohi	i
Lisi 'o e ngaahi 'Ata/Fakatātā	iii
Lisi 'o e ngaahi Tepile.....	iii
Ngaahi Fakanounou.....	v
Talamu'aki.....	1
Talateu	2
Visone mo e Misiona 'a e Potungāue Sitetisitika	4
Visone	4
Misiona	4
Lao	4
Pule Tānaki Fakamatala Faka Sitetisitika 'a e Pule'anga.....	5
Ngaahi Tefito'i Taumu'a Ngāue Mahu'inga ange, he Palani Fakalakalaka Faka - Fonua:	5
1 Konga Lalahi 'o e Palani Pule ki he Fakalakalaka Fakalukufua	6
1.1 Ngaahi Kupu Fekau'aki.....	6
1.2 Mape Taumu'a Fakahoko Ngāue 'a e Potungāue Sitetisitika	9
1.3 FA'UNGA PALANI FAKALAKALAKA 'A TONGA/TAUMU'A FAKALAKALAKA TU'ULOA/PALANI FAKAFEITU'U	8
1.3.1 Fa'unga Palani Fakalakalaka 'a Tonga/Taumu'a Fakalakalaka Tu'uloa Ngaahi kaveinga ngāue mei he TSDF mo e SDG 'oku ngāue kiai 'a e Potungāue Sitetisitika'	8
1.3.2 Taumu'a mo e 'Asenita Mu'aki 'a e Pule'anga.....	8
2 Palani faka-Sekitoa, faka-Vahe lalahi & Fakalakalaka faka-Kolo	10
3 Vakai Fakalūkufua.....	11
3.1 Ngaahi Tafa'aki Ngāue mo e Ngaahi Va'a Ngāue	11
3.2 Vakai'i e Potungāue	17
3.3 Tōnounou Fakakaungāue.....	17
3.4 Patiseti mo e fa'unga 'o e Potungāue Sitetisitika,	18
3.5 Fakama'opo'opo e Palani Fakalakalaka e Potungāue (MDA)	19
3.5.1 Fakalelei ki he Founa Fakalele Ngāue lolotonga	19
Fakalakalaka Lolotonga.....	29
3.5.2 Ngaahi Liliu he Patiseti Ngāue (Patiseti Fakapa'anga 'e he pule'anga)	34
3.5.3 Tokoni ki he Palani mo e Fokotu'utu'u Ngāue Sitetisitika Tu'uloa	34
3.5.4 Ko e poloseki ki he 'Ilo fo'ou mo e Fakalakalaka 'a e Ivi Ngāue 'a e kau Ngāue.....	34
3.5.5 Ngaahi sitetisitika Faka-'Ekonomika	35
3.5.6 Polokalama Sitetisitika ki he Kakai mo e Tu'unga Sosiale	35
3.5.7 Polokalama Tohi Kakai mo e Savea	36

3.5.8	Fakafekāinga’aki ‘o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu’unga & Tūkunga, ‘Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me’afua-hā-mai, pehē ki hono Ako’i ‘o e Fa’unga Sitetisitika Fakafonuá NSS.....	37
4	Fa’unga Patiseti ‘o e Potungāue Sitetisitika	43
5	Ngaahi Polokalama mo e Va’a Ngāue	44
5.1	Polokalama 1: Tataki mo e Fale’i	44
5.1.1	Ngaahi ngāue kuo lava’i ‘e he Polokalama:.....	44
5.1.2	Polokalama iiki (Nil): ‘Ofisi ‘o e Minisitā	44
5.1.3	Va’a Ngāue: ‘Ofisi ‘o e Pule Ngāue Sitetisitika ‘a e Pule’anga – Polokalama iiki 101	45
	Polokalama iiki 101 - Kau Ngāue	45
5.1.4	Va’a Ngāue: Va’a Fakalele Ngāue – Polokalama iiki 02	48
	Polokalama iiki 102 – Kau Ngāue.....	48
	Polokalama iiki 102 - Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue	48
5.1.5	Va’a Ngāue: Tekinolosa ‘o e Fakamatala mo e Fetu’utaki – Polokalama iiki 103.....	50
	Polokalama iiki 103 - Kau Ngāue	50
	Polokalama iiki 1013 – Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue	50
5.2	Polokalama 2. Sitetisitika ‘o e ‘Ekonomika.....	54
5.2.1	Ngaahi ngāue kuo lava’i ‘e he Polokalama:	54
5.2.2	Va’a ngāue: Ngāue ‘Ekonomika FakaSitetisitika Fakatupu Koloa mo e Va’a ki Tu’a ki he ‘Ekonomika ‘a e Fonua	54
5.2.3	Polokalama 2 – Kau Ngāue.....	54
5.2.4	Polokalama 2 - Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue.....	54
5.3	Polokalama 3. Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale	56
5.3.1	Ngaahi ngāue kuo lava’i ‘e he Polokalama:.....	56
5.3.2	Va’a Ngāue: Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale	56
5.3.3	Polokalama 3 – Kau Ngāue.....	56
5.3.4	Polokalama 301 - Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue.....	56
5.4	Polokalama 4: Tohi Kakai mo e Savea.....	58
5.4.1	Ngaahi ngāue kuo lava’i ‘e he Polokalama:.....	58
5.4.2	Polokalama 4 – Lekooti mo e Felēlē’aki.....	58
5.4.3	Polokalama 4 – Tokolahi ‘o e kau ngāue mo e tūkunga ngāue.	58
5.4.4	Polokalama 4 - Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue.....	59
5.5	Polokalama 5. Fakafekāinga’aki ‘o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu’unga & Tūkunga, ‘Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me’afua-hā-mai, pehē ki hono Ako’i ‘o e Fa’unga Sitetisitika Fakafonuá	61
5.5.1	Ngaahi Taumu’a ‘oku Siofaki mei he Polokalamá:.....	61
5.5.2	Polokalama 5 – Tokolahi ó e kau ngaue.....	62
5.5.3		63
	Polokalama 5 - Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue’	63
6.	Ngaahi Tānaki Fakamatala Sitetisitika Lalahi.....	68

7. Fakalahi	69
Fakalahi 1: Ngaahi Polokalama mo e Kau Ngāue	69
Fakalahi 2: Fakalakalaka Lolotonga	76

Lisi ‘o e ngaahi ‘Ata/Fakatātā

Fakatātā 1 Palani Fakafonua ki hono Fakalakalaka ‘i ‘o e fakamatala fakasitititika 2025	7
Fakatātā 2 Mape Taumu‘a Fakahoko Ngāue ‘a e Potungāue Sitetisitika.....	9
Fakatātā 3 Fa‘unga Potungāue Sitetisitika, mei he 1st Siulai, 2024	18
Fakatātā 4 Ko e fakatātā ‘o e tafe ‘a e fakamatala ‘i loto ‘i he Potungāue	37
Fakatātā 5 Fakahinohino ki he me'afua 'i hono muimui'i 'o e Lao 'i he Pasifiki	38
Fakatātā 6 Palani ngāue Fakafonua 2	41
Fakatātā 7 Ngaahi Polokalama mo e Kau Ngāue.....	69

Lisi ‘o e ngaahi Tepile

Tēpile 1 - Potungāue SitetisitikaTSD Critical Positions for, Ngaahi lakanga / Tu‘unga mahu‘inga ki he TF 2025/26 – 2027/28.....	19
Tēpile 2 - Fakalakalaka Lolotonga	29
Tēpile 3 - Patiseti Ngāue, Fakalakalaka mo hono vahevahe (pa‘anga mo e pa‘anga ‘ofa mai)	43
Tēpile 4 - Katoa ‘o e Pa‘anga na‘e totongi mei he Pa‘anga Fakalakalaka (pa‘anga & pa‘anga ‘ofa mai)	43
Tēpile 5 - Tokolahi Kau ngāue Tu‘uma‘u.....	43
Tēpile 6 - Polokalama 1rogram 101 Tokolahi Kau Ngāue Tu‘uma‘u mo e Kau ngāue Lau ‘aho mo e Katoa ‘o e Pa`anga na`e totongi mei he Pa`anga Fakalakalaka (pa`anga & pa`anga `ofa mai)	44
Tēpile 7 - Me‘afua Tefito ki he fakahoko ngāue (KPI) ‘Ofisi ‘o e Palemia	44
Tēpile 8 - Tokolahi ‘o e kau ngāue mo e tu‘unga ngāue ‘i he Polokalama iiki 1011 - ‘Ofisi ‘o e Pule Ngāue Sitetisitika ‘a e Pule`anga; mo e Katoa ‘o e Pa`anga na`e totongi mei he Pa`anga Fakalakalaka (pa`anga & pa`anga `ofa mai).....	45
Tēpile 9 - Ngaahi Me‘afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he Polokalama iiki 1011 - ‘Ofisi ‘o e Pulengāue Sitetisitika ‘a e Pule`anga; mo e Katoa ‘o e Pa`anga na`e totongi mei he Pa`anga Fakalakalaka (pa`anga & pa`anga `ofa mai)	46
Tēpile 10 - Tokolahi ‘o e kau ngāue mo e tu‘unga ngāue ‘i he Polokalama iiki 1012 - Va’a Fakalele Ngāue; mo e Katoa ‘o e Pa`anga na`e totongi mei he Pa`anga Fakalakalaka (pa`anga & pa`anga `ofa mai)	48
Tēpile 11 - Me‘afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he polokalama iiki 102 – Va’a Fakalele Ngāue.....	48
Tēpile 12 - Tokolahi ‘o e kau ngāue mo e tu‘unga ngāue ‘i he Polokalama iiki 103 -.....	50
Tēpile 13 - Me‘afua Tefito ki he fakahoko ngāue (KPI) ki he Polokalama iiki Sub-Program 1013 KPIs — Kau NgāueStaff — Va’a Tekinolosia ‘o e Fakamatala mo e Fetu‘utaki Information and Communications Technology (ICT).	50
Tēpile 14 - Tokolahi ‘o e kau ngāue mo e tu‘unga ngāue ‘i he Polokalama 2 Va’a ngāue `Ekonomika FakaSitetisitika Fakatupu Koloa mo e Va’a ngāue ki Tu`a ki he `Ekonomika `a e Fonua; mo e Katoa `o e Pa`anga na`e totongi mei he Pa`anga Fakalakalaka.....	54

Tēpile 15- Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPIs) ki he Polokalama 2 - Va’a ngāue ‘Ekonomika FakaSitetisitika Fakatupu Koloa mo e Va’a Ngāue ki Tu’a ki he ‘Ekonomika ‘a e Fonua	55
Tēpile 16 - Tokolahi ‘o e kau ngāue moe tu’unga ngāue ‘i he polokalama 301 Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale; moe Katoa ‘o e Pa’anga na’e totongi mei he pa’anga Fakalakalaka (pa’anga & pa’anga ‘ofa mai)	56
Tēpile 17 - Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he Polokalama 3 KPIs - Va’a ki he Kakai moe Sitetisitika faka-Sosiale	56
Tēpile 18 - Tokolahi ‘o e kau ngāue mo e tu’unga ngāue ‘i he Polokalama 4 – Tānaki mo e Tufaki Fakamatala; mo e Katoa ‘o e Pa’anga na’e totongi mei he Pa’anga Fakalakalaka (pa’anga & pa’anga ‘ofa mai)	58
Tēpile 19 - Ngaahi Me’afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he Polokalama 4 – Va’a ngāue Tānaki mo e Tufaki Fakamatala	59
Tēpile 20 - Kau ngāue á e Polokalama 5 – Fakafekāinga’aki ‘o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu’unga & Tūkunga, ‘Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me’afua-hā-mai, pehē ki hono Ako’i ‘o e Fa’unga Sitetisitika Fakafonuá mo e kotoa ó e Pa’anga na’e totongi mei he Pa’anga Fakalakalaka (pa’anga & pa’anga ‘ofa mai)	62
Tēpile 21 - Polokalama 5 - (KPIs) – Va’a ngāue Fakafekāinga’aki ‘o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu’unga & Tūkunga, ‘Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me’afua-hā-mai, pehē ki hono Ako’i ‘o e Fa’unga Sitetisitika Fakafonuá	63
Tēpile 22 - Fakalakalaka Lolotonga	76

Ngaahi Fakanounou

APP	Palani Fakatau Fakata'u
AR	Lipooti Ngāue Fakata'u
BMPI	Tu'unga feliliu'aki totongi e Koloa Langa
BR	Savea 'o e ngaahi Pisinisi
CP&B	Palani Ngāue Fakalakalaka mo e Patiseti
CPI	Fua 'o e Totongi Koloa
SEEA	Sisitemi ki he 'Akauni 'Atakai faka-Ekonomika
SDG	Naahi Taumu'a Fakalakalaka mo Tu'uloa
SACA	Fale'i mo e Tokoni fakaNgāue
STWGS	Kulupu Ngāue Fakatekinikale Faka-Sekitoa
TSD	Potungāue Sitetisitika 'a Tonga
TSA	'Akauni Satelaite 'i Tonga
TSDF	Fa'unga Palani Langa Fakalakalaka 'a Tonga (I = 'uluaki; II = ua)

Talamu'aki

‘Oku ‘oatu ‘a e tukupā mo e falala ki he Palani Ngāue Fakalakalaka moe Fakamatala Fakapa’anga ma’a e Potungāue Sitetisitika ki he ta’u fakapa’anga 2025/26 ki he 2027/28. ‘Oku fakamatala’i ‘e he palani ko ‘eni ‘a e ngaahi me’a mahu’inga ki he ta’u ‘e tolu ka hoko, ‘o fakamālohia ‘a e fatongia mahu’inga ‘o e sitetisitika ‘i he pule’anga, fa’u tu’utu’uni mo e fakalakalaka fakafonua. ‘Oku fakahoko fatongia ‘a e Potungāue Sitetisitika ‘i he malumalu ‘o e Lao Sitetisitika 1978, ‘a ia na’e fakalelei’i ‘i he 2015, ke ‘oatu ha ngaahi sitetisitika lelei, taimi totonu mo falala’anga ke poupou’i ‘a e fai tu’utu’uni, fakatotolo mo e palani fakalakalaka fakafonua.

Ko e tefito’i taumu’a ‘o e Palani Ngāue Fakalakalaka moe Fakamatala Fakapa’anga ko ‘eni ke poupou’i ‘a e fa’u tu’utu’uni mo e ngaahi tu’utu’uni ‘oku ‘ilo’i, fakalelei’i ‘a e ako mo e mahino fakasitetisitika, pea fakapapau’i ‘a e fa’u ‘o e ngaahi sitetisitika lelei ke feau ‘a e ngaahi fie ma’u fakafonua mo fakavaha’apule’anga. ‘Oku mahu’inga ‘eni ‘i he fenapasi ‘etau ngaahi ngāue Fakalakalaka Fakasitetisitika mo e Kaveinga Taumu’a Tu’uloa (SDGs) pea hiki mei he Fa’unga Palani Langa Fakalakalaka ‘a Tonga Ua moe Tolu (TSDFII moe TSDFIII). ‘Oku mahu’inga ‘a e fakafekau’aki totonu moe Kupu Fekau’aki Fakasitetisitika (NSS) ke feau ‘a e ngaahi fie ma’u mo e ngaahi faingata’a fakasitetisitika.

‘I he ta’u ‘e tolu ka hoko, ‘e tokanga taha ‘a e Potungāue Sitetisitika ki he:

- Poupou’i ‘a e fai tu’utu’uni lelei ‘aki hono faka’ai’ai ‘a e fa’u tu’utu’uni makatu’unga ‘i he ngaahi mo’oni me’a hange koe sitetisitika.
- Fakalahi ‘a e lavame’a, ola lelei mo e mahino ‘o e ngaahi ngāue fakapule’anga ke tauhi ‘a e pule lelei.
- Faka’ai’ai ‘a e fekumi, fakalakalaka mo e ako ke fakalahi ‘a e mahino mo hono faka’aonga’i fakasitetisitika.

‘Oku ou poupou’i ‘a e fakahinohino ‘oku ‘oatu ‘i he Palani Fakalakalaka ko ‘eni koe’uhi he ‘oku fenapasi ia mo e ngaahi tu’utu’uni mo e ngaahi ‘amanaki ‘a e pule’anga. ‘Oku ou fiefia ke fengāue’aki vāofi mo e Potungāue Sitetisitika ke fakapapau’i ‘oku mālohi, fakakau mo tali ‘e he’etau polokalama fakasitetisitika ‘a e ngaahi fiema’u ‘a hotau kakai ‘o e fonua. ‘I hono fakalelei’i ‘o e pule’anga mo e muimui ki he pule ‘a e lao, ‘oku mau faka’amu ke fa’u ha kaha’u ‘oku tu’uloa mo ‘ilo ‘a e fakamatala ma’a Tonga.

Malo ‘aupito

.....

Hon. Dr ‘Aisake Eke

‘Eiki Palēmia ‘o Tonga, Minisitā ‘o e Pa’anga, mo e Minisitā ‘oku fakamalumalu ki ai ‘a e Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga Hon. Dr ‘Aisake Eke

Talateu

‘Oku tefito ‘a e ola lelei ‘a e ngāue ‘a e Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga’ ‘i he malava ke ma’u ‘a e ngaahi fiema’u faka-sitetisitika’ ‘i he founa lelei taha mo vave taha ‘e ala malava. Kuo pau ke vave mo longomo’ui ‘a e ngāue ‘a e Potungāue ‘i hono tokangaekina ‘a e fakautuutu ‘o e fiema’u sitetisitika ke makatu’unga mei ai ‘a e faitu’utu’uni ‘a e Pule’anga’ mo e ngaahi kautaha fekau’aki mo ia’ , pea pehē ki hono vakai’i mo fakafuofua’i ‘a e fakalalakakā’ . Ko e ngaahi fiema’u’ , ‘oku tupu ia mei he ngaahi ‘asenita ‘o e ngaahi fiema’u mahu’inga ‘a e Pule’anga’ , ‘o hange ko ia ‘oku fakaikiiki ‘i he Fa’unga Palani Langa Fakalalakaka ‘a Tonga Ua (TSDF II), fakataha mo e liliu ki he ngaahi fokotu’utu’u mo e palani ki he Fa’unga Palani Langa Fakalalakaka ‘a Tonga Tolu (TSDF III), pea ‘oku ne ‘omai ha ngaahi pole ko e tali ia, ke fakakaukau’i foki mo e ngaahi ‘asenita fakalalakaka fakavaha’apule’anga hange ko e Fakalalakaka Tu’uloa (SDGs).

Ki hono fakalelei’i ‘a e ngaahi pole ko ‘eni’ , kuo tukupā ‘a e Potungāue’ ke fakakakato ‘a e Founa Fakafonua ki hono Fakalalakaka’i ‘o e Sitetisitika (NSDS), mo kei hokohoko atu pe hono fakahoko. ‘Oku fakataumu’a ‘a e founa ko ‘eni ke ‘oatu ha founa faka’auliliki mahino pea tu’uloa ki hono tokangaekina lelei mo lelei ‘o e ngaahi fie ma’u fakasitetisitika.

‘Oku fakataumu’a ‘a e Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga ke hoko ko e potungāue tu’ukimu’a taha ‘i he ngaahi ngāue fakasitetisitika tu’unga ma’olunga ‘i he fonua, ‘o makatu’unga ‘i he taukei mo fakahokototonu ‘o e tanaki fakamatala. Ko ‘emau taumu’a ke ‘oatu ‘a e ngaahi sitetisitika taimi totonu ‘oku feau ‘a e fiema’u, ‘a ia te ne tokoni’i ‘a e fa’u tu’utu’uni, poupou’i ‘a e fai tu’utu’uni, faka’ai’ai ‘a e fakatotolo, mo fakapapau’i ‘a e fetu’utaki mahino mo e kau ngāue kotoa pe. ‘I hono fakafekau’aki lelei ‘o e Ngaahi Va’a Ngāue Fakafonua Fakasitetisitika (NSS), ‘oku feinga ‘a e Potungāue ke fakalelei’i ‘a e ngaahi pole ko ‘eni ‘o fakafou ‘i he tokanga taha ki hono langa hake ‘o e me’a ‘oku malava ke fai, fakalalakaka fakatekinolosia, kau mai mo e kau fakatupukoloa, mo e palani taimi loloa. ‘Oku mahu’inga ‘a e tu’unga fakataki ko ‘eni kene hiki hake ‘a e Ngaahi Va’a Ngāue Fakafonua Fakasitetisitika (NSS) ko ha ma’u’anga tokoni mahu’inga ki he fakalalakaka fakafonua.

Ko e makatu’unga lalahi ‘e ua ‘oku ne tataki ‘a e Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga ki hono fakalelei’i ‘a e tu’unga lelei mo e tu’umalie ‘a hotau kakai ‘o e fonua. ‘Uluaki, ‘oku mau feinga ke fa’u ha ngaahi sitetisitika tu’unga ma’olunga ke tokoni ki ha fai tu’utu’uni ‘oku tefito ‘i ha makatu’unga pau mo ‘i ai hano fakamo’oni fakasitetisitika, faka’ai’ai ‘a e fakatotolo mo e ‘ilo, pea tokoni ki hono fa’u ‘o ha ngāue tefito ‘a e Ngāue - Fakapule’anga. Ua, ‘oku mau ‘oatu ha fale’i mo ha poupou lelei ki he ngaahi kautaha ‘a e pule’anga ‘i hono tănaki, fokotu’utu’u, mo hono ‘analaiso ‘o e fakamatala’ , ‘o tokoni ki he fakalalakaka ‘o e ngaahi polokalama fakamatala ki he sekitoa ‘a e kakai.

‘Oku fakamatala’i ‘e he Palani Ngāue Fakalalakaka pea mo Fakapa’anga (CP) ko ‘eni ki he 2025/2026 - 2027/2028’ ‘a e ngaahi faka’ilonga mahu’inga ‘o e ngāue ki he ngaahi kaveinga ngāue ko ‘eni ki he ta’u ‘e tolu ka hoko. ‘Oku ne fakamahino’i ‘a e ngaahi pole ‘e fai ‘a e fehanganagai mo ia ‘i hono fakahoko ‘o e ngaahi ngāue’ , mo fakamamafa’i ‘a e ngaahi fakakaukau ‘oku fakahoko ke a’usia ‘a e ngaahi taumu’a’ . Kuo vakai’i foki ‘e he Palani Ngāue ko ‘eni’ ‘a e ngaahi tonounou ‘i he fakahoko fatongia lolotonga’ , pea ‘oku toe fokotu’u mai ‘e he palani ngāue’ ni ‘a e ngaahi founa ke fakasi’isi’i ‘aki ‘a e ngaahi tonounou ko ‘eni. ‘Oku fakataumu’a ‘a e palani ko ‘eni’ ke tokoni ki hono fa’u ‘o ha palani ngāue mo ha palani ngāue taimi loloa ‘o a’u ki he ta’u 2028. ‘Oku makatu’unga ‘a e lavame’a lelei ‘o ‘etau ngaahi ola fakafonua mo fakakautaha ‘i he pau ‘o e ngaahi founa ngāue ‘a e Potungāue,’ pea mo ha ngaahi ma’u’anga tokoni ‘oku’ ne fakafaingofua’i ‘a hono fakahoko ‘o e ngaahi ngāue ko ‘eni.

‘Oku fakatokanga’i ‘e he palani ngāue ko ‘eni ‘a e tokoni ‘oku fai ‘e he ngaahi hoa fakalakalaka’ , pea mo e tokoni fakatekinikale ‘oku fai ‘e he ngaahi kautaha fakasitētisitika fakavaha‘apule‘anga mo fakafeitu‘u’ . ‘Oku ne fakamamafa’i mai ai ‘a e mahu‘inga ‘o e tu‘unga taki ‘i he ngaahi tu‘unga kotoa pé’ , tokangaakina ‘o e ngaahi ngāue mo e ngaahi me‘a ‘oku fakatu‘utamaki’ , fakatupulaki ‘a e ngaahi me‘a ‘oku malava ke tau fakahoko, pea mo poupou‘i ‘a e ngāue ‘oku fakahoko lelei. ‘Oku mahu‘inga leva hono vakai‘i hokohoko ‘o e ngaahi polokalama ko ‘eni’ , ki hono fakahoko lelei ‘a e ngaahi ola ‘oku tuku atu.

‘Oku ou amanaki lelei ki hono fakahoko ‘o e palani ngāue ko ‘eni’ , ke tokoni ki he langa fakalakalaka ‘o e Pule‘anga ‘o Tonga’ .

Malō ‘Aupito

Sione Lolohea

Pule Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga

Visone mo e Misiona ‘a e Potungāue Sitetisitika

Visone

Ke hoko ko e sino ma’u’anga fakamatala Faka - Sitetisitika ki hono tuku atu ‘a e ngaahi fakamatala falala’anga mo lelei taha ‘i Tonga.

Misiona

Ke tataki lelei ‘a e ngāue ‘a e Sisitemi Sitetisitika Faka-Fonua (SSF) ‘i hono tuku atu ‘a e ngaahi Fakamatala Faka – Sitetisitika, ke tokoni ki hono fa’u ‘a e ngaahi tu’utu’uni ngāue, tokoni’i ‘a e ngaahi fekumi mo e fakatoto, pea mo ha founa ke fakalakalaka ai ‘a e mo’ui ‘a e kakai ‘o Tonga’.

Lao

Ko e Tu’utu’uni fakalao ‘o e Potungāue Sitetisitika ‘o Tonga’ ‘oku ma’u ia mei he Lao Sitetisitika 20120 ‘a ia koe ola hono toe vakai’i ‘o e Lao Sitetisitika ‘o e 2015. ‘Oku pehē ‘e he Lao’ ko e Potungāue

“ ‘e hoko koe tefito’i pule ma’u mafai ki he ngaahi Sitetisitika faka’ofisiale ‘o Tonga” (Konga 3.1) pea moia....

“Kuo pau ke Tānaki, mei he kakai, ngaahi pisinisi, mo e ngaahi kautaha kehe ‘i he Pule’anga, ha ngaahi fakamatala fekau’aki mo ‘enau ngaahi ngāue mo e tu’unga faka’ekonomika mo fakasōsiale, koe’uhi ke fa’u, ‘analaiso, to’o konga lalahi mo pulusi ‘a e ngaahi sitetisitika faka’ofisiale felave’l mo e tu’unga ‘o e fefakatau’aki, kakai, ko ‘enau ngaahi kolo mo e ‘ataakai, hange koia mo e ngaahi ngāue, fai fatongia mo e ola ‘o e ngāue ‘a e Pule’anga (Konga 3.2).

Fakataha, mo e tu’utu’uni ‘o e Kapineti (Fika 167) ‘o Fepueli 2021 “koe ngaahi savea kotoa pe ‘oku ‘i ai hono ‘uhinga ‘i he tu’unga fakafonua ke ‘uluaki ‘ave ki he Potungāue Sitetisitika ke faka’atā, pea ke fakangofua kimu’a pea tukuange ‘a e ngaahi ol’a. ‘Oku fakahaa’i foki koe TSD koe uma ngāue tefito ia ‘a e Pule’ang’a.

Tefito’i lao, Tu’utu’uni Ngāue, moe Palani

- Lao Sitetisitika 2020
- Lao Sitetisitika 2015
- Palani Fakafonua ki hono Fakalakalaka’i ‘o e fakamatala fakasitetisitika 2019-2023
- Tu’utu’uni Kapineti Fika 167 ‘o Fepueli 2021
- Lao ‘o e Pule’i ‘o e Pa’anga ‘a e Pule’anga
- Lao ki he kau Ngāue Faka-pule’anga
- Palani Langa Fakalakalaka ‘a Tonga II
- Tu’utu’uni ki he Fakatau Faka-pule’anga
- Tu’utu’uni Pa’anga Humai ‘a e Pule’anga
- Lao Tukupau ‘a e Pule’anga

Pule Tānaki Fakamatala Faka Sitetisitika ‘a e Pule’anga

Ko e ngāue tefito ‘a e Pule Ngāue Sitetisitika ‘a e Pule’anga:

1. Tuku mai ‘a e ola ngāue ‘oku ne maa’usia ‘a e taumu’a ngāue kuo fokotu’utu’u, pea hā he Lao Sitetisitika pea mo e palani ngāue ni, hā sino mai ‘a e lelei ‘o e pule’i mo e fakalele ‘o e ngāue;
2. Tuku mai ki he Pule’anga ‘a e ngaahi Sitetisitika mo e fale’i fakasitetisitika ‘oku kakato mo lelei ke fakahoko’aki ‘a hono fa’u ‘o e ngaahi tu’utu’uni ngāue ‘oku makatu’unga pau mo mahino;
3. Fakapapau’i ko e fakahoko fatongia fakasitetisitika ‘oku fenāpasi mo e fiema’u ‘o e ngāue ni, ‘i he taimi ‘oku fiema’u ai pea fekau’aki tonu mo e fiema’u fikasitetisitika ‘a e Pule’anga;
4. ‘Oku ne ma’u ‘a e poto mo e taukei ngāue pea mo e ‘ilo ki he taki lelei mo e fokotu’utu’u ngāue ‘a e Pule’anga Tonga; pea
5. Taukei mo ma’u ‘a e vā fengāue’aki lelei mo e ngaahi hoa ngāue tefito ‘a e Potungāue ki hono talaki mo fakamahino’i ‘o e taumu’a ngāue fakasitetisitika ke mahino ki he fonua mo e kakai, pea ke fefakafekau’aki ‘a e ngaahi kupu felāve’i faka-ngāue ‘a e Potungāue.

Ngaahi Tefito’i Taumu’a Ngāue Mahu’inga ange, he Palani Fakalakalaka Faka - Fonua:

1. Tuku mai ‘a e ngaahi fakamatala faka Sitetisitika mā’olunga ke tokoni’i e faitu’utu’uni, ‘i ha makatu’unga pau mo mahino, ‘o fenāpasi mo e ngaahi fiema’u ‘oku hā fo’ou mai mei he tūkunga Fakavaha’a pule’anga mo e fakalotofonua, ‘i he taimi tatau, ke fakae’a mai e ngaahi pole ‘oku fehangaangai mo e kau tānaki fakamatala pea ke fakapapau’i e tu’unga taau mo tu’uloa e ngaahi me’angāue ‘oku faitokonia mo fakaivia ‘aki kinautolu mo fka’ai’ai ha founa ngāue faingofua ange pea fa’u ha ngaahi tu’utu’uni ngāue lelei mo taau.
2. Tuku mai ki he pule’anga’ ‘a e ngaahi fakamala fakasitetisitika mo e fale’i fakasitetisitika ‘oku kakato mo lelei ke fakahoko’aki ‘a hono fa’u ‘o e ngaahi tu’utu’uni ngāue ‘oku makatu’unga pau mo mahino;
3. Fakapapau’i ko e fakahoko fatongia fakasitetisitika, ‘oku fenapasi mo e fiema’u ‘o e ngāue’ ni, ‘i he taimi ‘oku fiema’u ai pea fekau’aki tonu mo e fiema’u fakasitetisitika ‘a e Pule’anga;
 - a. Tataki mo fakalele ngaahi polokalama fakasitetisitika
 - e. Fakafenāpasi e ngaahi founa tānaki, fakakalasi, tu’unga taau, fevahevahe’aki, tufa mo ‘analaiso
 - f. Tataki hono fakahoko e fakatau’aki e ngaahi Sekitoa/ Potungāue mo
 - h. Fokotu’u ha Kōmiti Pule, fokotu’utu’u mo fakakakato ngaahi tu’utu’u ni ngāue, lao, ke Fakalelei’i ‘aki e ngaahi fatongia fakasitetisitika.
4. Fakalakalaka’i e ngaahi fatongia mo e ngaahi polokalama ngāue ‘i he Potungāue Sitetisitika’ mo hakeaki’i e ‘ilo ki he mahu’inga e fakamatala faka sitetisitika ‘i he ngaahi Tu’utu’uni Ngāue Fakapule’anga mo e Poloseki Fakalakalaka

Fakahoko kakato ‘o e polokalama vakai’i e tu’unga taau e fakahoko fatongia he Pule’anga’, ke:

1. Fakalakalaka’i mo Fakalelei’i e faifatongia ‘a e kau ngāue ‘i he Palani Fakalakalaka FakaPotungāue
2. Fakalelei’i e ola lelei ‘o e ngaahi tefito’i Taumu’a ngāue ‘a e potungāue.

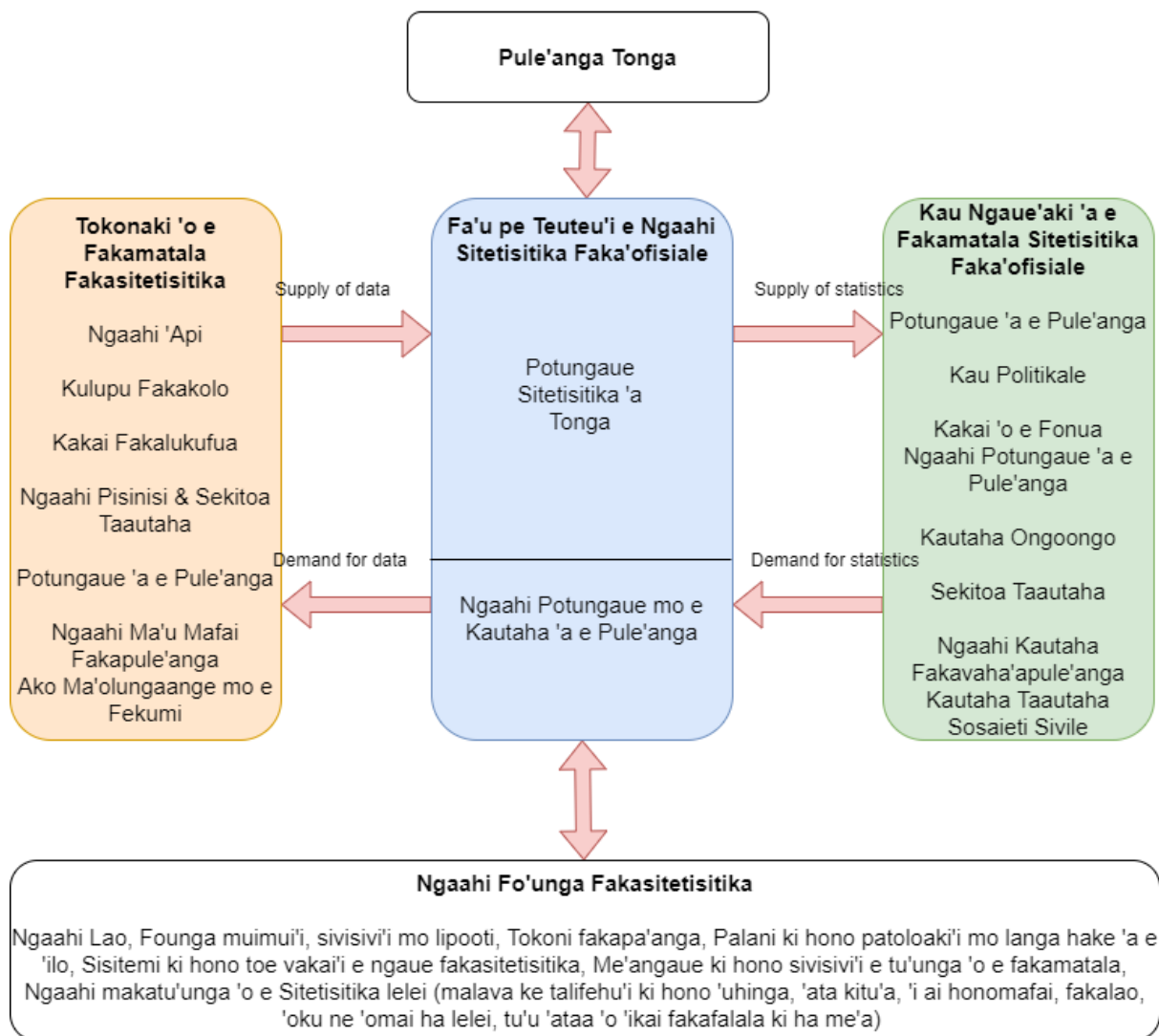
1 Konga Lalahi ‘o e Palani Pule ki he Fakalakalaka Fakalukufua

1.1 Ngaahi Kupu Fekau‘aki

‘I he hoko ‘a e Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga’ ko e tefito‘i pile ma‘umafai ki he ngaahi sitetisitika faka‘ofisiale ‘o Tonga’, ‘oku fakahā ‘a e hounga‘ia ‘a e Potungāue ki he ngaahi kupu fekau‘aki kotoa pe, ‘i he fengāue‘aki ‘oku nau tokoni mai ‘aki ki he Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua (NSS). Koe Potungāue Sitetisitika ‘a Tonga’ ‘oku ne tataki ‘a e fatu ‘o e hala fononga ‘o e Ngāue fakasitetisitika ‘a e fonua’ (NSDS) ‘a ia ‘oku ne taki foki ‘i hono fakafekau‘aki ‘o e Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua ‘oku taumu‘a ‘i he; fakapapau‘i ha founa fakalao mo ha tu‘utu‘uni ‘oku ne fakamālohia ‘a e Sisitemi fakasitetisitika Fakafonua (NSS), vāofi ange ‘a e fetu‘utak‘i ‘i he vaha‘a ‘o kinautolu ‘oku nau faka‘aonga‘i ‘a e fakamatala, kau fa‘u mo e tokonakai ‘o e fakamatala ke tuku mai ‘a e ngaahi faka‘ilonga fakasitetisitika ‘oku fiema‘u ‘i he ofi taha ki he taimi totonu, fakatupulaki ‘o e fakamatala moe ngaahi me‘a ‘oku malava ‘i he Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua (NSS) mo fakapapau‘i ‘oku muimui ‘a e Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua (NSS) ki he ngaahi tu‘unga fakavaha‘apule‘anga mo e founa ‘o e Tānaki fakamatala, ‘analaiso mo tufaki.

Fakatatau ki he Lao Sitetisitika 2015, ‘oku ‘ikai ngata pē ‘i hono ‘omi ‘e he PST ‘a e fakamatala ki he ngaahi kupu fekau‘aki kotoa pē ‘o fakafou ‘i he Savea mo e Tohi Kakai Fakafonua, ngaahi lekooti na‘e Tānaki ‘e he potungāue’ mei he ngaahi kautaha kehekehe ‘o fakafou ‘i he ngaahi tānaki fakataha mo e ni‘ihi kehe foki. ‘Oku ne toe fakahoko mo ha fale‘i ki he founa hono fokotu‘utu‘u, fakahoko ha savea; fakatonutonu ‘o e fakamatala, ngaohi ke ma‘a ‘o e fakamatala’, ‘analaiso pea mo e tohi lipooti ki he ngaahi kupu fekau‘aki kotoa pe ‘oka fiema‘u.

Sisitemi Sitetisitika Fakafonua 'a Tonga

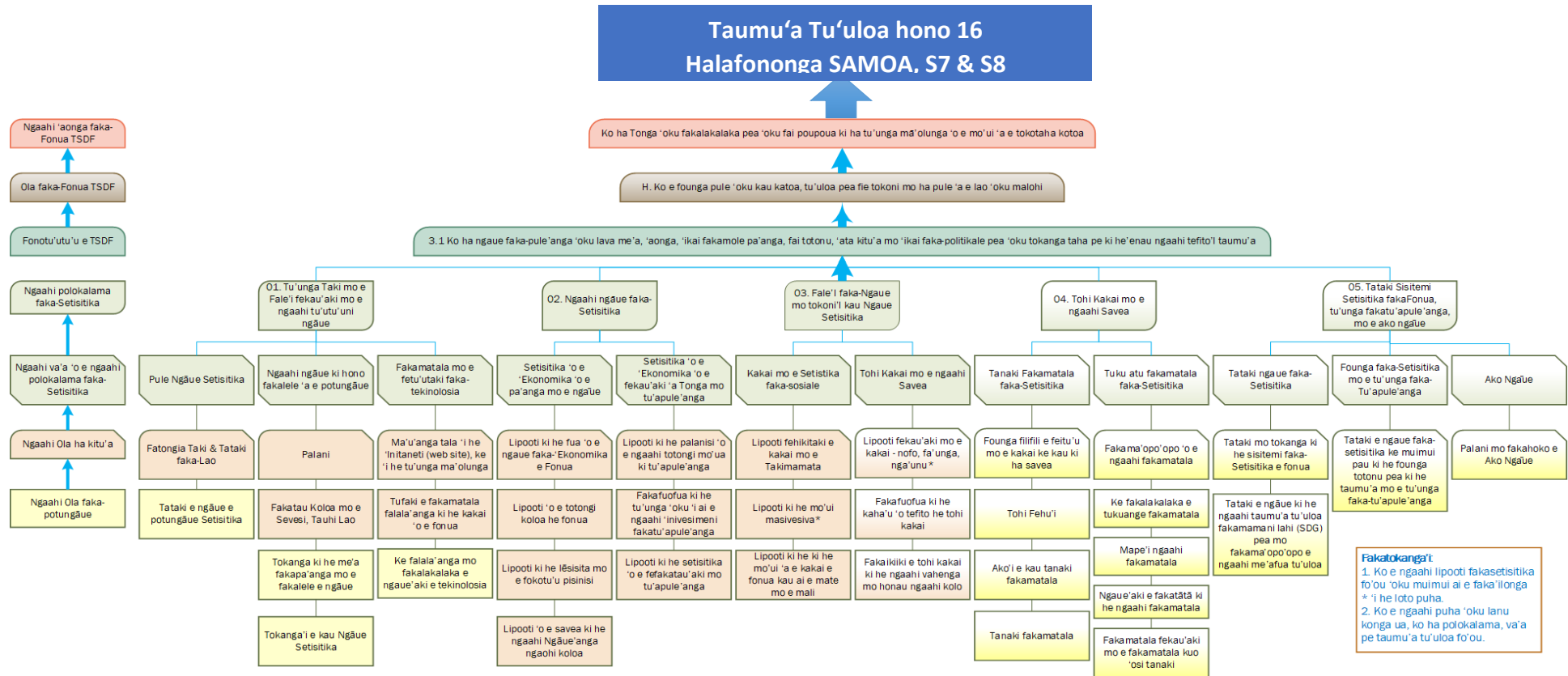

Fakatātā 1 Palani Fakafonua ki hono Fakalakalaka'i 'o e fakamatala fakasitetisitika 2025

Tepile 1 Makatu'unga Ngāue mo e Ngaahi Kupu Fekau'aki

Kupu Fekau'aki	Fekau'aki 'a e Potungāue Sitetisitika ki ai	Fekau'aki mai ki he Potungāue Sitetisitika	Hoa Ngāue mo e Sitetisitika
Fakataha Kapineti 'a 'Ene 'Afio	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i ngāue fakasitetisitika	Tu'utu'uni	Pule'anga 'oku lele lelei mo longomo'ui, faitotonu mo 'ata kitu'a 'ene fakahoko ngāue
Falealea 'o Tonga	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i ngāue fakasitetisitika	Tu'utu'uni, Lao	Pule'anga 'oku lele lelei mo longomo'ui, faitotonu mo 'ata kitu'a 'ene fakahoko ngāue
Ngaahi Potungāue mo e Fakafofonga 'o e Pule'anga	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i ngāue fakasitetisitika	Ngaahi fakamatala	Pule'anga 'oku lele lelei mo longomo'ui, faitotonu mo 'ata kitu'a 'ene fakahoko ngāue Tokoni ki he Kaveinga Fakalakalaka Fakafonua (TSDF)
Ngaahi pisinisi 'a e Pule'anga	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i ngāue fakasitetisitika	Ngaahi fakamatala	Pule'anga 'oku lele lelei mo longomo'ui, faitotonu mo 'ata kitu'a 'ene fakahoko ngāue,
Ngaahi Pisinisi	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i Ngāue fakasitetisitika	Ngaahi fakamatala	Tokoni ki he Kaveinga Fakalakalaka Fakafonua (TSDF)
Kakai 'o e Fonua	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i Ngāue fakasitetisitika	Ngaahi fakamatala	Pule'anga 'oku lele lelei mo longomo'ui, faitotonu mo 'ata kitu'a 'ene fakahoko ngāue
Mītia	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i Ngāue fakasitetisitika		Ko e mahu'inga'ia e kakai he 'aonga mo hono ngāue'aki 'a e Sitetisitika.
Ngāue'anga 'ikai Taumu'a ki ha Tupu (NITT), Ngāue'anga 'ikai Fakapule'anga(NIF) mo e Ngaahi Siasi	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i Ngāue fakasitetisitika	Ngaahi fakamatala	Tokoni'i fakakaungāue fakasitetisitika ki hono 'analaiso 'o e Sitetisitika.
Ngaahi 'Apiako	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i Ngāue fakasitetisitika	Ngaahi fakamatala	Tokoni'i fakakaungāue fakasitetisitika ki hono 'analaiso 'o e Sitetisitika.
Hoa Ngāue Tokoni ngāue Fakalakalaka	Tānaki 'o e ngaahi fakamatala pea fakahoko mo e fale'i Ngāue fakasitetisitika	Fale'i mo e tokoni ki he fakalakalaka	Tokoni'i fakapa'anga

1.2 Mape Taumu'a Fakahoko Ngāue 'a e Potungāue Sitetisitika

Fakatātā 2 Mape Taumu'a Fakahoko Ngāue 'a e Potungāue Sitetisitika

1.3 FA'UNGA PALANI FAKALAKALAKA 'A TONGA/TAUMU'A FAKALAKALAKA TU'ULOA/PALANI FAKAFEITU'U

1.3.1 Fa'unga Palani Fakalalakaka 'a Tonga/Taumu'a Fakalalakaka Tu'uloa Ngaahi kaveinga ngāue mei he TSDF mo e SDG 'oku ngāue kiai 'a e Potungāue Sitetisitika

'I he Fakatātā 1 'oku hā atu ai 'a e Mape Taumu'a fakahoko Ngāue 'a e Potungāue pea 'oku ne 'omai 'a e fakatātā lelei 'o e founa "Fakahoko Ngāue Lelei" 'e he Sitetisitika hono fatongia ki hono tauhi 'a e ngaahi fakamatala ki hono fakapalanisi ko ia 'a e ngaahi fiema'u pe ma'u'anga fakamatala fakasitetisitika.

Ke toe 'ata lelei pe mahino ange 'a e taumu'a ngāue mo e anga 'a e tu'u 'a e potungāue 'i he fa'unga 'o e Pule'anga Tonga' mo e Palani Langa Fakalalakaka 'a Tonga II (PLFT) 'oku fu'u fiema'u 'aupito ha Minisita pe ha Sino Mālohi fakataha pea mo e ngaahi fakamatala Sitetisitika na'e 'osi fai hono tātānaki ke tokoni ki hono faka'ata ke mahino ange 'a e taumu'a pea tu'u tau'atāina 'etau taumu'a pea pehē foki ki he fekau'aki ko ia 'a e ngaahi kupu, ki hono fakalahi ko ia hono fakatahataha'i 'a e ngaahi fakakaukau fakasitetisitika pea pehē foki ki he'ene takiekina ko ia 'a e ngāue 'a e ngaahi Komuniti pea mo e Tonga foki.

1.3.2 Taumu'a mo e 'Asenita Mu'aki 'a e Pule'anga

'Oku pou pou foki 'a e Potungāue ki he 'asenita 'a e Pule'anga hange ko e "Pule Lelei". Koe taha foki e ngaahi taumu'a 'a e Pule'anga Tonga ke pouaki mo tokoni'i ha Tonga 'oku fakalalakaka ke ne tokoni ki he tu'unga mā'olunga taha 'o e mo'ui ki he Tonga kotoa. 'Oku fiema'u leva ha sisitemi Sitetisitika 'o e fakamatala falala'anga ke ne hakeaki'i 'a e lava me'a, fai me'a lava, malava, faitotonu, 'ata ki tu'a pea pehē foki ki ha Komuniti 'oku nau kaveinga'aki e ngaahi me'a ni pea nofo taha ki ai foki.

KAVEINGA NGĀUE C: Faingamālie ki hono paotoloaki 'o e tupulekina faka'ekonomika

- GPA 6 :** *Ke to e lelelange pea mo faingofua 'a hono fakahoko 'o e ngaahi Ngāue 'a e Pule'anga' pea mo 'ene ngaahi kautaha pisinisi ki he tupulekina fakalukufua 'o e fonua 'aki 'a hono fakalahi 'a hono Ngāue'aki 'o e fetu'utaki initaneti fakavavevave, ma'ama'aange 'a e ma'u'anga ivi, fetu'utaki, vai-inu pea ma'aange mo e 'ataakai*

Taumu'a tefito	Tefito'i Ngāue	Taketi TF 2023/24	Taketi TF 2024/25	Taketi TF 2025/26	Taketi TF 2026/27	Va'a Ngāue
Fakalelei'i e fua 'o e tūkunga 'o e fakalakalaka tu'uloa ke fakalelei'i e pa'anga mei he koloa pe Ngāue 'a e fonua, mo hono tokoni'i e ma'u'anga fakamatala 'i he ngaahi Potungāue	Fakalelei'i e fakamatala faka 'ekonomika 'i hono fokotu'u e fakamatala mahu'inga fo'ou mo e Savea Lavame'a 'a e fonua mo e ako'i e kau Ngāue ke fakapapau'i e Tānaki 'o e ngaahi fakamatala fakasitititika	Muimui ki he taimi tepile 'a e poloseki 'a e Pangikē 'a māmani' ki he ngaahi totongi /mahu'inga	Muimui ki he taimi tepile 'a e poloseki 'a e Pangikē 'a māmani' ki he ngaahi totongi /mahu'inga	Muimui ki he taimi tepile 'a e poloseki 'a e Pangikē 'a māmani' ki he ngaahi totongi /mahu'inga	Muimui ki he taimi tepile 'a e poloseki 'a e Pangikē 'a māmani' ki he ngaahi totongi /mahu'inga	Va'a 'Ekonomika 'o e ngaahi Sitetisitika
	Polokalama fakafuofua e tokolahi e kakai, mo e ako'i e kau Ngāue ke fakapapau'i e hokohoko lelei e Tānaki e ngaahi fakamatala fakasitititika	Fakakau e polokalama fakafuofua tokolahi, mo e ako'i e kau Ngāue ke fakapapau'i e fakahoko e fakamatala faka sitetisitika	Fokotu'u hano fakafuofua e tokolahi e kakai mo hono fakafotunga 'i he tu'unga fakafonua	Fokotu'u hano fakafuofua 'o e tokolahi e kakai mo hono fakafotunga 'i he tu'unga fakafonua	Fokotu'u hano fakafuofua e tokolahi e kakai mo hono fakafotunga 'i he tu'unga fakafonua	Va'a Ngāue kotoa
	Fa'unga Tānaki fakamatala faka sitetisitika fo'ou ke ke fakahoko lelei mo taau e fiema'u fakamatala, hange ko e polokalama tokoni kia kinautolu 'oku vivili	Founga hono Tānaki 'o e fakamatala 'o faka'aonga'i 'a e founga telefoni (CATI)	Tānaki 'o e fakamatala lolotonga e ngaahi tūkunga fakatu'utamaki (faka-māmani lahi mo e fakatamaki fakanatula) fakasi'isi'i e fakamole ki hono fakahoko	Tānaki 'o e fakamatala lolotonga e ngaahi tūkunga fakatu'utamaki (faka-māmani lahi mo e fakatamaki fakanatula) fakasi'isi'i e fakamole ki hono fakahoko	Tānaki 'o e fakamatala lolotonga e ngaahi tūkunga fakatu'utamaki (faka-māmani lahi mo e fakatamaki fakanatula) fakasi'isi'i e fakamole ki hono fakahoko	Va'a Tohi Kakai mo e Savea, Va'a Kakai mo e Sitetisitika Faka-Sosiale moe Va'a Fakafekau'aki
	'Ilo'i mo tokanga'i 'a e kulupu tu'u lavea ngofua 'i he tu'unga 'o e kolo.	Fokotu'u ha founga 'e tonu ange ki hono fakapapau'i.	'Omi mo fakapapau'i e lisi 'okinautolu kuo 'ilo'i 'i he kulupu pe 'api	'Omi mo fakapapau'i e lisi 'okinautolu kuo 'ilo'i 'i he kulupu pe 'api	'Omi mo fakapapau'i e lisi 'okinautolu kuo 'ilo'i 'i he kulupu pe 'api	Va'a Tohi Kakai mo e Savea, Va'a Kakai mo e Sitetisitika Faka-Sosiale moe Va'a Fakafekau'aki

2 Palani faka-Sekitoa, faka-Vahe lalahi & Fakalakalaka faka-Kolo

‘I hono tataki ‘e he Potungāue Sitetisitika hono fatu ‘o e hala fononga ‘o e ngāue fakaSitetisitika ‘a e fonua’ (NSDS) ‘oku ne tuku mai ‘a e ngaahi faka’ilonga koe ola tefito ia ‘a e ngāue ‘a e potungāue’ pea ko e kī ia ki hono palani mo vakai’i ‘o e ngaahi palani fakalakalaka ‘a Tonga’, ‘o tatau ki he ngaahi kolo, ngaahi sekitoa, fakavahe lalahi, pē tu’unga fakamāmani lahi. Fakatatau ki he Palani Langa Fakalakalaka ‘a Tonga II (TSDFII), ko e Palani Fakafonua Fakalakalaka fakasitetisitika (NSDS) ‘i hono tefito’, ke fakamālohia ha Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua falala’anga (NSS) ‘a ia ‘oku ne ‘omi ‘a e fakamatala ‘oku fie ma’u ke fa’u, fakahoko mo vakai’i ‘a e ngaahi Palani Fakalakalaka Fakafonua’, nggaahi tu’utu’uni mo e ‘ū polokalama’. ‘Oku toe tokoni foki ‘a e Sisitemi fakasitetisitika Fakafonua’ (NSS) ki Tonga, ke feau ‘etau ngaahi tukupā fakavahe lalahi mo fakavaha’apule’anga fekau’aki mo e ngaahi fakamatala fakasitetisitika’.

‘I he hoko ‘a e potungāue’ ko ha ‘ofisi ke ne faka’ataa ‘a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika faka’ofisiale kotoa pe ‘o Tonga’, ‘oku fiema’u ‘a e fengāue’aki vāofi mo e va’a Palani Fakafonua ‘o Tonga’ (NPD) ‘oku fale ai ‘a e Palani Langa Fakalakalaka ‘a Tonga II (TSDFII) mo fakatahatah’i ‘a e ngaahi sekitoa fakafonua kotoa pe, ngaahi palani fakalakalaka fakavahelalahi mo fakakolo. ‘Oku fakahaa’i ‘e he Palani Fakafonua ‘o Tonga’ (NPD) ‘a e ngaahi tāketi fakafonua kotoa pē ‘oku fie ma’u mo e ngaahi faka’ilonga mei he ngaahi palani fakalakalaka ‘a ia ‘oku ‘oatu ki he Potungāue Sitetisitika ‘o Tonga (TSD), pea ‘e fakamamafa’i ‘e he TSD ‘o fakafou ‘i he NSS ki hono fokotu’utu’u ‘o e ngaahi faka’ilonga fakafonua ko ‘eni’, ke fakapapau’i ‘oku fuatautau ‘a e fakalakalaka ‘o e ngaahi tāketi’ ‘i he ngaahi palani fakalakalaka’.

Ko hono fakanounou’, ‘oku tokoni ‘a e ngaahi ola fakasitetisitika mei he va’a ‘Ekonomika ‘o e Sitetisitika, Polokalama Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale’ ki he palani fakalakalaka kotoa pe ‘oku fie ma’u mo faka’aonga’i ‘a e ngaahi faka’ilonga sitetisitika fakafonua.

3 Vakai Fakalūkufua

3.1 Ngaahi Tafa'aki Ngāue mo e Ngaahi Va'a Ngāue

Koe Potungāue Sitetisitika 'o Tonga 'oku fakahoko fatongia fakamalumu he polokalama ngāue 'e nima (5).

Polokalama 1. Tafa'aki Tataki mo e Fale'i

Polokalama 1 'Oku fekau'aki mo hono Fakalelei 'a e founa tataki 'o e ngāue ki ha tu'unga mā'olunga, 'oku hā sino mai ai 'a e fakahoko fatongia 'oku tu'unga mā'olunga, ke ne hiki hake 'a e tūkunga 'oku fakalelei'aki 'a e ngaahi ngāue 'a e Potungāue ki 'olunga pea mo e tūkunga 'oku 'i ai 'a e kaungāue 'a e Potungāue. 'Oku 'i he polokalama ko eni 'a e 'ofisi 'o e Pule Ngāue Sitetisitika 'a e Pule'anga', va'a fakalele ngāue pea mo e va'a ki he Tekinolosia 'o e fakamatala mo e fetu'utaki.

Polokalama 2: 'Ekonomika 'o e Sitetisitika

Polokalama 2, 'Oku fekau'aki mo hono tuku mai ha ngaahi fakamatala sitetisitika faka'ekonomika lelei pea taimi tonu ke tokoni 'i hono ngāue'aki ki he fatu tu'utu'uni ngāue, alēlea mo e fokotu'utu'u ngāue 'a e pule'anga pea 'oku ne tokoni' 'a e fekumi faka-ako. 'Oku 'i he polokalama ni 'a e va'a lalahi 'e 2, koe Sitetisitika faka'ekonomika fakalotofonua 'i Tonga ni pea mo e sitetisitika faka'ekonomika pea mo Tupu'ale'anga.

Polokalama 3: Tokolahi 'o e Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale

Polokalama 3, 'oku fekau'aki mo hono tuku atu 'a e fale'i fakasitetisitika mo e tokoni fakataukeyi 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga ki hono fo'u 'o e sitetisitika 'oku tu'unga mā'olunga 'i hono taimi totonu ke tokoni' 'a e faitu'utu'u' ni 'oku fakamo'oni pau; mo hono fakatupulaki mo fakalele 'a e ngaahi fokotu'utu'u ngāue' ke fakahoko mo tokoni ki he kau tali fehu'i, 'i hono tuku atu 'a e fakamatala tonu 'i hono taimi totonu. Ko e polokalama' ni 'oku 'i ai 'a e va'a ngāue ai 'e ua, ko e Sitetisitika Fakasōsiale, mo e Sitetisitika ki he tokolahi 'o e fonua' 'a ia 'oku 'i loto ai 'a e tafa'aki ki he fakamā'opo'opo 'o e ngaahi sitetisitika', 'analaiso mo hono tuku atu 'o e fakamatala'.

Polokalama 4. Tohi Kakai mo e Savea

'Oku fatongia 'aki 'e he polokalama ni 'a e ngaahi ngāue fakalukufua ki hono tanaki 'o e fakamatala 'a Tonga, 'a ia 'oku fokotu'utu'u 'i ha ongo tefito'i 'iuniti 'e ua: ko e 'Iuniti Fakahoko Ngāue mo e 'Iuniti Konga ke Savea'i pea mo e tokanga'i 'a e Polokalama Faka'ilekitulonika Fakasiokalafi 'o e 'Atakai (GIS).

Ko e 'Iuniti Fakahoko Ngāue' 'oku ne tokanga'i 'a e ngaahi ngāue kotoa pē 'oku fakahoko 'i he mala'e ngāue ki tu'a ki he tohi kakai mo e ngaahi savea. 'Oku kau heni 'a e palani mo hono fakahoko 'o e Tohi Kakai mo e Nofo'anga, Tohi Kakai 'o e Ngoue, Savea 'o e Pa'anga Hū Mai mo e Fakamole 'a e Ngaahi Famili, pea mo e Savea Tu'unga Ma'u Ngāue. 'Oku fakapapau'i 'e he 'Iuniti Ngāue 'a e fika totonu 'o e kakai kotoa pe 'oku fie ma'u 'i he tohi kakai mo e savea lolotonga hono tokanga'i 'o e tu'unga lelei 'o e fakamatala mo e kau ngāue. 'Oku kau foki heni 'a e ngaahi savea fakavavevave 'i he taimi 'oku fie ma'u ai.

Ko e 'Iuniti 'oku ne Savea'i pea mo e sisitemi 'ilekitulonika fakasiokalafi 'o e 'Atakai 'oku ne tokanga'i 'a hono fa'u 'o e ngaahi founa ki hono fili 'o e ngaahi konga ke savea'i, fa'u 'o e ngaahi mape fa'unga fakasiokalafi, pea mo hono 'analaiso 'o e tu'unga faka'ātakai ki he ngaahi ngāue tanaki fakamatala kotoa pē. 'Oku fokotu'utu'u 'e he 'iuniti ko 'eni 'a e ngaahi founa moe sipinga 'oku ne

fakafofonga'i, teuteu'i 'a e ngaahi naunau mape ki he ngaahi ngāue ki tu'a, fakapapau'i 'a e ngaahi ngata'anga kuo fokotu'u ke savea'i, pea fakapapau'i 'oku kakato mo tonu 'a e fakamatala fakasiokalafi. Ko 'enau ngāue ko e fakava'e ia ki hono tanaki 'o e fakamatala falala'anga fakatatau ki he tu'unga fakasiokalafi 'o Tonga.

Ko e ongo 'iuniti ngāue 'e ua (2) ko 'eni 'oku na ngāue fakataha ke fakapāpāu'i ko e ngaahi fakamatala 'oku tanaki 'oku ne a'usia mo feau 'a e ngaahi fiema'u tu'upau pea mo ha ngaahi fiema'u fakamatala fakasitititika fo'ou 'a Tonga, 'o muimui ki he polokalama fakahoko ngāue fakataimi kuo fokotu'u 'a ia 'oku mahu'inga 'aupito ki he taumu'a 'o e ngaahi palani. Ko e fā'unga ko'eni 'oku ne fakangofua ai 'akinautolu 'oku nau faka'aonga'i 'a e ngaahi fakamatala ke vakai'i pē ko 'enau ngaahi fiema'u fakamatala 'oku kakato mo feau 'e he ngaahi polokalama ngāue.

Polokalama 5. Fakafekāinga'aki 'o e Sitetisitika Fakafonua, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonua.

'Oku fakaivia 'e he Polokalama 5 'a hono fakafekaukau'aki pehē ki hono fakafetaulaki'aki e ngaahi ngāue fakasitititika 'i he Fa'unga Sitetisitika Fakafonua ke fakapapau'i 'oku potupotutatau, lele lelei pea fenāpasi mo e ngaahi fa'unga-tu'utu'uni lipooti fakasitititika fakafonua, ngaahi fonua kaungā'apí pea pehē foki ki he ngaahi lipooti fakamāmani lahi. 'Oku kau atu ki heni 'a e Ngaahi Taumu'a Ngāue Tu'uloa Fakamāmani Lahi (SDGs), 'Āsenita 'a 'Anitukua mo Palaputa ma'a e fanga ki'i Tukuimotu Kei Langalanga Haké (SIDS), Fokotu'utu'u Ngāue ma'a e Konitinēniti 'o e Tahi Pasifiki 2050, Palani Ngāue Fakalalakaka Fakafonua 'a Tongá (TSDFs) pea mo e Ngaahi 'Ēlia Ngāue Mahu'inga Taha 'a e Pule'angá (GPA).

'Oku fakafatongia'aki 'a e Polokalama ni 'a hono pukepuke 'a e tu'unga ma'olunga 'o e tanaki fakamatala mo e ngaahi lipooti fakasitititika, pehē ki hono ohi mai 'o e ngaahi founa ngāue kuo ola lelei ke ne hiki'i hake 'a e tu'unga falala'anga 'o e ngaahi fakamatala fakasitititika 'a Tonga pea mo malava ke fakafehoanaki ki he ngaahi tu'unga fakavaha'a pule'angaa. 'Oku toe tanaki atu ki heni 'a e nofo taha mo e tokanga ki hono fakalalakaka'i 'a e poto'i ngāue 'a e kau ngāue 'a e Potungāue Sitetisitika, 'aki hono fakahoko ha ngaahi ako ngāue fakataumu'a ke fakatupulekina 'enau taukei ngāue, tokonia honau ivi malava ke matu'uaki 'a e ngaahi liliu 'oku ha'u mo e taimi pea ke hokohoko atu ai pe 'enau fieako ke malava ai kenau tokonia 'a e Sisitemi Fakasitititika Fakafonua ke ola lelei mo vave 'ene faifatongia ki he kakai 'o e fonua.

Kataki vakai ki he ngaahi fakaikiiki 'i he Tepile 2.

Tepile 2 Tefito'i ngāue 'a e Potungāue Sitetisitika 'a Tonga

Polokalama	Tefito'i Ngāue	'Ekitiviti	Va'a 'oku ne tokanga'i
Polokalama 1: Tafa'aki Tataki mo e Fale'i	00. Fale'i mo e fakahinohino ki he ngaahi hoa Ngāue feka'uaki mo tokanga'i lelei hono mapule'i mo fakahoko 'o e ngaahi tokoni fakasitetisitika 'o fakatatau ki he Lao sitetisitika	100113 Taki lelei mo e tataki lelei 'o fakatatau mo e Lao Sitetisitika	'Ofisi 'o e Palemia 'o Tonga
	01 Fakalelei'i 'a e founa tataki 'o e ngāue ki ha tu'unga mā'olunga 'oku hā sino mai ai 'a e fakahoko fatongia 'oku tu'unga mā'olunga, ke ne hiki hake 'a e tūkunga 'oku fakalelei'aki 'a e ngaahi ngāue 'a e Potungāue ki 'olunga pea mo e tūkunga 'oku 'iai 'a e kaungāue 'a e Potungāue	101113 Founa taki mo ha faitu'utu'uni fakapotopoto mo taau ki ha fokotu'utu'u ngāue fakaSitetisitika 'oku toe lelei ange 101213 Hokoatu hono fakalelei'i 'o e fakatupulaki 'a e taukei ngāue', fokotu'u ha founa tataki 'oku longomo'ui, fakaake 'a e ngaahi tu'unga fakasitetisitika', ohi 'a e ngaahi founa fakahoko ngāue fakavaha'apule'anga, 'oku kaungatonu ki hono fakamā'opo'opo e sitetisitika faka'ekonōmika mo fakasōsiale ke fakapapau'i 'oku hokohoko 'a e fakalakalaka 'i he mala'e 'o e fakamatala sitetisitika faka'ekonōmika' mo fakasōsiale'. 101313: Palani 'oku ngāue lelei mo fakalele 'o e Poloseki Pa'anga 2.5 miliona 'Amelika 'a e Pangikē 'a Māmani' 'i he Fakalakalaka Fakasitetisitika. . 101413: Hoko atu e ngāue fakaSitetisitika ki he Masivesiva (Taumu'a 1 'o e SDG) mo hono fakamālohia 'a e ngaahi kaveinga ngāue 'o e Taumu'a Fakalakalaka Tu'uloa' mo e Palani Fakalakalaka Fakafonua 'a Tonga'. Fokotu'u ha Poate Fale'i fakasitetisitika Faka-fonua (NSAC) mo hono ngaahi taumu'a fakahoko fatongia mahino pea fakahoko ha ngaahi fakataha 'i hono ngaahi taimi pau. 101513: Hoko atu hono tataki 'o e Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua 'o tali angi ki he ngaahi fiema'u fakasitetisitika fakafonua fakatatau ki he ngaahi Taumu'a Fakalakalaka Tu'uloa', Halafononga 'o e palani fakafeitu'u ko e SAMOA mo e Palani Fakalakalaka Fakafonua 'a Tonga mo hono fakatupulaki 'o e taukei ma'ae NSS.	'Ofisi 'o e Pulengāue Sitetisitika
	02. Fakahoko ha ngaahi tokoni 'oku lelei (HR, Finance, Logistics, Procurement, Assets) ke lava 'o tuku atu 'a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika	102113 Sisitemi ki hono vakai'i 'o e fakahoko Ngāue lelei. 102213 Fakahū taimi totonu 'o e ngaahi lipooti fakapa'ang'a. 102313 Vakai'i fakakuata 'o e Palani Ngāue Fakalakalaka mo e Fakamatala Pa'anga , AMP, APP, AR. 102413 Fakalakalaka 'o e ma'u'anga tokoni fakaengāue mo hono tokanga'i.	Va'a Fakalele ngāue

Tepile 2 (hoko atu) Tefito'i ngāue 'a e Potungāue Sitetisitika 'a Tonga

Polokalama	Tefito'i Ngāue	'Ekitiviti	Va'a 'oku ne tokanga'i
	03 Tuku atu ha ngaahi sēvesi fakakomipiuta lelei 'i ha	103113: Fakaivia mo tauhi 'a e ngaahi fa'unga faka'ilekitulōnika ke fakapapau'i 'a e ngāue lelei, malu, mo e	Tekinolosia 'o e Fakamatala

Polokalama 1: Tafa'aki Tataki mo e Fale'i	founa 'oku lelei ange 'a e malu mo falala'anga 'o e ngaahi sisitemi ma'unga fakamatala' ke poupu ki he pule'i lelei mo hono fakalakalaka'i 'o e ngaahi fatongia fakasitetisitika' 'i hono ngäue'aki 'a e ngaahi tu'utu'uni ngäue lelei, ako tokangataha ki he taukei, mo ha tokoni fakakomipiuta mā'olunga.	falala'anga 'o e ngaahi sevesi faka'ilekitulonika ma'a e Potungäue Sitetisitika 103213: Ke fakalakalaka'i hono tufaki 'o e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e ngäue 'a e Potungäue; pea 'i ha founa lelei ange 'o fakafou 'i he uepisaiti mo e ngaahi founa faka'ilekitulonika 103313: Ke lelei ange 'a e tokoni faka-tekinikale ki he kau ngäue 'a e Potungäue 103413: Fa'u, fokotu'u, mo Fakalelei'i 'o e ngaahi tu'utu'uni ngäue ki he ngaahi founa ngäue. 103513: Fakalakalaka'i 'a e ngaahi polokalama fakakomipiuta' ke ne fakaivia 'a e fakahoko fatongia 'a e tokotaha ngäue 'i he potungäue. 103613: Tokonia 'a e ngaahi kole fakamatala 'i ha founa 'oku malu hono tuku atu mo tauhi 'o e ngaahi fakamatala. 103713: Ke fakapapau'i 'oku fakapotopoto mo leva' i lelei 'a e fakatau mo hono fokotu'u 'o e ngaahi naunau faka'ilekitulonika, ke fakaivia 'a e potungäue, 'aki 'a e tekinolosia lelei pea mo ngäue lelei. 103813: Fakahoko 'o e ngaahi ako ma'ae kau ngäue 'o e potungäue ke toe lelei ange 'enau 'ilo, taukei ngäue, mo honau ivi fakahoko fatongia 103913: Fakahoko ha ngaahi ako ke paotoloaki 'a e 'ilo, taukei ngäue, moe mafai 'o e tokotaha ngäue 'i he Va'a ngäue'ni	mo e Fetu'utaki
Polokalama 2: Ngaahi ngäue fakasitetisitika	01 Ke tuku mai taimi totonu 'a e ngaahi Sitetisitika 'oku mātu'aki tu'unga lelei ki hono ngäue'aki ki he fatu tu'utu'uni ngäue, alēlea mo e fokotu'utu'u ngäue 'a e pule'anga pea 'oku ne tokoni'i 'a e fekumi faka-ako.	201113 Palani lelei 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'o e 'ekonomika ke fakahoko, vakai'i mo fakafuofua'i pea 'omi ha fale'i mo ha poupu lelei fekau'aki mo e ngaahi fakamatala fakasitetisitika ki he 'ekonomika ki he palani moe fatu tu'utu'uni 201213 Teuteu, fa'u mo tukuatu 'a e lipooti Sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e Pa'anga mo e Ngäue 'a e fonua (Real sector) CPI faka-mahina (12) , GDP 'I he ta'u (1), Save Fakatupu koloa – ta'u (1), GFS –faka-Kuata (kae fakalotofale pe) (4). Kamata he TF 2023/24 Savea fakatupukoloa' 'e 'i ai ha lipooti faka-Kuata 'e 4 'e Tānaki mai. 201313 Teuteu, fa'u mo tukuatu 'a e lipooti Sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e fekau'aki 'a Tonga mo Tu'apule'anga (External sector); Lipooti fakata'u (1) IIP, BOP- 4 kuata, moe fakata'u (1) , Trade – kuata 4 moe fakata'u (1) moe lipooti export internal reconciliation report (1)	Ngaahi Sitetisitika faka-'Ekonomika Sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e Pa'anga mo e ngäue 'a e Fonua Sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e Fekau'aki 'a Tonga mo Tu'apule'anga
	02: Poloseki tokoni 'a e Pangikē 'a Māmani (WB).	201413 Poloseki 'a e Pangikē 'a Māmani'. Fokotu'u 'a e Me'angäue fakahoko ngäue 'a e 'Akauni Satelaite 'i Tonga ni' mo hono lipooti. 201513 Fokotu'u 'o e Sisitemi ki he 'Akauni 'Atakai faka-'Ekonomika (SEEA) mo fa'u hono lipooti. Fakafekau'aki 'a e fakamatala mei ola 'o e TSA mo e SEEA ki he founa fakafuofua'i 'o e 'Akauni Fakafonua'.	Pangikē 'a Māmani (WB)
Polokalama 3: Sitetisitika ki he tu'unga Sosiale moe Kakai	01 'Oku tuku mai taimi totonu 'a e ngaahi sitetisitika 'oku matu'aki tu'unga lelei ki hono ngäue'aki ki he fatu tu'utu'uni ngäue, alelea moe fokotu'utu'u ngäue 'a e Pule'anga, pea 'oku tokoni'i 'a e fekumi fakaako. 'Oku	301113: Fa'u e lipooti ki he tu'unga sitetisitika fakasösiale: <i>Lipooti ki he Fehikitaki, Lipooti fakasitetisitika ki he tu'unga tangata mo fefine, Monokalafi 'o e To'utupu mo e Monokalafi 'o e Kakai Faingata'a'ia, Sitetisitika ki he Feliliuaki 'a e 'Ea</i> 301213: Tokoni'i fakasitetisitika ke fakatupulaki mo fakamālohia 'a e ngaahi poto'i ngäue ki he ngaahi potungäue (MDAs) ki hono fakapapau'i 'o e fakamatala mo hono 'analaiso.	Sitetisitika ki he Kakai mo e Tu'unga Sosiale

	fakahoko 'a hono fale'i 'o e fakahoko ngāue mo e tokoni'i kaungāue fakasitetisitika ki he ngaahi ngāue'anga.	301313: Fa'u e lipooti ki he sitetisitika 'o e kakai 301413: Fa'u e Fakafuofua ki he Tokolahi 'o e kakai	Sitetisitika ki he Kakai
Polokalama 4: Tohi Kakai mo e Savea	0101. Ko e fakamatala fakaSitetisitika (tonu pea vave) hono Tānaki pea fakatahataha'i mo fika'i ngāueaki e ngaahi founa fakaSitetisitika pea 'i he tu'unga fakamāmani lahi hono analaiso mo tufaki atu.	401113. Flood Hazard Zone & Risks Assessment: 401213 Savea ki he tu'unga mo'ui lelei 'a e kakai fefine mo e longa'i fānau 2024 401313 Savea ki he pa'anga hū mai mo e fakamole 'a e ngaahi 'api 2025 401413 Savea ki he fakatu'utāmaki 'o e ngaahi fokoutua 'ikai pipihi 2026 401513 Fakafo'ou 'a e ngatangata'anga 'o e ngaahi 'elia fai'anga savea 2026 401613 Tohi kakai 'o e 2026 401713: Savea ki he Tangata mo e fefine pe a moe 'ātakai. 401813: Savea ki he tu'unga 'o e ma'u ngāue 401913: Ngaahi savea fakatu'upakē	Tohi Kakai mo e Savea
	02 Ngaahi fakamatala mo e 'analaiso 'o e ngaahi lipooti 'oku tuku atu 'l ha founa 'oku lava 'o a'u ki he tokotaha kotoa 'oku ne fiema'u ke ngāue'aki e fakamatala	402113 Tuku atu lipooti Fakavahenga Voliume 1, Tohi Kakai 2021. 402213 Fa'u e lipooti Voliume 2 mei he Tohi Kakai 2021. 402313 Fakahoko e ako fekau'aki moe tuku atu e ola 'o e Tohi Kakai. 402413 Lipooti 'o e Masiva (Fakaikiiki 'a e tu'unga lelei 'o e ni'ihi fakafo'ituitui 'l he sosaieti, Tu'unga Faka-vaha'apule'anga 'o e Masiva moe Fakaikiiki 'o e Masiva	
Polokalama 5: Fakafekāinga'a ki 'o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá.	Tataki 'i he founa 'oku ngāue lelei 'a e Fa'unga Sitetisitika Fakafonua. <i>Fakaivia e fengāue'aki 'i he ngaahi potungāué ke ma'u ha fika fakasitetisitika 'oku fenānāpasi.</i>	50111 Toe Siofi pea fakahoko e ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'a e Palani-Ngāue Fakafonua ki hono Fakalakalaka'i e Sitetisitika (NSDS) 2025-2030" ke potupotu tatau e ngaahi ngāue fakasitetisitika he ngaahi potungāue. 501112: Tataki e ngaahi komiti ko honau kau mēmipá 'oku fili mai mei he ngaahi potungāué mo e ngaahi kautaha kupu fekau'aki ke fakapapu'i 'oku fetaitaiki lelei hono tānaki mo hono tufaki 'o e ngaahi ma'unga fakamatalá. 501113: Fakafekāke'i ke hōhoa-tatau e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonua (indicators) mo e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakavaha'afonua mo fakamāmani lahi (SDGS) ke potupotu tatau mo hiki'i hake e tu'unga falala'anga i 'o e ngaahi lipooti fakasitetisitika. 50114: Fatu ha fa'unga 'oku ne malava ke fanau'i mai ha ngaahi ngāue te nau navei fā'ūtaha 'a e fengāue'aki fakatahá, fakahoko fatongiá, fepoupouaki he ngaahi vā kotoa pē 'o kinautolu 'oku nau ngāue'aki, fa'u, tohi mo tuku atu 'a e ngaahi fakamatalá ke ne fakakaukaua'i ai pē e Fa'unga Sisitemi	Fakafekāinga'ak i 'o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá.

		Fakafonuá kae pehē ki he ngāue ko ia ki he ngaahi me'afua ki he ola-hā mai fakalakalaká.	
Fakakaukaua'i 'a e tu'unga mā'olunga 'oku 'i ai e ngaahi ngāue fakasitetisitiká pea mo e ngaahi founa tñaki fakamatalá <i>Fakalakalaka'i e tu'unga falala'anga 'o e ngaahi fakamatalá pehē ki hono lava ke fakahoa ki he ngaahi tu'unga fakava'apule'anga</i>	501211: Fatu mo fakamālohia 'a e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue mo e ngaahi fakahinohino fakasitetisitika kuo tu'ut'uuni ki hono tñaki, 'analaiso mo lipooti 'aki e fakamatalá 'i hono kotoa 'o e Fa'unga Sisitemi Fakafonuá. 501212: ha Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taau Fakasitetisitiká ke ne muimui'i mo fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika kuo tuku atú. 501213: 'Oatu ha ngaahi tokoni fakatekinikale mo ha ngaahi fakahinohino fakasitetisitika ki he ngaahi potungāué ke fakapapau'i 'oku kakato mo tonu 'enau ngaahi fakamatalá 'i hono fakafehonaki mo ha ngaahi tu'unga ngāue mā'olunga kuo 'osi tali ke ngāue'aki.		
Fakaivia e Tu'unga & Tūkunga kae pehē ki he 'Ū founa fakahoko ngāue fakasitetisitiká ke kei tu'uholoaki ai pē e falala'anga mo e 'ata fekaukau'aki 'o e ngaahi fakamatala kuo tñaki. <i>Fakalakalaka'i e pōto'i ngāue mo e pōto'i 'ilo ki he sitetisitiká.</i>	501311: Sivisivi'i e ngaahi fiema'u ako ngāué pea teuteu mo ha palani ako ngāue fakata'u ke fakalele 'aki ha ngaahi ako ki he ngaahi 'ilo fakasitetisitiká. 501312: Fokotu'utu'u mo fakahoko ha ngaahi ako fakasitetisitika hokohoko lelei pea mo ha ngaahi polokalama ke ne langa hake e ivi malava 'o e kau ngāué pehē ki he ngaahi kupu fekau'akí . 501313: Lipooti mo analaiso pea fakapapau'i 'oku tonu 'a e tūkunga fakasitetisitiká pehē ki he ngaahi founa tñaki fakamatalá ke tokonia 'a e ngaahi polokalamá ke ma'u e ola 'enau ngaahi taumu'a ngāué. 501314: Fa'u ha ngaahi naunau ako mo ha silapa hangē ko e founa hono analaiso, fakahoko ha ngaahi savea pehē ki he ngaahi polokalama fakasitetisitika fakakomipiutá ke hokohoko ai pē hono fakakaukaua'i 'a e tu'unga 'ilo 'a e kau ngāué.		
Tokonia mo fakakaukaua'i e ngaahi fakahoko ngāue 'a e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá 'aki hono fakapapau'i 'oku nau muimui ki he ngaahi fakahinohino fakalao, tu'utu'uni, mo e founa ngāue fakasitetisitiká. <i>Kamata'i ha ngaahi fealēlea'aki mo ha ngāue fakataha pea ngāue'i e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakasitetisitika 'oku tu'utu'uni 'e he laó pea 'i he taimi tatau 'oku fai hano toe siofi 'o e ngaahi tu'ut'uuni fakalao ko iá 'e ha kau mataotao 'i he laó.</i>	501411: Tokonia e ngaahi fealēlea'akí pea 'oatu mo ha ngaahi tñaki fakatekinikale ki he ngaahi founa ngāue 'oku pule'i fakalao, ngaahi tu'utu'uni pe talafatongia faka'ofisiale, pehē ki he ngaahi fakahinohino kuo fatu ke fai mei ai ha fai tu'utu'uni ke fakapapau'i 'oku nau potupotu tatau mo e ngaahi ngāue lelei fakavaha'apule'anga. 501412: Kamata'i hono fakakau mai e ngaahi kupu fekau'akí pehē ki he ngaahi potungāue 'oku fengāue'aki fakataha 'i hono tālanga'i e ngaahi liliu ki he lao pehē ki hono ngāue'i e Lao 'o e Sitetisitiká. 501413: Fakapapau'i ko e ngaahi fealēlea'aki 'i he laó pehē ki he ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakalaó 'oku 'i ai 'a 'ene kākunga ki he Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonuá 'oku potupotu tatau mo e ngaahi ngāue mahu'inga taha fakasitetisitiká pehē ki he ngaahi fiema'u vivili ki hono fakalele 'o e sisitemí. 501414: 'Ohake ha kau ngāue taukei ke nau ngāue fakataha mo ha ni'ihiki kuo fili ke nau hoko ko e kau fakafongia 'i he sisitemí mei he ngaahi kupu fekau'akí.		

3.2 Vakai'i e Potungāue

Na'e fakahoko 'e he Potungāue Sitetisitika 'a Tonga' hono to e vakai'i 'o e tu'unga fakakaungāue 'o e potungāue' 'i ha tokoni mai 'a Chris Pooch mei he Potungāue Sitetisitika 'a Nu'usila' ke fakalakalaka'i 'a e founa ngāue vave mo ola lelei'. Ko e ngaahi tefito'i 'elia na'e fakamamafa'i' na'e kau ai e ngaahi lakanga 'oku fu'u fiema'u', fakafekau'aki 'a e tala fatongia' ki he fakahoko ngāue totonu', 'analaiso' 'o e fa'unga 'o e ngaahi timi', mo hono tauhi ke mā'olunga 'a e tu'unga 'o e ngaahi fakamatala'.

Na'e fokotu'u leva ke tokanga ki hono fa'u ha palani ki he kumi kaungāue', fakamālohia 'a e ngaahi lakanga taki 'i he Polokalama 1, fokotu'u ha ako ki he tu'unga 'o e fakamatala', mo hono fakafekau'aki 'a e Polokalama 5 mo e Palani Fakafonua ki he Fakalakalaka 'o e Sitetisitika'. Ko e ngaahi liliu 'eni fakataumu'a ke paotoloaki mo fakafekau'aki 'o e fakahoko 'o e ngaahi fatongia' mo e taumu'a ngāue 'a e Potungāue' kae pehē ki he SDGs.

3.3 Tōnounou Fakakaungāue

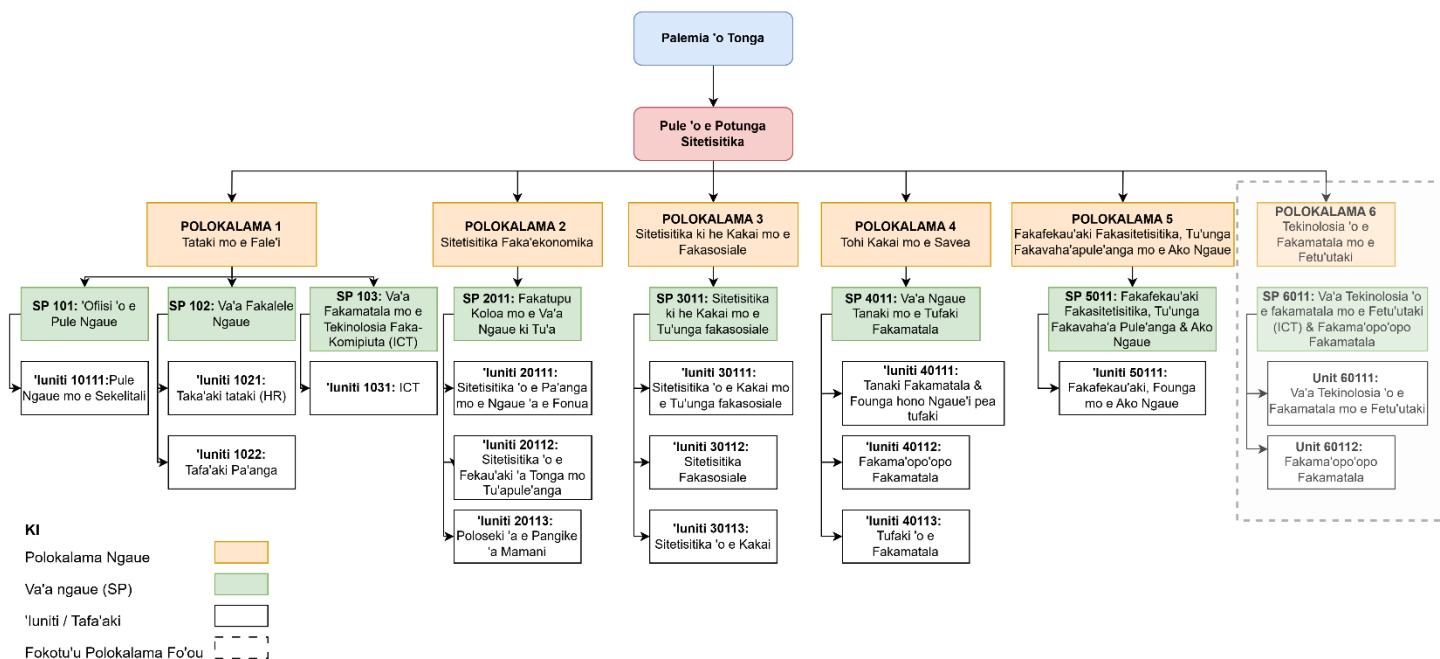
Kuo fokotu'u atu 'e he Potungāue Sitetisitika 'a Tonga' ha ngaahi lakanga fo'ou 'e 17 ke ne feau 'a e nounou 'i he fiema'u kaungāue' pea ke ne fakatupulaki 'a e fo'u sitetisitika 'oku tonu pea vave ki he fakahoko tu'utu'uni' 'i ha fakamo'oni pau.

Ko e ngaahi lakanga' ni, 'oku kau ki ai 'a e Tokoni pule sitetisitika 'e 3 (Polokalama 1, 3 moe 6), kau 'ofisa sitetisitika pule, kau 'ofisa sitetisitika mā'olunga, kau 'ofisa sitetisitika, 'ofisa fetu'utaki mā'olunga mo e 'Ofisa Ngāue Tokoni faka'ofisi. Ko e ngaahi lakanga' ni 'oku fiema'u ke fakalakalaka'i 'a e tānaki fakamatala', 'analaiso', tuku atu 'o e ngaahi fakamatala', fakakakato 'a e ngaahi fiema'u fakamatala mai, fakapapau'i 'oku muimui ki he tu'unga fakafonua mo fakatu'apule'anga 'o e fo'u lipooti pea ne poupou ki he TSDF 3 mo e Taumu'a Fakalakalaka Tu'uloa'.

Ko e fokotu'u' ni, 'oku' ne fakahā mai ai 'a e fu'u fiema'u ke fakamālohia 'a e taki ngāue', tataki fakatekinikale' mo fakaivia 'a e fakahoko 'o e ngaahi sēvisi' ke fekau'aki lelei mo e ngaahi taumu'a ngāue 'a e pule'anga' mo e fiema'u 'a e ngaahi kupu fekau'aki. Ko e fa'unga 'o e potungāue mo e ngaahi lakanga fokotu'u fo'ou 'e ma'u ia 'i Fakalahi 1.

3.4 Patiseti mo e fa'unga 'o e Potungāue Sitetisitika,

Ke fakahoko e ngaahi polokalama lalahi mo e polokalama iiki, kuo hanga ai 'e he Potungāue 'o Ngāue'aki e fo'i fa'unga 'oku hāatu he Fakatātā Figure 3, 'i lalo.

Fakatātā 3 Fa'unga Potungāue Sitetisitika, mei he 1st Siulai, 2024

3.5 Fakama'opo'opo e Palani Fakalakalaka e Potungāue

3.5.1 Fakalelei ki he Founa Fakalele Ngāue lolotonga

Fakalelei ki he Palani 'a e Potungāue, 'oku 'i ai 'a e Palani ke nofo taha ki ai 'a e Potungāue 'i he ngaahi Palani Fakalakalaka ki he TF2025/26 – 2027/28.

Tēpile 1 - Potungāue SitetisitikaTSD Critical Positions for, Ngaahi lakanga / Tu'unga mahu'inga ki he TF 2025/26 – 2027/28

Polokalama	Fokotu'utu'u Fo'ou	TF 2024/25	TF 2025/26	TF 2026/27	TF 2027/28	Justification ³
Polokalama 1: 'Iuniti Pa'anga, Tafa'aki Tataki mo Fale'i	Tokoni Pule Sitetisitika 'a e Pule'anga		Band/G \$38,934			Fakautuutu e ngaahi fiema'u ki he sitetisitika (ngaahi ma'u'anga tokoni fakanatula/sitetisitika 'o e 'ataakai mo e ngaahi fakamatala fakasitetisitika fo'ou") na'e 'ikai lava ke tokoni'i koe si'i e ivi malava pehē ki he tokosi'i e kau ngāue. 'I he Polokalama, Tafa'aki Tataki mo Fale'i 'oku tokolahi taha ai 'a e kau Ngāue 'oku tokanga'i 'eha 'ofisa 'i he levolo koe Band J. Koe kau ngāue fakakatoa 'e 18 'oku nau fakamalumu 'i he 'ofisa ko 'eni. 'Oku fiema'u 'a e 'ofisa mā'olunga mo taukei ke fakapapau'i 'oku 'i ai ha ngaahi founa fo'ou pea ke tokanga'i mo fakatupulaki ha timi 'oku Ngāue ke feau e ngaahi ma'u'anga tokoni 'a e tangata mo e ngaahi fiema'u fakapule. Ko ia ai, ko e fie ma'u ko ia ke fakalahi e ivi ma'u'anga tokoni 'a e tangata 'i ha tu'unga mā'olunga ke fokotu'utu'u ki he ngaahi fiema'u 'a e tu'unga mā'olunga fo'ou ko 'eni
	'Ofisa Ngāue Faka'ofisi mo Fakasitetisitika		Band L (\$22,133 - \$33,194)			Ko e fatongia 'o e 'Ofisa Sitetisika ko 'eni' 'oku lahi hono ngaahi fatongia', 'a ia 'e fakafatongia'aki 'a e tākaki 'o e ngaahi fakamatala' mo hono 'analaiso mei he ngaahi sekitoa kehekehe kau ai 'a e tohi kakai, savea 'o e ngaahi 'api' fekau'aki mo e tu'unga faka'ekonōmika mo fakasōsiale. Ko e ta'u 'e 3 kuo maluu atu', ko e 'ofisi 'a e potungāue 'i 'Eua' na'e 'ikai ha taha ai, ka na'e fakafalala 'i ha kau ngāue fakataimi lolotonga 'a e fakahoko 'o e ngaahi savea' mo e ngāue faka'ofisi'. Mei he kamata'anga 'o Sanuali ki 'Okatopa ta'u 2025, lolotonga 'a e Savea ki he Pa'anga Hū mai mo e Hū atu 'a e ngaahi 'api nofo'anga', na'a mau a'usia ai 'a e uestia 'o e fakahoko fatongia 'i he 'ikai ha taha ngāue tu'uma'u 'i 'Eua. 'I he 'ikai ha taha ngāue tu'uma'u 'i ai', 'oku fakangatanga ai 'a e ngāue 'oku malava 'e he potungāue' ke muimui'i 'a e ngaahi me'afua fakalakalaka', tali 'a e ngaahi fiema'u fakamatala', mo tauhi 'a e tu'unga fakafonua 'o e fakamatala'. Ko e 'ofisa ko 'eni te ne:

					• Tokoni ki he palani, ako'i, mo supavaisa ki he tohi kakai mo e ngaahi savea 'oku fakahoko 'i 'Eua'. • Fakahoko 'a e ngaahi tñaki fakamatala angamaheni' mei he ngaahi ngāue'anga mo e ngaahi 'ofisi ngāue'. • Fakalalakaka'i 'a e fetu'utaki mo e fokotu'utu'u ngāue mo e 'ofisi pule • Fakalelei'i 'a e fakafōtunga 'o 'Eua 'l he ngaahi fakamatala fakafonua' mo hono līpooti'. Ko e lakanga' ni, 'oku mahu'inga ki hono fakalelei'i 'o e ngaahi feitu'u 'oku malava ke tñaki mei ai 'a e fakamatala' 'o falala'anga mo taimi tonu mei 'Eua, pea te ne poupou ki he palani 'o e ngaahi tu'utu'uni', mateuteu ki he ngaahi fakatamaki', mo hono muimui'i 'o e ngaahi fakalalakaka fakafonua' 'o kau ki ai 'a e SDGs mo e TSDF III.
	'Ofisa Ngāue Faka'ofisi tokoni.		Band M (\$17,171-\$25,757)		'Oku lolotonga fetaulaki 'a e Potungāue Sitetisitika' mo e fakautuutu ke lahi 'a e fengāue'aki mo e kakai 'o e fonua', pehē ki he fiema'u 'a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika, pea kuo ne fakatupu ai ha fiema'u vivili ki ha tokotaha ngāue talitali kakai. 'l he ngaahi ta'u mai ki mu'a', na'e 'ikai ha tokotaha ngāue talitali kakai pau, pea na'e pau ai ke fakahoko pē 'e ha kau ngāue 'i he va'a Fakalele Ngāue'. Kaekehe, 'oku tokoni fakataimi pē ka 'oku' ne toe fakalahi ange ai 'a e ngāue ki he kaungāue pea 'oku ne uesiai 'a e fakahoko fatongia lelei' mo e tu'uma'u 'o e talitali lelei 'o e kakai'. 'l he lahi 'a e ngaahi faka'eke'eke mai 'i he telefoni, 'imeili', mo e kau a'utonu ange', 'oku 'omai ai 'a e fu'u fiema'u ke 'i ai tokotaha pau ke ne fakahoko 'a e ngaahi fatongia tesi mu'a' 'i ha founa fakapolofesinale. 'Oku kau ai: • Tatali mo fakahoko ki nautolu ki he ngahi feitu'u • Fakahoko e tali e telefoni mo e 'imeili • Tokoni 'i he ngāue'aki 'o e ngaahi līpooti sitetisitika mo e ngaahi sēvesi'. • Fokotu'utu'u 'a e ngaahi fetu'utaki 'i he vaha'a 'o e kakai 'o e fonua' mo e tokotaha ngāue totonu'. 'l he kau mai 'a e 'Ofisa Talitali Kakai' 'e 'ikai ngata pe 'i he hā lelei 'a e potungāue', ka te ne fakapapau'i ko e tali ki he ngaahi fiema'u' 'e taimi totonu, fokotu'utu'u lelei pea mo polofesinale. 'l he maama 'o e toe lahi ange 'o e ngaahi fatongia 'o e potungāue', tautautefito ki he 'ēlia hono tuku atu 'o e ngaahi fakamatala', mo e fengāue'aki mo e ngaahi kupu fekau'aki', ko e lakanga' ni 'oku fu'u fiema'u ke tokoni ki he ngāue lelei fakalukufua mo e tali angi 'a e 'ofisi'.
Polokalama 2: Sekitoa Fengāue'aki mo	'Ofisa Sitetisitika Pule		Band/I		Fakapapau'i 'a e fengāue'aki mo e ngaahi tefito'i kaveinga ngāue fakafonua ka e tautautefito ki he Tefito'i Kaveinga Ngāue 'a e Pule'anga hono 6, 7, mo e 9. 'l he fakautuutu 'a e ngaahi fiema'u mei he ngaahi hoa ngāue, 'oku 'iai ai 'a e fiema'u ke fakaivia 'a e tataki 'o e va'a ngāue'ni. Ko e ngaahi lipooti fakasitetisitika 'o e fengāue'aki

Tu'apule'anga, Sitetisitika 'o e 'Ekonomika			\$34,342 - \$51,511		mo Tu'apule'anga 'oku mahu'inga ke vakai'i lelei kimu'a pea tuku atu 'i he uepisaiti 'a e Potungāue. 'Oku 'iai foki 'a e fiema'u ke Fakalelei'i 'a e ngāue'aki 'o e ngaahi fakamatala, mo e taimi 'oku fiema'u ke fakakakato ai 'a e ngāue ki ha lipooti ke kakato 'i hono taimi totonu. 'E malava 'e he lakanga'ni ke fakapapau'i 'oku fakakakato taimi totonu 'a e ngaahi lipooti'ni mo Fakalelei'i 'a e ngāue'aki 'o e ngaahi fakamatala. 'E malava ke 'omi 'e he 'Ofisa Sitetisitika Pule'ni 'a e ngaahi lelei makehe ma'ae Sekitōa ngāue'ni kau kiai 'a e: (1)lelei ange hono tataki mo tokanga'i 'o e Sekitōa Fengāue'aki mo Tu'apule'anga, (2) Tokanga taha 'a e 'Ofisa Sitetisitika Pule lolotonga ki he Sekitōa 'Ekonomika Fakaloto fonua, (3)Fakakakato kei taimi mo lelei ange 'a e ngaahi sitetisitika 'oku tokoni ki hono fo'u 'o e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'a e fonua, (4) Lelei ange 'a hono fakakakato 'o e ngaahi lipooti fakafonua mo fakavaha'apule'anga pehē ki hono langa hake 'o e taukei ngāue 'a e kau ngāue, pe a fakasi'isi'i ai 'a e fakafalala ki he kau fale'i mei tu'a. Ko e lakanga'ni 'e tokoni ki he tafa'aki ngāue Sitetisitika 'o e 'Ekonomika'aki 'a e: (1) malava ke fakakakato 'a e ngaahi fiema'u fakamatala, (2) Langa hake mo tauhi 'a e taukei mo e ivi malava 'o e kau ngāue 'i he loto'i Potungāue, (3) Poupou'i 'a e faitu'utu'uni 'oku fakatefito 'i he ngaahi fakamatala 'oku tonu mo falala'anga, (4)Fakalelei'i 'a e tu'unga lelei mo falala'anga 'o e ngaahi fakamatala faka'ekonomika
	'Ofisa Sitetisitika Mā'olunga		Band J \$30,526 - \$45,788		'I he lolotonga'ni, 'oku mafatukituki 'aupito 'a e ngaahi fatongia 'oku fakafatongia'aki 'a e 'Ofisa Sitetisitika Pule ki he Sekitōa 'Ekonomika Fakaloto fonua pea toe Tānaki atu ki hono fatongia 'a e 'amanaki fokotu'u koia 'o e ngaahi 'iuniti fo'ou hange koe 'Akauni Fakafonua Fakakuata (Quarterly National Accounts). 'I he Tānaki fo'ou mai 'o e ngāue'ni, 'oku 'i ai 'a e fiema'u ke fakahoko ha ako makehe ki he founa ngāue 'o e 'Akauni Fakafonua Fakakuata, fakapapau'i 'oku taimi totonu 'a e ma'u 'o e ngaahi fakamatala, pea fa'u mei ai 'a e ngaahi fakafuofua 'o e 'Akauni Fakafonua Fakakuata 'oku lelei.
	'Ofisa Sitetisitika		Band L \$22,133 - \$33,194		'I he fakalahi koia 'o e ngaahi 'elia fakasitetisitika 'o kau mai kiai 'a e sitetisitika 'o e 'ataakai fakafou 'i he Sisitemi faka'akauni 'o e 'Atakai mo e 'Ekonomika (System of Environmental-Economic Accounting) mo e sitetisitika 'o e Takimamata 'i he 'Akauni Satelaite 'o e Takimamata (Toursim Satellite Account), 'oku toe lahi ange ai 'a e ngāue 'oku Tānaki mai ki he tafa'aki ngāue'ni. Ko e 'ofisa 'oku'ne lolotonga tokanga'i 'a e Sisitemi faka'akauni 'o e 'Atakai mo e 'Ekonomika, mo e 'Akauni satelaite 'o e Takimamata 'oku'ne toe ngāue pe foki ki he fakamahu'inga'i koia 'o e me'atokoni. Ko e 'uhi ko e lahi 'o e ngaahi fiema'u fakamatala ki he sitetisitika 'o e 'Atakai, 'oku 'iai 'a e fiema'u ke 'iai ha tokotaha ngāue tefito ki he ngaahi 'elia takitaha. Ko e ngāue ki he 'Akauni Satelaite 'o e Takimamata 'oku fiema'u ke toutou fakahoko 'a e 'a'ahi atu ki he ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga, pisinisi taautaha, pea fakahoko mo e ngaahi savea ki he 'otu motu. Ko e 'uhi koe natula 'o e ngāue'ni, 'oku faingata'a ai ke toe ngāue 'a e 'ofisa ki ha toe 'elia kehe.

	Kalake Sitetisitika Kalasi 3		Band Q \$9,540 - \$14,309			Ko e lakanga`ni `e tokoni ia ki he `Ofisa Sitetisitika `i hono fakahoko `o e ngaahi ngāue fekau`aki mo e Faka`ilonga `o e Ngāue`aki `o e Koloa (CPI). Koe ngaahi tefito`i fatongia `oku kau kiai `a hono muimui`i `o e ngaahi ngāue, mo fakapapau`i `oku fakakakato `a e ngaahi ngāue `i hono taimi totonu. `Oku kau atu foki ki hono ngaahi fatongia `a e fakahoko `o e Tānaki fakamatala fakauike mei he maketi mo e ngaahi pisinisi ke fakapapau`i `oku ma`u ha ngaahi fakamatala fe`unga mo tonu. `Oku mahu`inga eni ki hono fa`u `o e ngaahi lipooti `oku falala`anga.
Polokalama 3: Kakai mo e Sitetisitika faka- Sosiale	Tokoni Pule Sitetisitika `a e Pule`anga		Band/G \$42,926 - \$64,389			`Oku fiema`u `e he Pule`anga lolotonga, kau hoa ngāue fakavaha`apule`anga `a e ngaahi fika fakasitetisitika `o e sosiale `i he ngaahi `elia `o e masivesiva, tangata/fefine, to`utupu mo e kau faingata`a`ia. Ke ma`u `a e ngaahi fika fakasitetisitika`ni `oku `i ai `a e fiema`u ke `i ai ha kau ngāue `oku nau ma`u `a e taukei fe`unga kenau fakahoko `a e ngaahi ngāue`ni. `Oku `amanaki foki ke tanaki fo`ou mai ki he polokalama`ni `i he ta`u fakapa`anga hoko, `a e ngāue ki hono fakafuofua`i `o e tokolahi `o e fonua `i he kaha`u fakataha mo e ngaahi peteni `oku`ne uesia mo fakatupu `a e ngaahi feliuliuaki ki he fa`unga `o e tokolahi `o e fonua (Population Dynamics and Projections). Makatu`unga `i he ngaahi ngāue fo`ou`ni, `oku mahu`inga ai ke `i ai ha tokotaha `i he lakanga`ni kene tataki mo faka`uto`uta `a e ngaahi ngāue `a e Polokalama`ni.
	`Ofisa Sitetisitika  (`Atakai mo e feliuliuaki `o e `ea)		Band L (\$22,133 - \$33,194)			`Oku lahi ange `a e fiema`ua `o e ngaahi sitetisitika `i he ngaahi `elia fo`ou`ni ka `oku `ikai ma`u `e he kau ngāue lolotonga `a e taukei mo e ivi malava kenau fakahoko lelei `a e ngāue `i he ngaahi `elia fo`ou`ni. Ko e fokotu`u `o e lakanga fo`ou`ni `e lava ai ke fakapapau`i `oku `i ai `a e `ofisa ngāue `e fakatefito `ene ngāue ki he `elia mahu`inga koeni, fakatupulaki `a e `ilo mo e taukei `a e tokotaha ngāue, fakapapau`i `oku malava ke tuku atu `i he taimi totonu `a e ngaahi fika totonu ke ne feau `a e ngaahi fiema`u `a kinautolu `oku nau fiema`u `a e ngaahi fika`ni tautautefito kia kinautolu `oku nau faitu`utu`uni `i hotau fonua. Ko e ngāue`ni `e tokoni ia ki hono a`usia `o e Tefito`i Kaveinga Ngāue `a e Pule`anga (GPA) fika 1, 2, 3, 4, 6, mo e 8.
	`Ofisa Sitetisitika (Tangata mo e fefine, mo e nofo masivesiva)		Band L (\$22,133 - \$33,194)			`Oku `i ai `a e hiki hake `i he fiema`u `o e ngaahi fika fakasitetisitika `i he tangata pe fefine mo e nofo masivesiva. `I he lolotonga`ni `oku `ikai ma`u `e he kau ngāue lolotonga `a e taukei fe`unga kenau fakahoko lelei `a e ngāue `i he ngaahi `elia fo`ou`ni. Ko e fokotu`u `o e lakanga fo`ou`ni `e lava ai ke fakapapau`i `oku `i ai `a e `ofisa ngāue `e fakatefito `ene ngāue ki he `elia mahu`inga koeni, langa hake `a e `ilo mo e taukei `a e tokotaha ngāue, fakapapau`i `oku malava ke tuku atu `i he taimi totonu `a e ngaahi fika totonu ke ne feau `a e ngaahi fiema`u `a kinautolu `oku nau fiema`u `a e ngaahi fika`ni tautautefito kia kinautolu `oku nau faitu`utu`uni `i hotau fonua. Ko e ngāue`ni `e tokoni ia ki hono a`usia `o e Tefito`i Kaveinga Ngāue `a e Pule`anga (GPA) fika 2 ka e pehē ki he ngaahi taumu`a fakalakalaka tu`uloa (SDG) fika 1 mo e 5.

Polokalama 4: Tohi Kakai moe Savea	‘Ofisa Sitetisitika Ma’olunga (Fa’u ‘o e ngaahi mape faka-siokalafi, Sisitemi ‘ilekitulonika ‘o e ‘Atakai,		Band J (\$30,526- \$45,788)			‘Oku ‘i ai ‘a e tokanga mavahe ki he Potungāue`ni kene tuku atu ‘a e ngaahi sitetisitika tonu pea falala’anga ‘i he taimi totonu ‘o malava ke ne tokonia ‘a e ngaahi palani fakalakalaka fakalotofonua mo e ngaahi fatongia lipooti ‘o fakatefito ‘i he Ngaahi Taumu’a Fakalakalaka Tu’uloa (SDG). Ko e ‘uhi ko e lahiange ‘a e ngaahi pole ‘oku fepaki mo e va’a ngāue`ni ‘i hono fakahoko ‘o e savea mo e tohi kakai, lahi e fiema’u ‘o e ngaahi sitetistika falala’anga mei he ngaahi sekitoa kehekehe, ‘oku ‘i ai leva ‘a e fiema’u vivili ke ‘i ai ha ‘ofisa ma’olunga mataotao ‘i hono fakahoko ‘o e fili ‘o kinautolu ‘e kau ki ha savea mo tokanga’i ‘o e fakamatala (Sampling and Data Quality Management Expert) Ko e lakanga`ni ‘oku mahu’inga ki hono fakapapau’i ‘o e tonu, lelei, mo e falala’anga ‘o e ngaahi sitetisitika ‘oku tuku atu ‘e he Potungāue`ni ka e tautatefito ki he tohi kakai ‘i he 2026, tohi kakai ‘o e ngoue, mo e ngaahi savea kehe pe kau kiai ‘a e savea ‘o e ma’u ngāue, savea ‘o e HIES, LFS moe STEP. Koe lakanga`ni ‘oku`ne ‘omi ‘a e ngaahi lelei makehe ma’ae Potungāue mo e va’a ngāue`ni foki. Ko e taukei ‘o e fatongia`ni ‘e tokoni ia ki hono ta’ofi ‘o e ngaahi fehalaaki ‘i hono fili ‘o kinautolu ‘e kau ki ha savea, ka e pehē ki he toe lelei ange hono fakahoko ‘o e ngaahi tefito’i ngāue koia ‘oku tanaki mei ai ha ngaahi fakamatala ma’ae Ngaahi Taumu’a Fakalakalaka Tu’uloa (SDG) ‘e 9 mei he 17. Ko e tohi kakai (SDG 11) mo e tohi kakai koia ‘o e ngoue (SDG 2, SDG12), ko hona fa’unga ‘oku malava kene fakasi’isi’i ‘a e fakamole fakapa’anga ka ‘i he taimi tatau ‘oku kei falala’anga pe ‘a e tanaki ‘o e ngaahi fakamatala fekau’aki mo e ngaahi me’afua hange koe malu fakame’atokoni, mo hono ngāue’aki fakapotopoto. Ko e ngaahi taukei`ni ‘e malava kene fo’u ha ‘ilo fo’ou ki he ngaahi founa ngāue ke ngāue’aki ‘i he savea ‘o e ma’u ngāue (SDG 8), mo e savea ki he pa’anga hu mai moe fakamole ‘a e ngaahi ‘api (SDG1, SDG 10) ke fakasi’isi’i ‘a e ngaahi fatongia ‘o e tokotaha tali fehu’i ka e kei lava pe ‘o fakahoko e ngāue ‘i he ngaahi ‘elia hange koe nofo masivesiva, mo e fetokehekehe’aki ‘o e ngaahi me’afua. ‘Oku ‘amanaki fakahoko ‘a e savea STEP (SDG 4) ‘i he 2026, mo e tohi kakai ‘o e ngoue (SDG 2, SDG 12) ‘i he 2027. Ko e ngaahi taukei mei he ongo savea`ni ‘e malava kene fo’u ha founa tanaki fakamatala fo’ou ‘e fenapasi mo e ngaahi savea lolotonga mo lava ke fakahoko ha lipooti i he ngaahi me’afua ‘o e Ngaahi Taumu’a Fakalakalaka Tu’uloa (SDG) na’e te’eki malava ke vakai’i kimu’a. Ko e founa ngāue`ni ‘e tokoni ia ki he lelei ange ‘a e sisitemi fakasitetisitika fakafonua mo e lava kene feau ‘a e ngaahi fiema’u fakamatala ka e pehē ki hono fo’u ‘o e ngaahi me’afua felave’i mo e Ngaahi Taumu’a Fakalakalaka Tu’uloa (SDG) ‘i he ngaahi sekitoa ‘o e ‘ekonomika, sosiale, mo e ‘ataakai. Koe’uhi koe lahi ange ‘o e fiema’u ‘o ha ngaahi sitetisitika ‘oku tonu pea falala’anga, ‘oku fiema’u ai ke fakaivia ‘e he Potungāue`ni ‘a e tafa’aki ki hono tanaki mo fa’u ‘o e fakamatala fakasitetisitika. ‘Oku ‘i ai ‘a e fatongia mahu’inga ‘o e tafa’aki ngāue`ni tautefito ki hono
	‘Ofisa Sitetisitika		Band L			

	(Pule'i lelei 'o e ngāue, mo e ngaahi ngāue kitu'a)		(\$22,133 - \$33,194)		tanaki 'o e fakamatala mei he kakai ó e fonua, ka 'oku 'ikai malava 'e he va'a ngāue'ni ke fakahoko lelei hono fatongia koe'uhi ko e tokosi' 'a e kau ngāue. 'I he teuaki koia 'o e tohi kakai ki he 2026 mo e ngaahi savea kehe pe hili 'a e tohi kakai, 'oku 'i ai 'a e fiema'u vivili ke langa hake 'a e va'a ngāue'ni 'aki 'a e fokotu'u 'o e lakanga'ni. Ko e lakanga'ni 'oku mahu'inga 'aupito koe 'uhi koe ngaahi 'uhinga koeni: • Fakapapau'i 'oku falala'anga mo potupotu tatau 'a e founa tanaki fakamatala, ka e lava ke lelei ange 'a e ngāue ki hono fa'u 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika • Tokonia 'a e ngaahi fatongia lipooti fakalotofonua mo fakavaha'apule'anga • Fa'u 'o e ngaahi fakamatala 'e lava ke ngāue'aki fakamāmani lahi hange ko hono vakai'i mo hono lipooti 'o e Ngaahi Taumu'a Fakalalakaka Tu'uloa (SDG), mo hono fakapapau'i 'oku fenapasi mo e ngaahi tefito'i kaveinga ngāue 'a e Pule'anga (GPA) • Fakaivia mo fakapapau'i 'a e tonu 'o e ngaahi fakamatala fekau'aki moe ngaahi taumu'a fakalalakaka tu'uloa (SDG) 'i he'ene felave'i mo e ngaahi sekitoa kehekehe kau kiai 'a e mo'ui, ako, ngoue, mo e ma'u ngāue. • Langa fakalalakaka 'e tu'uloa • Fakapapau'i 'oku ma'u 'e he va'a ngāue'ni 'a e taukei fakatekinikale ke palani, tokanga'i, mo fakapapau'i 'oku 'i he tu'unga fakafiemalie 'a e ngaahi savea hange koe tohi kakai 'o e 2026, savea 'o e HIES, LFS, mo e savea STEP 2026. • Tokoni'i 'a e langa hake 'o e taukei ngāue 'a e kau ngāue, mo teuteu'i e va'a ngāue'ni ki he ngaahi fiema'u fakamatala fakasitetisitika 'i he kaha'u neongo 'a e matavaivai 'i he tokosi' 'e kau ngāue. • Fakatupulaki 'a e fefalala'aki mo e 'ata kitu'a. 'E malava leva ke falala'anga ange 'a e sisitemi fakasitetisitika fakafonua 'aki 'a hono fa'u ha ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'oku tonu mo falala'anga kia kinautolu 'a e kau faitu'utu'uni hotau fonua, mo e ngaahi hoa ngāue fakalalakaka.
Polokalama 5: Fakafekāinga'aki 'o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono	'Ofisa Sitetisitika Ma'olunga		Band: J Salary Range (\$30,526-\$45,788)		Ko e fokotu'u 'o e lakanga'ni ma'ae Polokalama 5 ke ne solova 'a e fiema'u mei he Potungāue ka e pehē foki ki he sisitemi fakasitetisitika fakafonua: • Fiema'u 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'oku falala'anga pea tuku atu 'i he taimi pe a malava ke ngāue'aki fakavaha'apule'anga hange koe sitetisitika felave'i mo e ngaahi taumu'a fakalalakaka tu'uloa (SDG). • Ko e 'uhi koe lahi ange 'a e ngaahi fatongia lipooti 'o e Potungāue, 'oku 'i ai 'a e fiema'u vivili ke fakatahataha'i 'a e ngaahi founa ngāue ki hono langa hake 'a e taukei ngāue 'a e kau ngāue 'i he ngaahi va'a kehekehe 'o e Potungāue mo e ngaahi hoa ngāue. • Ko e 'uhi koe 'ikai ke 'i ai ha lakanga 'e nofo taha ke fengāue'aki mo e ngaahi hoa ngāue 'i he sisitemi fakasitetisitika fakafonua mo hono tokanga'i 'o e ngaahi ako makehe, 'oku 'iai leva 'a e matavaivai 'i hono fakatahataha'i 'o e ngaahi founa ngāue ki hono

Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá.					fakalakalaka'i 'o e ngaahi founa ngāue lelei pehē ki he tokonia 'o e ngaahi fiema'u fakamatala. • Ko e lakanga`ni 'e tokoni ki hono fakapapau'i 'oku kau atu 'a e kau ngāue ki he ngaahi polokalama ako fakapalofesinale, mo tokonia 'a e Potungāue ke mateuteu mo ne feau 'a e ngaahi feliuliaki 'i he fiema'u fakamatala. • Nofo taha 'ene ngāue ki he ngaahi me'afua mahu'inga ki hono fa'u 'o e ngaahi fakamatala fekau'aki moe me'afua 'o e ngaahi taumu'a fakalakalaka tu'uloa (SDG), ngaahi fakamatala fekau'aki mo e fakalakalaka fakafonua mei he ngaahi hoa ngāue í he sisitemi fakasitetisitika fakafonua. Ko e ngaahi hoa ngāue`ni 'oku nau angamaheni 'aki kenau ngāue pe 'iate kinautolu. Ka 'ikai 'a e lakanga`ni, 'oku 'ikai ke lele lelei 'a e fengāue'aki. 'I he 'i ai koia 'a e tokotaha kene tataki mo faka'uto'uta 'a e va'a ngāue`ni, 'oku malava 'e he lakanga`ni ke ne poupou'i mo tokoni'i 'a e langa hake 'o e sisitemi fakasitetisitika fakafonua 'a Tonga, fakapapau'i 'oku ma'u 'e he kau fa'u fakamatala fakasitetisitika 'a e taukei fe'unga kenau ngāue'i 'a e ngaahi taumu'a ngāue.
	'Ofisa Sitetisitika		Band L (\$22,133 - \$33,194)		<p>'Oku tupulaki 'a e fiema'u koia 'o e ngaahi fakamatala totonu, lelei, mo kakato 'o fakatefito 'i he palani ngāue fakalakalaka fakafonua 'a Tonga (TSDf III) mo e ngaahi fokotu'utu'u fakavaha'apule'anga hange koe SDG. Ke a'usia 'a e ngaahi faka'amu'ni, fengāue'aki lelei 'a e langa hake 'o e taukei ngāue 'a e kau ngāue, 'oku 'i ai 'a e ngaahi fatongia mahu'inga 'o e lakanga`ni:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• 'Oku 'iai 'a e fiema'u ke toe lelei ange hono fokotu'utu'u 'o e ngaahi ako makehe ki hono langa hake 'o e taukei ngāue 'a e kau ngāue 'o e Potungāue`ni kene matu'uaki 'a e ngaahi fakalakalaka 'i he fa'u 'o e fakamatala mo hono ngaahi founa ngāue. • Ko e sisitemi fakasitetisitika fakafonua 'oku kau kiai 'a e ngaahi Potungāue kehekehe mo e ngaahi fakamatala fakasekitoa mahu'inga 'oku nau fa'u. 'Oku 'i ai leva 'a e fiema'u ke fakatahataha'i 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e ngaahi taumu'a fakalakalaka tu'uloa (SDG) mo fakapapau'i 'oku 'ikai fehalaaki 'a e ngaahi fakamatala`ni.</li> <li>• 'E ngāue 'a e lakanga`ni ki hono fakapapau'i 'oku hokohoko atu 'a e fengāue'aki mo e fetokoni'aki mo e ngaahi Potungāue kehe ka e lava ke fa'u ha ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'oku tonu, falala'anga mo ne tokonia 'a e ngaahi me'afua fakafonua pehē ki he SDG • Ka 'ikai 'a e lakanga`ni 'oku fuesia leva 'e he ongo 'ofisa ngāue 'i he va'a ngāue`ni 'a hono fokotu'utu'u 'o e ngaahi ako makehe pea uesia ai 'a hona ivi malava pea holo ai foki mo e ngaahi fakalakalaka. • 'Oku tokoni 'a e lakanga`ni ke lelei ange hono fokotu'utu'u ó e ngaahi ako makehe, mo fakapapau'i 'oku lelei 'a hono fa'unga 'o lava ke hokohoko atu.

					• Ko e 'i ai 'a e tokotaha ngāue 'oku nofo taha ki he ngaahi fatongia'ni 'oku malava leva ke lelei ange, kakato pea tuku atu 'i he taimi totonu 'a e ngaahi sitetisitika 'oku fa'u 'o fakatefito 'i he ngaahi fakamatala na'e tanaki mei he ngaahi Potungāue kehekehe 'a e Pule'anga.
Polokalama 6: Tekinolosia 'o e fakamatala mo e fetu'utaki & fakama'opo'opo 'o e fakamatala.	Tokoni Pule Sitetisitika 'a e Pule'anga		Band: G Salary Range (\$42,926-\$64,389)		Ko e fokotu'u 'o e lakanga Tokoni Pule Sitetisitika 'a e Pule'anga ke ne tataki 'a e va'a ngāue 'o e Tekinolosia fakakomipiuta mo e fakama'opo'opo 'o e fakamatala ko ha sitepu fakalakalaka ia ki he teuaki 'o e liliu 'a e Potungāue Sitetisitika 'a Tonga ki ha sino ngāue fakafonua 'oku 'alu mo e ta'au 'o e tekinolosia, lelei ange, pea fakatefito 'e ne ngāue 'i he ngaahi fakamatala fakasitetisitika. Ko e tu'unga taki'ni 'oku mahu'inga 'aupito ki hono fakalakalaka' 'o e fokotu'utu'u liliu fakatekinolosia 'a e Potungāue, malava ai kene feau 'a e lahi ange 'o e fiema'u 'o e ngaahi sitetisitika 'oku tonu, kakato, pea tuku atu 'i he taimi totonu, 'i ha 'ataakai tekinolosia mo e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'oku lava ke feliuliaki. 'Oku hoko 'a e fakamatala ko ha konga mahu'inga 'i he faitu'utu'uni 'oku makatu'unga 'i he ngaahi fakamatala fakasitetisitika, langa fakalakalaka, mo e ngaahi fatongia lipooti fakavaha'apule'anga, kuo pau ai ke liliu 'a e va'a ngāue'ni mei he ngaahi founa angamaheni 'o e tokoni fakatekinikale. 'I he fa'unga fo'ou koeni, 'e hoko 'a e va'a ngāue'ni koe konga mahu'inga 'i hono leva'i 'o e ngaahi 'ilo fakatekinolosia fo'ou mo fakapapau'i 'oku ngāue lelei 'a e ngaahi me'angāue, fa'unga founa ngāue 'i he vaka 'o e tanaki fakamatala, mei hono tanaki 'o e fakamatala, ki hono 'analaiso, pea tufaki atu. Ko e Tokoni Pule Sitetisitika 'a e Pule'anga te ne tataki 'a e ngaahi liliu ni 'aki 'a e: •Takimu'a 'i hono ngāue'aki 'o e ngaahi me'angāue fakatekinolosia fo'ou ange (e.g ngāue'aki 'o e telefoni to'oto'o ki he tanaki fakamatala, ngaahi tesipooti 'oku ngāue'aki 'a e ngaahi fakamatala lolotonga, ngaahi sisitemi ki hono fakama'opo'opo 'o e fakamatala) ki hono fakahoko 'o e ngaahi tefito'i fatongia fakasitetisitika. •Fakapapau'i 'oku malu, fe'unga, pea pau 'a e ngaahi fa'unga ki hono fakama'opo'opo 'o e fakamatala o malava kene matu'uaki hono fakahoko 'o ha ngaahi savea pe tohi kakai 'oku toe lahi ange. •Poupoua 'o e ngaahi fa'unga ngāue 'oku ne fakapapau'i 'a e tonu, falala'anga, mo e malava ke ngāue'aki fakavaha'apule'anga 'a e ola 'o e ngaahi ngāue. •Tataki 'i he fekumi ki he ngaahi 'ilo fo'ou fekau'aki mo e tauhi, tokanga'i, mo e sisitemi ki hono tufaki 'o e ngaahi fakamatala, ngaahi founa ke fakafaingofua hono ngāue'aki 'o e fakamatala 'a e Potungāue, lelei kia kinautolu 'oku nau ngāue'aki 'a e ngaahi fakamatala, pea muimui ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue. •Langa hake 'a e taukei ngāue fakatekinikale 'a e kau ngāue fakafou 'i he ngaahi ako makehe ma'ae kau ngāue, mo e ngaahi fakalakalaka fakasisitemi ke mahino 'e lava 'o feau 'a e ngaahi ngāue fakatekinolosia 'i he lele loloa.

					•Fengāue’aki mo e ngaahi hoa ngāue fakalotofonua, pehē ki he ngaahi hoa ngāue fakavaha’apule’anga ‘i hono fakafenapasi ‘a e sisitemi fakasitetisitika ‘a Tonga moe ngaahi fa’unga fakangāue fakavaha’apule’anga mo fakavahenga foki hange koe SDG moe TSDF III. ‘I he teuteu koia ki he tohi kakai ‘o e 2026, tohi kakai ‘o e ngoue ‘i he 2027, ‘oku lahi ange ‘a e ngaahi fiema’u ki he ngaahi savea, fakautuutu ‘a e fiema’u ‘o e fakama’opo’opo ‘o e ngaahi fakamatala, fokotu’utu’u lelei ‘o e ngaahi ngāue, mo e ngaahi fakamatala ke ‘i ha tu’unga ma’olunga. Ko e va’a ngāue ‘o e Tekinolosa ‘o e fakamatala mo e fetu’utaki & fakama’opo’opo ‘o e fakamatala, fakamalumu ‘i he tataki ‘a e Tokoni Pule Sitetisitika ‘a e Pule’anga, ‘e hoko koha me’angāue lelei ‘i hono fakapapau’i ‘e lava lelei ‘a e ngaahi ngāue mahu’inga’ni. Ko hono fakakatoa, ko e lakangani ‘e ‘ikai ngata pe ‘i he’ene tokoni ki hono fakaivia ‘a e langa hake ‘a e taukei fakatekinolosa ‘a e Potungāue, ka ‘oku ‘i ai foki hono fatongia mahu’inga ki hono fa’u ‘o e ngaahi sitetisitika ‘oku tonu, tuku atu ‘i he taimi totonu, falala’anga, mo mahu’inga ki he ngaahi fatongia fakavaha’apule’anga mo fakafonua foki. Ko e fokotu’u ‘o e lakanga’ni ko e makamaile ia ki he fononga ‘a e Potungāue ‘i he halafononga ki ha sistemi fakasitetisitika fakafonua ‘oku mateuteu ki he kaha’u, mo ‘omi ha ngaahi ola mahu’inga ki he Pule’anga ó Tonga, kakai ‘o e fonua, mo e ngaahi hoa ngāue fakalakalaka.
	‘Ofisa Sitetisitika Ma’olunga (Ngāue’i mo e fakama’opo’opo ‘o e fakamatala)		Band/I \$34,342 - \$51,511		‘Oku ‘i ai ‘a e fiema’u vivili mei he Potungāue’ni ke fokotu’u ‘a e lakanga’ni ko e ‘uhi ke ne solova ‘a e ngaahi fiema’u fakatekinikale ‘o e teuteu ki he savea mo e tohikakai. Ko e lakanga’ni ‘oku mahu’inga ‘aupito ki hono fakahoko ‘o e ngaahi founa fakamatala fakatekinikale – kau kiai ‘a e fiema’u ke fufuu ‘a e ngaahi fakamatala fakafo’ituitui – liliu ‘o e ngaahi mata’ifika ki he ngaahi fakamatala mahu’inga ‘oku falala’anga fakatefito ‘i he ngaahi tefito’i polokalama: savea ‘o e ma’u ngāue (LFS), savea ‘o e tu’unga mo’ui lelei ‘a fafine mo e fanau (MICS), savea ‘o e pa’anga hu mai mo e ngaahi fakamole ‘a e ngaahi ‘api (HIES), pehē ki he palani ki he tohikakai ‘o e ngoue, savea ‘o e STEP, mo e tohi kakai ‘o e 2026. Tanaki atu kiai, ko e lakanga’ni ‘e mahu’inga ‘aupito ki he fakalakalaka mo e fakalelei’i ‘o e sisitemi tokoni fakakomipiuta ki he faka’eke’eke (CAPI) ki he ngaahi ngāue kitu’a pea mo hono fakahoko ‘a e ngaahi founa sivilisi’i ‘o e ngaahi fakamatala lolotonga ‘a e savea pe koe tohikakai ke vave hono fakatoka’nga’i ‘o e ngaahi palopalema ‘i he fakamatala. ‘E ‘omai ‘e he lakanga’ni ‘a e ngaahi taukei fakataki ‘e mahu’inga ki hono tokanga’i ‘o e tu’unga lelei mo e kakato ‘o e fakamatala ‘i he halafononga ‘o e ngāue’i ‘o e fakamatala – mei he fokotu’utu’u ‘o e tohi fehu’i ki hono tanaki ‘o e fakamatala mo hono ‘analaiso faka’osi ‘o e fakamatala. ‘I hono fokotu’u ‘a e lakanga’ni, ‘oku lava ai ke langa hake ‘a e taukei ngāue fakatekinikale, fakasi’isi’i e hiki ‘a e kau ngāue, mo fakapapau’i ko e kau taukei ‘i he

					Potungāue`ni 'oku malava kenau feau 'a e ngaahi fiema'u fakamatala 'a e Pule'anga. 'I hono fokotu'u mo fakapa'anga 'o e lakanga`ni 'oku ha sino mei ai 'a e sio loloa 'a e Potungāue ki hono ngāue'i 'o e fakamatala ki he tu'unga ma'olunga taha 'e ala a'u kiai 'i he kotoa 'o e ngaahi tafa'aki ngāue fakasitetisitika.
	'Ofisa Fetu'utaki Ma'olunga		B/J \$30,526 - \$45,788		Ko e lakanga 'o e 'Ofisa Fetu'utaki Ma'olunga`ni 'oku mahu'inga 'aupito ki he tafa'aki ngāue 'o e Tekinolosa 'o e fakamatala mo e fetu'utaki & fakama'opo'opo 'o e fakamatala pehē ki he Potungāue foki. Ko e tu'unga ko 'eni 'oku`ne fakapapau'i 'a e fakalakalaka mo e lelei ange 'o e fetu'utaki, 'i he loto'i Potungāue mo e kakai 'o e fonua foki pehē ki he ngaahi hoa ngāue. 'Oku 'i loto foki 'i he ngaahi fatongia 'o e 'ofisa`ni 'a hono tokanga'i 'o e va fengāue'aki mo e ngaahi polokalam kehe 'i he Potungāue, mo fakapapau'i 'oku ngāue'aki lelei mo totonu 'a e fetu'utaki 'i he kotoa 'o e ngaahi founa fetu'utaki 'oku ngāue'aki 'e he Potungāue`ni. 'E tokoni foki 'a e lakanga`ni ki hono fakahoko 'a e ngaahi ako makehe ma'ae kau ngāue felave'i mo e ngaahi polokalama fo'ou 'oku fakataumu'a ke tokoni'i 'a e 'ilo mo e taukei ngāue 'a e ngaahi polokalama kehe 'i he Potungāue`ni. 'E tokoni 'a e 'ofisa`ni 'i he fakalakalaka mo e ngāue'aki 'o e ngaahi founa kehekehe ki hono tufaki 'o e fakamatala, ke lava 'e he kakai 'o e fonua 'o ma'u, faka'uHINGA'i totonu, pea mo fakamatala'i 'a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'oku tuku atu. 'Oku 'i ai e fatongia mahu'inga 'o e lakanga`ni ki hono liliu 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'oku faingata'a ke mahino ki ha fakamatala fakasitetisitika 'oku mahino ngofua, ke tupulaki 'a e falala mai 'a e kakai 'o e fonua, mo e a'usia 'o e ngaahi taumu'a ngāue 'a e Potungāue.

Fakalalakala Lolotonga

Tēpile 2 - Fakalalakala Lolotonga

Polokalama	Ngaahi Polokalama Fo'ou	Ngaahi ngāue	TF 2024 /25	TF 2025/26	TF 2026 /27	TF 2027 /28	Makatu'unga ¹
Polokalama 4: Tohi Kakai mo e Savea	Savea STEP, ko e founa ki hono siofi 'o e ngaahi tu'unga fakatamaki 'o e ngaahi mahaki 'ikai pipihi'.			TOP \$652,827 .00			Ko hono fakahoko 'a e savea STEP 'a e kautaha WHO, 'i ha founa ke siofi 'a e tu'unga fakatamaki 'o e ngaahi mahaki 'ikai pipihi', kuo fu'u fuoloa hono li'aki', 'a ia na'e fakahoko fakamuimui pē 'i he ta'u 2017. Ko e vaha'a ta'u 'e 6 'eni, pea 'ikai malava ai ke tau siofi 'a e ta'au 'o e NCD, 'i ha taha 'o e ngaahi fonua 'oku ma'olunga ai 'a e tu'unga NCD. Kuo fokotu'u ai 'e he Potungāue Mo'ui' ha polokama ngāue ki he Potungāue Sitetisitika' ke fakahoko 'a e savea STEP, ko ha faingamālie lelei ke feau ai 'a e faingata'a 'oku fehangahangai mo e tu'unga mo'ui lelei 'a e fonua'. Ko e savea', 'oku' ne fakahaa'i ai 'a e tu'unga totonu 'o Tonga fekau'aki mo e ngaahi tukupā ki he SDG, kau ai 'a e me'afua 3.4 (fakasi'isi'i 'a e lahi 'o e mate 'i he NCD), 3.5 (pā'usi'i 'o e faito'o konatapu), mo 3.a (mapule'i 'o e tapaka). Ko hono siofi faka'auliliki ko 'eni' te ne 'omai 'a e ngaahi fakamatala lelei ke malava 'o fakahoko ha tu'utu'uni ngāue mei ha fakamo'oni pau, 'ilo'i 'o e ngaahi

¹ Makatu'unga 'oku fokotu'u ai 'e he potungāue ke fokotu'u ai e ngāue' ni

						matavaivai 'i he kakai' fakalukufua, ko hono fua 'o e tu'unga lelei 'o e ngaahi ngāue tokoni', mo e 'uhinga mālie 'o e vahevahe 'o e me'angāue'. 'I he hoko 'a e NCD ko e peseti 'e 70% 'o e lahi 'o e mate' 'i māmani' mo e 'ene uesia 'a e ngaahi fonua Pasifiki', 'e 'ikai ngata pe 'i he'ene mahu'inga ke fakafo'ou 'o e me'angāue STEP, ka 'oku fiema'u fakavavevave ke ne 'omai ha makatu'unga ki he ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'oku' ne tāketi'i 'a e fakafoki 'o e ngaahi ta'au fakatu'utāmaki 'o e mo'ui' mo fakakakato 'a 'etau ngaahi taumu'a fakafonua' kae pehē ki he ngaahi tukupā fakavaha'a pule'anga ki he mo'ui lelei.
Polokalama 5: Fakafekāinga'a ki 'o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founga Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā- mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá.	Tataki hono tohi 'o e Founga Fakafonua ki hono fakalakalaka'i 'o e Sitetisitika (NSDS) 2025-2030	Fakahoko e ngaahi talanoa fealealea'aki mo e ngaahi kupu fekau'aki ki hono teu tohi 'o e NSDS Fa'u e palani halafononga pehē ki he fokotu'utu'u ngāue ki hono tohi 'o e NSDS Fakafelave'i 'a e NSDS ki he ngaahi fa'unga ngāue fakavaha'a pule'angamo fakamāmani lahi Tokoni 'i hono sivilivi'i 'i he ngaahi taimi pau 'a e tu'unga fakalakalaka 'a e NSDS pehē ki ngaahi fakafo'ou pe liliu kuo fakahoko				'Oku ta'emalava ki he Potungāue Sitetisitika (TSD) ke ne fakahoko 'a e fantongia ko eni 'iate ia pe. 'Oku fiema'u ke fakamālohia 'a e Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonua kae lava ke fakaai 'a e hikito 'i he fiema'u 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'o kau ki ai mo e ngaahi taumu'a ngāue fo'ou ne toki 'asi hake.

	Fokotu'utu'u ngāue ki hono siviliv'i e tu'unga tonu mo kakato 'o e ngaahi lipooti fakasitetisitika	Fatu pea faile ha ngaahi fakahinohino fakasitetisitikake ne siviliv'i e tonu mo e kakato 'a e ngaahi lipooti fakasitetisitika Fakahoko hano fakapapau'i 'o e ngaahi fakamatala 'i he sisitem fakasitetisitika fakafonua Fakahoko ha ngaahi ako ngāue 'i hono siviliv'i e tonu mo e kakato 'a e ngaahi lipooti fakasitetisitika ma'ae kau ngāue fakasitetisitika Fokotu'u ha sisitemi ke ne muimui e fakalakala 'i he ngaahi lipooti fakasitetisitika					'Oku fu'u fiema'u 'aupito eni 'i he ngaahi 'Ofisi fakasitetisitika Fakafonua kotoa pe kae lava ke fakapapau'i 'oku muimui'i e ngaahi tefito'i 'ulunga 'o e sitetisitika faka'ofisiale. Neongo hono ngāue'aki e ngaahi fakahinohino lahi, 'e toe lelei anga ki he Potunga Sitetisitika 'a tonga 'o kapau 'e hiki 'a e ngaahi fakahinohino ko eni ke fai ha muimui pau ki ai.
	Palani Ngāue ki he me'afua fakalakalaka fakafonua 'a Tonga (TNIS)	Fa'u pea fakafelave'i 'a e TNIS ki he palani fakafonua pea mo e ngaahi palani fakasekitoa Fakahoko ha ngaahi ngaahi ngāue fakataha mo e ngaahi kupu fekau'aki pea mo e ngaahi ako ki hono toe fakalakalaka 'i he poto'i ngāue Fakafelave'i 'a e NTIS ki he ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakafonua ki hono muimui'i mo hono siviliv'i e ngāue Paaki pea tufa 'a e ngaahi fakahinohino ki he TNIS					Ko e Palani Ngāue eni 'e ngāue'aki ki hono fatu 'o e ngaahi meafua fakalakalaka tefito 'a e fonua.
	Ngaahi seti me'afua fakalakalaka tefito 'a Tonga	Faka'ilonga'i pea fakapapau'i 'a e ngaahi me'afua fakalakalaka tefito mo e ngaahi kupu fekau'aki					Ke hoko ko ha me'angāue 'oku ne ngāue'aki e fiema'u 'a e ni'ih'i 'oku nau ngāue'aki e data, kuo pau ki he

		Fa'u ha ngaahi fakamatala 'oku ne 'omai e ngaahi fakamatala ki he fakamatala kehe (metadata) mo ha fakahinohino ki hono lipooti 'o e ngaahi me'afua fakalalakala Fokotu'u ha sisitemi ke Tānaki ki ai 'a e ngaahi fakamatala ki he ngaahi me'afua fakalalakala tefito Fakapapau'i 'oku fenanapasi lelei pea mo e ngaahi palani fakalalakala fakamāmani ahi (SDGs), Plani Ngāue Fakalakala ki he Tahi Pasifiki 2050 pehē ki he Asenita 'a Antigua pea mo Baragua ki he fanga ki'i motu iiki keu langalanga hake (ABAS)				ni'ihi 'oku nau fa'u 'a e fakamatala pehē ki he ni'ihi 'oku nau ngāue'aki e fakamatala ke fakahoa 'enau ngaahi fiema'u ki he founa hono ngāue'i 'o e fakamatala. Ko e ngaahi me'afua fakalalakala 'e tali fakafonua 'e ngāue'aki ia ke ne tataki 'a e faitu'ut'uni pehē ki hono fa'u 'o e ngaahi tu'ut'uni ngāue pea mo hono muimui'i mo sivisi'i e ngāue.
	Ko e ngaahi founa fakahoko fatongia kuo 'osi fokotu'utu'u ke ngāue'aki 'i loto 'i he Potunga Sitetisitka pehē ki he ngāue 'ae Sitetisitika mo e ngaahi kupu fekau'aki 'i tu'a	Fa'u pea faile 'a e ngaahi founa fakahoko fatngoa ko eni ki he ngāue faka'aho mo e sitetisitika Fakataukeyi 'a e kau ngāue ki hono ngāue'aki 'o e ngaahi founa fakahoko fatongia ko eni Toe vakai'i pea toe liliu e ngaahi founa fakahoko fatongia ko eni makatu'unga 'i hono ngāue'aki 'a e ngaahi founa ola lelei				'Oku fu'u fiema'u 'aupito ha fakahinohino mahino mo hokohoko lelei 'oku faka'asi mai ai 'a e ngaahi ngāue ke fakahoko ke fakapapau'i ko e lelei tahaa 'oku ma'u pea toe muimui ki he ngaahi takiekina ma'olunga, fakalalakala mo e ola 'oku ma'u 'i ha fakamole si'isi'i pea toe lahi moe ngaahi lipooti 'oku tukuange mai 'i eh taimi vave pea 'oku ne faka'ai'ai 'a e muimui ki he tuu'utu'uni pehē ki he taliui ki he ngaahi fakamatala 'oku tuku atu.

		Muimui'i pau 'a hono ngāue'aki 'o e founa fakahoko fatongia ko eni kae pehē ki he tu'unga 'oku iai 'a ola 'e ma'u mei ai.					
	Palani ako ngāue 'oku tau'atana ke liliu	Fakahoko hano sivi'i 'o e fanga ki'i nonou 'i he poto'i ngāue Fa'u ha ngaahi pepa ako kuo 'osi teuteu'i ki he ngaahi fiema'u 'a e kau ngāue Fakahoko ha ngaahi ako ngāue ki he kau 'ofisa ngāue ki he sitetisitika Sivisivi'i pea fakatonutonu mo e ngaahi palani ako 'i he ngaahi taimi pau					'Oku lahi 'aupito pea vave 'a e hiki atu 'a e kau ngāue mei he Potungāue Sitetisitika kae pehē ki he sisitem fakasitetisitika fakafonua 'i he'enau fanga ki'i iuniti sitetisitika pea 'oku fiema'u leva ha palani ako ngāue 'oku longo mo'ui ke lava 'o ma'u 'a e ngaahi fiema'u 'a e ni'ihi 'oku nau ngāue'aki 'a e fakamatala pea ke potupotu tatau mo e palani fakahu fakahu mai 'o e kau ngāue fo'ou ki he Potungāue Sitetisitika.

3.5.2 Ngaahi Liliu he Patiseti Ngāue (Patiseti Fakapa'anga 'e he pule'anga)

Ko e patiseti fakakātoa 'a e Potungāue' 'oku holo 'aki 'a e \$15,900 ki he ta'u fakapa'anga 2025/26.

Ko e holo koeni 'aki 'a e \$15,900 mei he patiseti lolotonga 'a ia koe \$2.96 miliona ki he \$2.94 miliona ki he ta'u fakapa'anga 2025/26 'oku makatu'unga holoki fakamole 'ikai ko ha vahe pehe ki he to'o 60% mei he ngaahi post 'oku kei tu'uaki.

'Oku hoko atu pē 'a e tokoni 'a e Pangikē 'a Māmani ki he patiseti 'a e Potungāue 'aki 'a e pa'anga TOP\$1,203,700, 'Aositelēlia 'aki ha pa'anga TOP\$38,500, Va'a tokoni 'a e Kautaha Fakatahataha 'a Māmani (UN) ki he fānau iiki 'aki 'a e pa'anga TOP\$70,426, pehē foki ki he Va'a tokoni 'a e Kautaha Fakatahataha 'a Māmani ma'ae kakai fefine (UN Women) 'aki 'a e pa'anga TOP\$33,900 ki he patiseti langa fakalakalaka ki he ta'u fakapa'anga 2025/26.

3.5.3 Tokoni ki he Palani mo e Fokotu'utu'u Ngāue Sitetisitika Tu'uloa

Koe fakafekau'aki e Fakamatala fakasitetisitika 'oku fu'u mahu'inga ia ki he fakahoko lelei e Palani Faka-Fonua 'o Tonga ki hono fakalakalaka 'o e fakamatala Faka Sitetisitika (NSDS) na'e kamata 'i Novema, 2018. Ko e NSDS ko e mape tataki ke 'unu e tokanga mei he 'Ofisi 'o e Sitetisitika Faka-Fonua ki he Fa'unga Fakamatala fakasitetisitika Faka-Fonua (NSS). Ko e fokotu'utu'u eni mei he Kautaha 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha pea 'oku nau faka'ataa e Fanga ki'I 'Otu Motu iiki (SIDS) ke lava ke nau taliui lelei ki he ngaahi fiema'u 'oku faka'amu ki ai e fa'unga Faka-Vaha'a Pule'anga, hange koe SDGs and ICPD, fa'unga Faka-Feitu'u, hange ko e Halafononga Ha'amoā mo e Pasifiki mo 'etau Tefito'i taumu'a faka-Fonua 'oku ha 'i he Palani Fakalakalaka Fakafonua II.

'Oku 'osi to'o e ngaahi Tefito'i Taumu'a 'a e Pule'anga 'e he Potungāue Sitetisitika Faka-fonua. 'Osi lava ke 'ilo'i e mā'olunga e fiema'u 'o e sitetisitika 'e he Pule'anga, pea 'oku fiema'u ke fokotu'u e ngaahi ola mo e ngaahi 'ekitiviti, pea mo ha ngaahi fakakaukau fo'ou 'i he Palani Fakafekau'aki 'a e Pule'anga ki he Fakalakalaka', te ne siofi e ngaahi naunau ke fenāpasi mo e ngaahi tefito'i taumu'a.

Ko e Pule'anga 'o e 'aho ni 'oku 'iai pe 'enau ngaahi taumu'a vivili, pe a 'oku fu'u poupou 'aupito ki ai e Va'a Sitetisitika 'a Tonga pea 'oku fakahaa'I ia 'I hono toe vakai'I e ngaahi 'ekitiviti 'oku hoa malie mo faitokonia e ngaahi 'elia ko eni 'oku faka'ilonga'I 'aia 'oku ha atu 'I he Tepile 1.3.2 'I he Ngaahi Taumu'a Tefito (GPA).

'Oku tokanga foki e Potungāue ko eni' ki he lelei 'a e kau Ngāue mo e ngaahi fokotu'utu'u fo'ou kuo fokotu'u mai ke taliui 'aki ki he fiema'u vivili 'a e Pule'anga ki he fakamatala faka-Sitetisitika. 'Oku hounga'ia e Potungāue ni hono faka'ilonga'i makehe e ngaahi fiema'u ni he GPA 'oku tu'u lavea ngofua tupu mei he si'i e kakai palofesinale ke feau e fiema'u 'a e ngaahi 'elia ko eni GPA. 'Oku 'i ai e fiema'u vivili ki he tokoni 'a e Pule'ang'a ke fakaivia e Potungāue ni 'i he kakai fe'unga mo taukei, kapau 'e 'ikai fai ha tokanga ki he fiema'u ni, 'e 'iai e uesia lahi he fakahoko fatongia ke ma'u e ola taau mo lelei.

'Oku 'osi fakatokanga'i 'e he Potungāue' ni e ngaahi fokotu'utu'u fo'ou ki he ngaahi ta'u hoko mai ke malava 'o fakahoko lelei e ngaahi GPA moe ola Faka-Pule'anga 'oku fekau'aki mo e Potungāue ni .

3.5.4 Ko e poloseki ki he 'Ilo fo'ou mo e Fakalakalaka 'a e Ivi Ngāue 'a e kau Ngāue

Koe potungāue ko e taha ia mei he ua 'i he SID ke tomu'a foaki ki ai 'a e IDA tokoni mei he Pangikē 'a Māmani (WB) ki he 'ilo fo'ou faka Sitetisitika pea mo e hiki'i hake 'a e kau ngāue Sitetisitika. Koe tefito'i tokanga taha 'o e tokoni 'e 'i:

- 'Ilo fo'ou mo e Fakatupulaki 'o e tu'unga ngāue 'i he Tānaki fakamatala .

‘E fakahoko ‘a e savea ‘e 2 ‘o e Save Pa’anga Humai mo Fakamole ‘a e ngaahi ‘api (SPHFA) hoko ia ha ta’u ‘e fa; Tānaki fakamatala ke Fakalelei’i e ngaahi founa ki mu’a ‘o e fakatokanga ki he fakatamaki fakaenatula; mo e ngaahi fakamatala ‘oku Tānaki ki he ‘u fakamatala ‘ekonomika fakasitititika ‘a ia ‘oku ma’u ai e fakamatala fakamuimui taha ki he Fua ‘o e Totongi Koloa (FTK) hili ‘a e HIES, pea mo ha mahu’inga fo’ou ‘e fa: Tu’unga Totongi e Me’akai, Producer Price Index (PPI), Tu’unga totongi e Koloa Langa (BMPI), and Import Price Index (IPI)

- **Fakamālohia ‘a e ivi fakangāue**

‘Oku lava heni ke fakahoko ha ngaahi ako ki hono ‘analaiso e ngaahi fakamatala kuo Tānaki pea mo tuku atu e ngaahi fakamatala koia, tokoni foki ki hono tuku atu ha ngaahi fakatotoalo pea ke toe fakaonopooni ange ai a e Tekinolosa ‘o e Fakamatala mo e Fetu’utaki. .

3.5.5 Ngaahi sitetisitika Faka-‘Ekonomika

‘Oku lolotonga ngāue ‘a e polokalama Sitetisitika faka-‘Ekonomika ‘i he ngaahi tefito’i sitetisitika ‘oku fa’u ‘e he ngaahi ‘iuniti ngāue kehekehe ‘o e polokalama ni, pea ‘i he taimi tatau ‘oku fakalalakala’i ‘a e ngaahi fakamatala sitetisitika ni ‘i he tokoni mo fakapa’anga mei he poloseki Pangikē ‘a Māmani (WB). Koe tefito’i sitetisitika mei he sekitoa ‘o e Sitetisitika ‘o e Ékonomika ‘o e Fekau’aki ‘a Tonga mo Tu’apuleanga (external sector) ‘oku kau ki ai a e Fefakatau’aki Koloa Fakavaha’apule’anga (IMTS), Palanisi ‘o e Ngaahi Totongi (BOP) pea pehē ki hono fokotu’u ‘o e tu’unga ‘o e ngaahi fakamatala sitetisitika ki he Invesimeni Fakavaha’apule’anga (IIP). . Koe sekitoa ‘o e Ékonomika ‘o e Pa’anga mo e Ngāue ‘a e Fonua (real sector) ‘oku kau ai ‘a e Koloa Fakalotofonua (GDP) fakata’u, pea fokotu’u moe ‘Akauni Fakafonua FakaKuata (QNA), Tu’unga Totongi Koloa (CPI), savea ‘o e Ngaahi Pisinisi Lesisita ki he Ngaahi’anga Koloa, pea ‘oku hokohoko atu e ngāue ki hono fakama’a ‘o e fakamatala ki hono tohi mo lipooti ‘o e Tohi Kakai ‘o e Pisinisi kuo Lesisita. ‘I he ngaahi ‘iuniti kehe, kau ai ‘a e sitetisitika ki he me’a Fakapa’anga ‘a e Pule’anga (GFS) ‘a ia ‘oku ne ‘omi ha lipooti FakaKuata pea koe vakai’i ‘o e TSIC ‘oku kei fakahoko pe ngāue ki ai.

‘Oku ‘i ai ‘a e fakalalakala fo’ou ‘i he polokalama Sitetistika faka-‘Ekonomika, ‘i hono fakapa’anga ‘e he poloseki Pangikē ‘a Māmani. ‘Oku kau ai ‘a hono fokotu’u ‘o e Totongi Koloa, Sisitemi ki he ‘Akauni ‘Atakai faka-‘Ekonomika (SEEA). Koe poloseki ‘o e Totongi Koloa, ‘Akauni Satelaite ‘i Tonga (TSA) mo e Sisitemi ki he ‘Akauni ‘Atakai faka-‘Ekonomika (SEEA) ‘oku tokoni ia ke fakamālohia ‘a e ngaahi fakamatala fakasitititika faka-‘Ekonomika, pea mo fakalahi ‘a e ngaahi me’afua ‘oku lava ke ma’u. ‘Oku ne Fakalelei’i foki heni ‘a e ngaahi tokoni ki he sekitoa ‘o e ‘Atakai mo e Takimamata ki he tu’unga ‘ekonomika ‘o e fonua. Ko hono fakakatoa, ko e taumu’a ‘o e ngaahi ngāue fo’ou ‘oku fokotu’u ke Fakalelei’i ‘a e tu’unga lelei mo e ngaahi faka’ilonga faka’ekonomika ke ‘oua na’a ngata pe ‘i he’ene muimui’i ‘a e fakalalakala ki he Ngaahi Taumu’a Fakalalakala mo Tu’uloa (SDG) mo e GPA fakalotofonua, ka ke poupou’i ‘a e fai Tu’utu’uni.

3.5.6 Polokalama Sitetisitika ki he Kakai mo e Tu’unga Sosiale

Koe’uhī ko e SDG mo e tupulaki ‘a e ngaahi fiema’u vivili fakafonua’, na’e fiema’u ai ke fakalahi ‘a e ngaahi fakamatala fakasōsiale’ mo faka’ekonōmika’, ke kau ai ‘a e ngaahi fakamatala fekau’aki mo e sitetisitika ‘o e fefine mo e tangata’, fakamatala ‘o e kolo’, fakafuofua’i ‘o e tokolahi ‘o e fonua’, to’utupu’, fakamatala ‘o e kau faingatā’a’ia’, mo e sitetisitika ‘o e ‘ātakai’. Ko e ngaahi tānaki mo e fakalahi ko ‘enī’, ‘oku ne fakafaingamālie’i ai ‘a e tu’unga ‘o e ngaahi fakamatala fakasitititika’ ki ha tu’unga lelei mo ma’olunga ange’ ke tokoni ki hono fokotu’utu’u ‘o e ngaahi tu’utu’uni mo e palani ngāue’.

‘Oku fakahoko foki ‘e he Polokalama Sitetisitika ki he Kakai’ mo e Tu’unga Sōsiale’, ha ‘analaiso ‘oku toe loloto ange fekau’aki mo e ngaahi fakamatala ne tānaki mei he TPHP 2021’ ke fa’u ‘aki ha lipooti

fekau'aki mo e Tu'unga 'o e Fefine mo e Tangata' 'o fakataumu'a ke tokoni ki hono huluhulu 'o e ngaahi lao mo e tu'utu'uni ngāue fekau'aki mo e tu'unga 'o e tangata' mo e fefine' 'i hotau fonua' . 'Oku tñaki atu foki ki ai mo ha 'analaiso 'o e ngaahi fakamatala ki he to'utupu', 'a ia 'oku fokotu'utu'u ke tuku atu 'i he ta'u fakapa'anga 2025/26 pea toki muimui atu ai mo e fakamatala fekau'aki mo e kau faingatā'ia' 'i he ta'u ka hoko'.

Kuo kamata ngāue'aki foki 'e he potungāue' ki hono fakalakalaka'i 'o e founa 'oku ngāue'aki ki hono fika'i mo fakafuofua'i 'o e tokolahi 'o e kakai 'o e fonua' , 'a ia 'oku 'amanaki ke tukuange 'a e ola ko ia' 'i he ta'u fakapa'anga 2025/26.

Ke to e fakalakalaka ange 'a e tūkunga faingamālie 'o e fakamatala', 'e fakalelei'i ai 'a e fa'unga 'o e Līpooti Sitetisitika Konga lalahi' ke fakapapau'i 'oku tuku atu 'i he taimi totonu 'o e ngaahi fakamatala 'oku fu'u fiema'u', 'i he pulusi pepa mo e 'initaneti' foki. 'Oku hokohoko atu pe foki 'a e ngāue 'a e potungāue ki hono fatu 'o e ngaahi Lipooti ki he Lēsisita Fakafonua pea mo e Sitetisitika 'o e Fa'ele mo e Mate ka e pehē ki he Līpooti fakamāhina mo fakata'u 'o e Hikifonua' ke poupou ki he pau 'o e ngaahi fakamatala 'oku fakahoko mei ai 'a e ngaahi faitu'utu'uni' 'i he tu'unga mo e levolo kotoa pe.

3.5.7 Polokalama Tohi Kakai mo e Savea

Ta'u Fakapa'anga 2025-2026: Ki he ta 'u fakapa'anga 'o e 2025 – 2026, 'e fakakakato ki 'Okatoka 2025 e ngāue ki hono 'analaiso, hiki e lipooti pea mo hono tukuange atu 'a e ola 'o e Savea Fakafonua ki he tu'unga mo'ui lelei 'a e ngaahi fāmili' pe koia ne 'iloa ko e TMICS7. Ne kamata foki pea mo e ngāue ki he Savea 'o e Pa'anga Hū mai mo e Fakamole 'a e Ngaahi 'Api(HIES) ki he 2025, 'aki hono palani mo fokotu'utu'u e ngaahi fakamole, founa fiifili 'o e ngaahi 'api ke fakahoko kiai e savea, femahi'aki mo e ngaahi kupu fengāue'aki, fatu pea Fakalelei'i e tohi fehu'i, uki 'o e kau tñaki fakamatala, ako'i pea hoko atu ki hono Tñaki 'o e fakamatala 'i he kamata'anga 'o e ta'u 2025, pea 'e hokohoko atu 'i he toenga 'o e ta'u fakapa'anga ko 'eniTñaki mai ki he ngaahi ngāue koia, 'a e teuteu ki he Tohi 'o e Kakai mo e Ngaahi Āpi (Census of Population and Household) 2026, 'a ia 'e kamata'aki hano to e talanoa'i e ngaahi fakangatangata 'o e 'elia tohi kakai.

Ta'u Fakapa'anga 2026-2027: 'E fakakakato 'i he Ta'u Fakapa'anga 2026 - 2027 e Savea ki he Pa'anga Hu mai mo e fakamole 'a e ngaahi 'api, 'analaiso mo hikitohi hono ola, pea tufaki leva 'o ngata mei 'Okatopa 2026. 'E hiki leva e tokanga ki he Tohi 'o e Kakai mo e Ngaahi Āpi 2026, ko e mafatukituki 'o e gāue ni 'e fakahoko ia 'i Novema ki Tisema 2026. (Pō TohiKakai: Novema 30), pea hoko atu ai mo e fkmā'opo'opo e ngaahi fakamatala' 'o fakahū ke ngata mei Siune 2027. 'E tukuange leva 'a e ola 'a e 'uluaki lau' 'i Siune 2027, pea hoko atu ki hono fakatēpile 'o e ola ki 'Aokosi 2027, pea kamata 'a e fa'u e lipoot'i 'i Sepitema 2027.

Ta'u Fakapa'anga 2027-2028: Ko e Ta'u fakapa'anga 2027 - 2028 'e fakatefito 'a e ngāue 'i hono faka'osi mo fakapapau'i 'a e ola 'o e Tohi Kakai mo e ngaahi 'api 2026, pea mo hono lipooti fkiiki'i 'i 'Okatopa 2027, pea tufaki ke kakato mo maau mei Ma'asi ki Me 2028. 'E fakakakato 'aki leva hono tukuange' 'i Nōvema 2028, ko e kakato ia 'o e ngaahi mo'oni fksitetisitika ke hoko ko e makatu'uga fakatokolahi mo fakasosaiete mo fk'ekonomika ke ne tataki 'a e ngaahi palani fakafonua' mo e fa'u tu'utu'uni ngāue ki he ngaahi ta'u ka hoko ma'i. Ko e palani ngāue ki he Savea Tu'unga Fakakaungāue (Labour Force Surve LFS) 2028 - 2029 'oku taumu'a ki he māhina 'e 16 mei Mē 2028 ki Sepitema 2029. 'E kamata'aki 'a e palani hono patiseti mo e fkangaanga 'i Me 2028, fa'u hono tohi fehu'i, femahino'aki mo e gaahi kupu fengāue'ak'i 'o ngata mei he kongaloto 'o 'Aokosi 2028. Ka hili leva hono uki 'o e kau ngāue mo hono ako'i kinautolu 'i 'Aokosi, 'e hoko atu aipe ki he Tñaki 'o e fakamatala 'o ngata mei Tisema 2028.

3.5.8 Fakafekāinga'aki 'o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá NSS

Fokotu'utu'u Ngāue ki he TA'U 25/26 – TA'U 27/28

Ki he ta'u 'e tolu ka hokó, 'e tukutaha e tokanga 'a e Polokalama 5 ki hono kamata ha ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'o fakataumu'a ki hono fakakake 'o e ngāue, fakakaukaua'i e tūkunga fakamatalá, pea mo hono fakalalakaka'i e ivi ngāue fakasitetisitika he Potungāué (NSS). 'E nōfo'i e tokangá ki hono fakafekāinga'aki 'a hono ngāue'aki ko ia e ngaahi tu'utu'uni ngāue kuo fokotu'utu'u fo'ou NSDS 2025-2030, ke ne hiki'i hono Fakapapau'i e Tūkunga Lelei Fakasitetisitiká, fa'u ko ia e ngaahi me'afua hā-mai fakafonuá, fokotu'utu'u ha ngaahi tu'utu'uni ngāue maaui, mo hono fakalongomo'ui e ngaahi polokalama ako fakataukei, lipooti 'o e ngaahi ola-hā-mai mei he SDGs, pea pehē foki ki ha poloseki ngāue makehe ki hono fakahū mai 'a e JNAP 2 ki loto ki he ngāue'angá, ke tokoni ki he ngaahi fa'u tu'utu'uni tefito he ngaahi mo'oni'i fakamatalá.

'E toe tokanga'i, tokonia pea muimui'i 'e he Polokalama 5 'a e fokotu'utu'u ngāue kotoa pē 'e fakahoko ke fakapapau'i e tūkunga lelei 'o e ngaahi fakamatalá, Tu'unga lelei 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Ngāue (SOPs) pehē foki ki ha fa'unga alangafale lelei ki hono fakakaukaua'i e taukei ngāue ke fakapapau'i ko e fa'unga sitetisitika 'a Tongá 'oku tonu, lelei 'aupito pea taliui ki he ngaahi tu'utu'uni fakasitetisitiká.

1. Fakafekāinga'aki 'a hono ngāue'aki ko ia e ngaahi tu'utu'uni ngāue kuo fokotu'utu'u fo'ou, NSDS 2025-2030

Ki he Ta'u Ngāue 25/26, 'E tokonia 'e he Polokalama 5 'a e Sitetisitieni 'a e Pule'angá ki hono kamata'i 'o e NSDS 2025-2030, 'o fakapapau'i ko e fakalalakaka fakasitetisitiká 'i loto he MDAS, ngaahi hoa ngāue, pea mo e ngaahi kupu fengāue'akí 'oku taliui ki he ngaahi taumu'a mahu'inga fakafonuá pea pehē ki he ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakamāmani lahi 'o hangē ko e SDGs, ABAS, pea mo e 2050 Strategy ma'a e Blue Pacific Continent pea mo e Palani Fakalalakaka Fakafonua (TSDFs). 'E kau tonu ki heni 'a e:

- Fokotu'u ha ngaahi hoa fengāue'aki mo e ngaahi potungāue 'a e Pule'angá kae pehē ki he'enua ngaahi 'iuniti ngāue fakasitetisitiká
- Tokonia ke longomo'ui e fengāue'akí he NGOs, CSOS pea mo e ngaahi kupu fengāue'akí ke faka'ai'ai 'a e fevahevahe'aki fakataha he ngaahi ngaahi fakamatalá.
- Fakalongomo'ui/Fakakaukaua'i 'a e ngaahi va'a ngāue fakasitetisitika kotoa he Potungāué (NSS), 'o fakapapau'i 'oku nau 'i he tu'unga ngāue fakaeonopooni taha

Fakatātā 4 Ko e fakatātā 'o e tafe 'a e fakamatala 'i loto 'i he Potungāue

(‘oku ala-malavá), kae pehē ki he fetāfeaki longomo’ui ‘a e ngaahi fakamatalá mei he TSD pea pehē ki he ngaahi va’a fengāue’akí kotoa ‘a e NSS (*Vakai ki he fika 4*).

- Fakapapau’i ‘oku muimui’i taimi totonu e ngaahi fakalakala fakafonuá ‘aki e ngaahi founa ngāue fakasitetisitika ‘i he fengāue’aki vāofi pea mo e Poate ki he Ngaahi Founa Ngāue ‘a e Pasifiki (PMB) pea mo e kulupu ngāue (forum) ‘a e kau Taki-faka’ulu’ipotungāue ‘a e Palani mo e Sitetisitika (HOPS)

‘I he Ta’u Ngāue 27/28, kuo lava lelei ‘o ngāue atu ‘a e NSS ‘i ha ‘ātakai ngāue ‘oku toe maau ange hono fokotu’utu’u, longomo’ui e fengāue’akí, ‘i ha founa fakahoko ngāue ‘oku lalanga mo tefito he ngaahi tu’utu’uni fakangāue ko ia ki he anga hono fokotu’utu’u mo hono tufaki ko ia ‘o e ngaahi fakamatalá pea ke ne tokonia foki ‘a e ngaahi fa’u faitu’utu’uni ‘oku tefito mo taliui he ngaahi fakamatala-kuo fakamo’oni’i pea fakapapau’i.

2. Fakakaukaua’i e Alangafale Ki hono Fakapapau’i e Tūkunga Fakasitetisitika (SQAF)

Ko hono fakapapau’i ko ia ‘oku a’usia ha tūkunga lelei ‘aupito he ngaahi taumu’a ngāue fakasitetisitika ko ha kaveinga mātu’aki mahu’inga ‘aupito ia he ta’u e tolu ka hoko maí. Ko e Polokalamá ni te ne fakamaau fakamā’opo’opo mo fokotu’u pea fakahoko ‘a e Alangafale Ki hono Fakapapau’i e Tūkunga Fakasitetisitika ma’a e TSD ke ne langa hake ‘a e:

- Ngaahi tu’utu’uni pau fakangāue ki he Fakamatalá ke fakapapau’i ‘oku tu’uholoaki e tu’unga fefakapapau’i’aki fakasitetika ‘a e ngaahi fakamatalá
- Ko ha ngaahi fakahinohino ki hono tākaki ‘o e ngaahi ‘Ūni Fakamatalá ke fakahoko ‘aki ha lipooti.
- Ko ha ngaahi ‘ū founa pau ki hono muimui’i e ngaahi founa tākaki fakamatalá ‘oku fenāpasi mo e ngaahi tu’unga fakangāue fakavaha’apule’angá.

‘I he Ta’u Ngāue 25/26, kuo lava ‘e he Polokalamá ni ke ne tuku atu ha ngaahi tākiekina ki hono tākaki, fakapapau’i e tu’unga tonu mo mo’oni, pea mo hono lipooti ‘o e fakamatalá ke lelei ange ‘o hōhoa-mālie mo e ngaahi fakamatala ‘oku ma’u ‘e he TSD, kae pehē foki ki he ngaahi potungāue ‘a e Pule’angá pea mo e ngaahi kupu fengāue’akí. Ko e ngaahi tākiekina ko ‘ení ‘e pau ke fakahū atu ia ki he Sitetisiteni ‘a e Pule’angá ke ne toe vakai’i pea ne toki tuku atu ke ngāue’aki ‘e hono kotoa ‘o e ngaahi va’a ngāue ‘a NSS pehē ki he ngaahi kupu fengāue’aki kotoa pē. ‘I he’ene a’u ki he Ta’u Ngāue 27/28, ko e lipooti fakasitetisitika kotoa pē ‘a e NSS ‘e fou ia ‘i he fo’i halanga fakangāue ‘e fokotu’u ke ne fakapapau’i e fakamatalá kimu’a pea toki tufaki atu ia, ke fakapapau’i ko e fakamatala fakasitetisitika fakafonuá ‘oku fokotu’utu’u ia he founa ngāue pea lipooti he tu’unga lelei ‘aupito.

3. Fokotu’u mo Fakahoko e Founa Me’afua ki he Ola-hā-mai Fakafonuá (TNIS) pea mo e va’a ki he Ngaahi Konga Tefito Mahu’inga ‘o e Me’afua ki he Ola-hā-mai

Ko e ngāue ni ‘oku fengāue’aki fakataha ai e Polokalamá ni pea mo e Va’a Palani Fakafonuá, ke fakapapau’i ko e ngaahi ngāue ki hono fakalakalaka’i ‘o e ngāue fakasitetisitika ‘oku fenāpasi ‘aupito ia pea mo e Alangafale Ki ha Fakalakalaka Tu’uloa ma’a Tonga (TSDF), ngaahi taumu’a mahu’inga fakasekitoá, pehē ki he ngaahi taumu’a ngāue mahu’inga ‘oku tulitulikaki fakavaha’apule’angá. Ko e TSDF ko e makatu’unga tefito ia ‘e langa ai ‘a e ngāue ‘a e TNIS, pea te ne tataki ‘a hono fili mo hono fokotu’utu’u ‘o e

Fakatātā 5 Fakahinohino ki he me’afua ‘i hono muimui’i ‘o e Lao ‘i hePasifiki

ngaahi me'afua ki he ola-hā-māi ki hono fakapapau'i 'oku fa'u e ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'o makatu'unga he ngaahi mo'oni'i fakamatala pea tokonia foki mo e ngaahi palani fakalakalakā.

'I he'ene a'u ki he Ta'u Ngāue 25/26, 'oku totonu ke maaui-mālie e ngāue 'a e TNIS, pea fakapapau'i 'oku nau pīkiuma fakataha mo e ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'a e va'a Tokanga'i & Fakapapau'i (M&E) 'o fenāpasi foki mo e ngaahi tulitulikaki ngāue 'a hotau ngaahi fonua kaungā'apī mo māmani lahi foki, kau ki ai e SDGs, ABAS, pea mo e Founa Ngāue 2050 ma'a e Konitinēniti Pasifiki Puluu. Ko e Ngaahi Tākiekina ki hono Tokangaekina 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Fakangāue 'i he Pasifiki (Fika 5) 'e hoko ia ko ha kī tefito ke fakama'unga ki ai, 'o fakapapau'i ko e ngaahi Tu'utu'ni Ngāue 'a e TNIS 'oku fenāpasi, fokotu'utu'u maaui, pea angaingofua foki ki he natula feliuliuaki-atu 'o e ngaahi taumu'a ngāue mahu'inga fakafonuá.

Ko e ngaahi Kī-Tefito 'o e ngāue ni:

- Ko hono fokotu'u ha va'a ki he Ngaahi Konga Tefito Mahu'inga 'o e Me'afua ki he Ola-hā-māi, ke ne fakanāpangapangamālie e ngaahi līpooti mei he ngaahi me'afua ki he Ola-hā-māi mei he ngaahi potungāue mo e ngaahi sekitoá, 'o fakapapau'i 'oku nau fenāpasi pea fekaukau'aki.
- Fakatupulekina e ngāue fakafekāinga'aki he kau ngāue 'a e Va'a Palani Fakafonuá pea mo e Potungāue Sitetisitika, ke taulaka ai pē ki mu'a e founa ki hono fa'u mo līpooti 'a e ngaahi fakamatala 'oku tefito he ngaahi tu'utu'uni fakangāue kuo fokotu'utu'u lelei.
- Ke lava 'o fa'u pea fokotu'u ha fa'unga-tānaki'anga fakamatala fakalukufua, 'a ia 'okú ne malava ke ne muimui'i, ma'u, 'oatu he taimi totonu e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonuá, tokonia hono mapule'i, pea malava ke ma'ungofua 'e he kau fa'u tu'utu'uni fakangāue pea pehē ki he ngaahi hoangāue fekaukau'aki.
- Ke fakangāue'i mai ha tokotaha ngāue NICA – Tokoni Tānaki-Fakamatala ki he Ngaahi Me'afua ki he Ola-hā-māi Fakafonuá, ke ne fakahoko e fatongia mahu'inga ki hono tokonia e TNIS mo e va'a ki he Ngaahi Konga Tefito Mahu'inga 'o e Me'afua ki he Ola-hā-māi, 'aki 'ene fakapapau'i 'oku fenāpasi e ngaahi fakamatalá, ko e ola fakamatala fakamuimui tahá 'oku ngāue'aki, pea ke ne fakapapau'i 'oku fakafekāinga'aki mo fenāpasi 'a e ngaahi fakamatala sitetisitika 'oku tuku ma'i ma'a e palani fakafonuá.

'I he Ta'u Ngāue 27/28, ko e ngaahi langa ngāue fo'ou ni, te ne fakalakalaka'i 'aupito e ngaahi me'afua ki he ola-hā-māi kae pehē ki he fekaukau'aki 'a e ngaahi tu'utu'uni fakangāue, kae pehē foki ki he tu'unga lelei e 'ata-ki-tu'a 'a e līpooti, ke ne fakakaukau'i ai pē 'a e tu'unga ivi malava 'o Tonga ke ne mapule'i lelei ngaahi taumu'a langa fakalakalaka fakafonuá, ngaahi taumu'a mahu'inga he ngaahi fonua kaungā'apī pea pehē ki he ngaahi taumu'a mahu'inga 'oku fai hono tulitulikaki fakamāmani lahi.

4. Ngaahi tu'utu'uni ngāue Pau kuo Fokotu'utu'u ke Fakahoko (SOPs) ma'a e NSS.

Ko ha fokotu'utu'u ngāue mahu'inga eni ki he ta'u 'e tolu ka hokó 'a hono fokotu'utu'u maaui pea fakahoko 'a e SOPs ke hoko ko ha makatu'u tefito 'o e ngaahi ngāue fakasitetisitika 'i he NSS. 'I he Ta'u Ngāue 25/26, 'e hanga atu 'a e Polokalama 5 ki he ngaahi kaveinga ngāue ni:

- Fa'u pea fokotu'u atu ki he GS ha SOPs ki hono tānaki, ngāue'aki, fakapapau'i, tufaki atu, 'o e ngaahi fakamatalá ke fakapapau'i ai pē 'oku nau fekāinga'aki pea tonu foki.

- Fakahoko ha ngaahi polokalama ako fakataukei ke fakapapau'i ko e ngaahi kupu fengāue'aki 'oku nau ma'u e mahino tatau ki hono ngāue'aki e ngaahi tu'utu'uni ngāue pau kuo fokotu'utu'u ke fakahokó.
- Fokotu'u ha ngaahi fa'unga fakangāue te nau malava ke vakai'i ko e Ngaahi Tu'utu'uni Ngāue Pau kuo Fokotu'utu'u ke Fakahokó 'oku fakatefito ai 'a e tupulekina ke toe lelelange e ngaahi fengāue'aki mo e ngaahi fiema'u fakasitetisitiká

'I he Ta'u Ngāue 27/28, he tu'unga si'isi'i taha 'oku ala malava ke a'usiá, kuo malava ke fakahoko ngāue 'a e TSD 'aki ha SOPs kuo 'osi fokotu'utu'u maaui pea lelei 'aupito, 'o laka ai pē ki mu'a hono mapule'i e ngāue fakasitetisitiká, fenānāpasi, pea lelei 'aupito e ola 'o e ngaahi ngāue 'akinautolu kotoa e ngaahi kupu fengāu'aki, koe'uhi ko e tonu, pau, mo falala'anga 'a e fakamatalá.

5. Ko hono fakatupulekina e Ako Fakataukei mo e Fakaivia e Taukei Fakangāue 'aki hono ngāue'aki e Fokotu'utu'u Palani AKo Fakataukei.

Ke solova e palopalema 'o e fetongitongi he kau ngāue'aki he fetōtō'aki he ngaahi ivi taukei ngāue 'i he NSS, 'e tokoni 'a e Polokalama 5 'aki hano fokotu'utu'u mo fakahoko ha Palani Ako Fakataukei he Ta'u Ngāue 25/26. Ko e palani ko 'eni' e kau ki ai e

- Ngaahi Polokalama Ako fakataukei Fakata'u he ngaahi ngāue fakasitetisitiká
- Ako Fakataukei Makehe ki hono tākaki e 'uni fakamatalá pea mo hono fakapapau'i e tu'unga fakaefakamatalá

'I he Ta'u Ngāue 27/28, kuo malava ke hokohoko lelei hono fakalele ha ngaahi polokalama ako fakataukei kuo fokotu'utu'u lelei ke fakahoko, 'o fakapapau'i ai pē ko e ivi-ngāue 'a e NSS kuo nau ako pea ma'u taukei totonu mo fe'unga ke nau 'oatu ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'oku hōhoa mālie pea tu'unga mā'olunga ma'a e fonuá.

6. Kilala Hake 'o hono Muimui'i mo Līpooti 'a e SDG

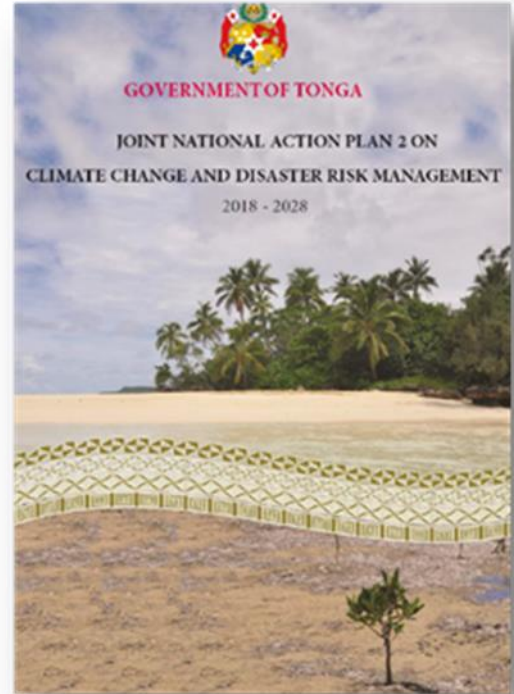
'E tūkingata 'a e Polokalama 5 he ta'u 'e tolu ka hokó ki hono muimui'i mo līpooti 'a e ngaahi me'afua ki he ola-hā-mai ki he SDGT. Te ne ngāue fakataha heni pea mo e va'a 'okú ne tokangaekina hono muimui'i e SDG Fakafonuá (fa'u mo fokotu'utu'u 'e he UNESCAP) 'o fengāue'aki fakataha heni pea moe Va'a Palani Fakafonuá, ki hono fakafekākāke'i 'o e ngaahi me'afua ki he ola-hā-mai ki he ngaahi taumu'a ngāue 'oku tulitūlufua 'e he ngaahi potungāue, pehē ki he Komuniti ma'a e Pasifikí (Pacific Community) 'i he Ve'eteka SDG 'a Tongá, pea mo e UNESCAP 'o muia tonu foki 'a e taumu'a 'E 'Ikai Li'aki kimui Ha Taha, (LNOB). 'Oku kau ki heni foki 'a e:

- Fiema'u fakata'u ki he fakataha fakata'u 'a e ngaahi hoa kupu-ngāue fekaukau'aki ke nau siofi mo vakai'i 'a e tu'unga fakahoko ngāue kuo a'usia he ngaahi ngāue ki he SDG, mo nau 'omai/ 'ohake ai ha ngaahi fetō'aki he fakamatalá, pea mo ha fiema'u ki ha fakalelei ki he ngaahi founa 'oku lolotonga fakahoko 'aki e ngāue ni.
- 'Oku 'i ai 'a e fokotu'utu'u ko e Ta'u Ngāue 25/26 kuo malava ke pulusi atu līpooti ki he tu'unga kuo a'u ki ai e ngaahi ngāue ki he SDG (pe ko ha līpooti 'oku fenānāpasi pea mo e līpooti 'a Tonga ki he VNR hono 2), 'o hā atu ai ha sio fakamā'opo'opo fakalukufua ki he tu'unga 'oku 'i ai 'a Tonga mei he'ene ngaahi taumu'a kuo a'usia, ngaahi fetōtō'aki fakaefakamatalá kae pehē foki ki ha ngaahi pole 'oku tu'u ke fai hano lākai atu.

7. Fakakau mai 'o e Liliu 'a e 'Eá pea mo e Ngaahi Sitetisitika ki he Ngaahi Fakatamakí

Neongo 'oku 'ikai kau e Liliu 'a e 'Eá pea mo e Ngaahi Sitetisitika ki he Fakatamakí he tefito'i ngāue tu'utu'unia 'a e Polokalama 5, ka ko e fiema'u eni ia 'oku mātu'aki mahu'inga mo vivili ki Tonga. Ko hono fakatokanga'i ko ia hona mahu'ingá, 'oku 'i ai e fiema'u makehe ke fakapapau'i 'oku 'i ai ha sino ngāue 'i he TSD ke ne tokangaekina makehe 'a e ngaahi fiema'u fakamatala ki he kaveingá ni. 'E ngāue atu leva 'a e Polokalama 5 ke fakakau mai 'a e JNAP 2 (Fika 6) ki he'ene ngaahi polokalama ngāue pea ke ne fokotu'u mo tufaki atu 'a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika ki he liliu 'a e 'eá pea mo e ngaahi fakatamakí ki he ngaahi fa'unga tānaki'anga fakamatala fakafonuá. 'Oku kau foki ki heni 'a e;

- Fekumi ki he founa hono fakakau mai 'a e va'a Alangafale Fakasitetisitika Felāve'i mo e Fakatamakí (DRSF) pea mo e ma'unga-tohi Fakasitetisitika 'a e Pasifikí ki he Liliu 'a e 'Eá' – PCCSS, ke fakakaukaua'i 'aki e tānaki fakamatala ki hono tu'uhekina mo e fakafeangainga ki he 'Eá.
- Fakatoka atu e ngaahi me'afua ki he ola-hā-mai ki he 'eá ki hono kotoa e ngaahi 'apí pe ko e ngaahi savea fakapisinisi.
- Ngāue'aki e ngaahi me'angāue fakaeonopooni 'oku nau malava ke mape'i e ngaahi tūkunga matavaivai mo tu'u lavea ngofua he ngaahi feitu'ú//koló.
- Fengāue'aki vāofi mo timi GIS he Potungāue Fonuá, Saveá mo e Koloa Fakaenatulá

Fakatātā 6 Palani ngāue Fakafonua 2

'I he Ta'u Ngāue 27/28, ko e ngaahi fakamatala ki hono matu'uhekina 'o e 'eá pea mo e tu'unga mateuteu ki he ngaahi fakatamakí 'e tukuatu kakato ia ngaahi ngāue sitetisitika fakalotofonuá ke ne tokonia e ngaahi fa'u fokotu'utu'u ngāue 'oku tefito he ngaahi fakamatala falala'anga ki he ngaahi fakatamakí.

'I hono fakakātoá, ki he Ta'u Ngāue 25/26 – Ta'u Ngāue 27/28, ko e ngaahi tefito'i ngāue mahu'inga tahá 'oku kau ki ai 'a e;

- Fokotu'u mo fakahoko 'a e NSDS 2025 – 2030 ke fakalakalaka'i hono tokanga'i mo fakafekāinga'aki e ngaahi fakamatala fakasitetisitika
- Fakakaukaua'i mo tokonia e va'a Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Fakasitetisitika (SQAF)
- Maaui mālie e ngāue pea fokotu'u 'a e va'a TNIS - . Fokotu'u mo Fakahoko e Founa Me'afua ki he Ola-hā-mai Fakafonuá, ke fakapapau'i 'oku fenānāpasi pea mapule'i 'a e ngaahi me'afua ki he ola-hā-mai.
- Ke fakangāue'i mai ha tokotaha ngāue NICA – Tokoni Tānaki-Fakamatala ki he Ngaahi Me'afua ki he Ola-hā-mai Fakafonuá, ke ne fakahoko e fatongia mahu'inga

ki hono tokonia e TNIS mo e va'a ki he Ngaahi Konga Tefito Mahu'inga 'o e Me'afua ki he Ola-hā-maí,

- Fokotu'u e va'a ki he Ngaahi tu'utu'uni ngāue Pau kuo Fokotu'utu'u ke Fakahoko (SOPs) ke ne tokonia hono vakai'i e tu'unga lelei mo falala'anga fakasitetisitika 'a e ngaahi fakamatalá
- Fakalahi e ngaahi polokalama ako fakataukei mo hono fakakaukaua'i e ivi-ngāué 'aki e polokalama Palani Fakafeangai ki he Ako Fakataukei
- Tokonia mo fakalakalaka'i 'a e founa līpooti mo hono muimui'i 'o e ngaahi fakamatala ki he SDG, ke ma'ungofua e fakamatalá pea kaungatonu e ngaahi fokotu'utu'u ngāue.

Fakakau mai e ngaahi fakamatala fakasitetisitika ki he Liliu 'a e 'Eá mo e Ngaahi Fakatamakí, ke fakapapau'i 'oku fai tokonia 'e he fa'unga sitetisitika 'a Tongá 'a e ngaahi palani ki hono tu'uhekina e ongo kaveingá ni.

4 Fa'unga Patiseti 'o e Potungāue Sitetisitika

Tēpile 3 - Patiseti Ngāue, Fakalalakaka mo hono vahevahe (pa'anga mo e pa'anga 'ofa mai)

Fakamole (T\$)	2023/24 Fakamole 'i he Ta'upa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 'Esitimeti		2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau Ngāue Tu'uma'u (10xx) ²	1,267,179	1,485,200	1,691,000	1,716,400		1,716,400
Kau Ngāue Lau'aho (11xx)	210,941	183,000	189,000	183,000		183,000
Fefononga'aki & Fetu'utaki (12xx) ⁴	215,119	273,300	246,400	246,400		246,400
Fefononga'aki & Fetu'utaki (13xx) ⁶	92,215	84,200	77,000	77,000		77,000
Fakatau koloa & ngaahi Ngāue (14xx)	857,352	698,900	636,300	874,800		874,800
Kolola (20xx) ⁷	171,199	232,500	101,500	101,500		101,500
Katoa Pa'anga Vahenga	1,478,119	1,668,200	1,880,000	1,899,400		1,899,400
Katoa Pa'anga Ngāue	1,335,886	1,288,900	1,061,200	1,299,700		1,299,700
Katoa Fakamole Pa'anga Ngāue	2,814,005	2,957,100	2,941,200	3,199,100		3,199,100

Tēpile 4 - Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalalakaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

	2023/24 Fakamole 'i he Ta'upa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 Ésitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Pa'anga Fakalele ngāue 'a e Potungāue	1,858,603	1,378,400	1,012,300	-	-
Kolola tauhi 'a e Potungāue (20xx)	-	40,000	290,000	-	-
Katoa pa'anga 'a e Potungāue	1,858,603	1,418,400	1,302,300	0	0
Ngāue 'oku fakahoko 'e he Pule'anga	-	-	-	-	-
Katoa pa'anga Fakamole 'a e Potungāue ⁸	1,858,603	1,418,400	1,302,300	0	0

Tēpile 5 - Tokolahi Kau ngāue Tu'uma'u

Fakamole (T\$)	2023/24 Fakamole 'i he ta'upa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 'Esitimeti		2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	1,267,179	1,485,200	1,691,000	1,187,200		1,187,200
Kau Taki ngāue (B/A – B/F)	1	1	1	1		1
Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)	36	36	53	53		53

² Koe Kaungāue Tu'uma'u mo 'ikai tu'uma'u 'oku fakamole 'i he vahevahe 10 moe 11

⁴ Ko e fakamole 'a e Potungāue 'i he pa'anga fakalele ngāue 'i he polokalama ngāue 1, 2 mo e 3, ko e katoa 'o e fakamole ko ia 'oku ha atu he vahevahe 12, 13 mo e 14.

⁶ Ko e fakamole 'a e Potungāue 'i he pa'anga fakalele ngāue 'i he polokalama ngāue 1, 2 mo e 3, ko e katoa 'o e fakamole ko ia 'oku ha atu he vahevahe 12, 13 mo e 14.

⁷ Assets is expenditures under CAT 20

⁸ Ko e patiseti fakalalakaka ko ha ngaahi tokoni pe kuo fakapapau'i te ne fakapa'anga ha poloseki 'e fakakau atu heni.

Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)	18	18	18	18	18
Tokolahi Kau ngāue Tu'uma'u	55	55	72	72	72
Kau ngāue Lau 'aho (11xx)	210,941	183,000	189,000	183,000	183,000
Kau ngāue Lau 'aho	5	6	6	6	6
Tokolahi Faka-Katoa	60	61	78	78	78
Katoa 'o e Pa'anga Ngāue	1,478,119	1,668,200	1,880,000	1,370,200	1,370,200

5 Ngaahi Polokalama mo e Va'a Ngāue

5.1 Polokalama 1: Tataki mo e Fale'i

5.1.1 Ngaahi ngāue kuo lava'i 'e he Polokalama:

Ke longomo'ui mo fakahoko lelei mo maau 'a hono tataki, pea ke fokotu'u mo ha ngaahi founa ngāue lelei ke ne hakeaki'i e 'ataakai mo e loto fie ngāue 'a e kau ngāue; pea ke hakeaki'i mo e ngaahi fokotu'utu'u mo e founa ngāue ka e malava ke a'usia e fatongia fakaSitetisitika.

Tēpile 6 - Polokalama 1rogram 101 Tokolahi Kau Ngāue Tu'uma'u mo e Kau ngāue Lau 'aho mo e Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalakalaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

Fakamatala TOP(T\$)	2023/24 kamole 'i he Ta'u Fakapa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 'Esitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	437,028	495,500	549,000	549,000	549,000
<i>Kau Taki ngāue (B/A – B/F)</i>	1	1	1	1	1
<i>Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)</i>	9	9	16	16	16
<i>Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)</i>	9	9	7	7	7
Katoa Kau ngāue Tu'uma'u	19	19	23	23	23
Kau ngāue Lau 'aho (11xx)	68,027	39,100	-	39,100	39,100
<i>Kau ngāue Lau 'aho</i>	5	6	6	6	6
Tokolahi faka-katoa	24	25	29	29	29
Katoa 'o e Pa'anga Vahenga	505,055	534,600	549,000	588,100	588,100

Va'a Ngāue 'o e Tafa'aki ni :

5.1.2 Polokalama iiki (Nil): 'Ofisi 'o e Minisitā

Tefito'i Ngāue : *Fale'i mo e fakahinohino ki he Ngaahi Kupu Fekau'aki mo tokanga'i lelei hono tokanga'i mo fakahoko 'o e ngaahi tokoni fakasitetisitika 'o fakatatau ki he Lao sitetisitika.'*

Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue

Tēpile 7 - Me'afua Tefito ki he fakahoko ngāue (KPI) 'Ofisi 'o e Palemia

Fakamatala	Tefito'i Me'afua Fakahoko Ngāue (KPI)	2023/24 Kamata'a nga	2024/25 Taketi	2025/26 Taketi	2026/27 Taketi	TSF/SDG Target	TSDF/SDG Indicator No.¹⁰
-------------------	--	-------------------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	--

¹⁰ Ko e mata'ifika 'e 2 'oku ne fakaafongā'i 'a e tāketi 'i he SDG.

Tu'unga fakatakimu'a lelei ange mo e fakahinohino lelei 'o fakatatau mo e Lao fakasitetisitika	Lahi 'o e pepa tu'utu'uni kuo fakangofua 'e he kapineti.	TBC	2	2	2		
	Fakahu taimi totonu 'o e lipooti fakata'u ki he Falealea	TBC	100% A'usia 'a e taimi 'oku 'osi ki ai	100% A'usia 'a e taimi 'oku 'osi ki ai	100% A'usia 'a e taimi 'oku 'osi ki ai		
	Tepile'i 'o e Palani Ngāue Fakalakalaka mo e Fakamatala Pa'anga 'I he Falealea	1	1	1	1		

5.1.3 Va'a Ngāue: 'Ofisi 'o e Pule Ngāue Sitetisitika 'a e Pule'anga – Polokalama iiki 101

Polokalama iiki 101 - Kau Ngāue

Tēpile 8 - Tokolahi 'o e kau ngāue mo e tu'unga ngāue 'i he Polokalama iiki 1011 - 'Ofisi 'o e Pule Ngāue Sitetisitika 'a e Pule'anga; mo e Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalakalaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

Fakamatala	2023/24 Fakamole Ta'u fakapa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 'Esitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	94,253	104,300	104,400	104,400	104,400
<i>Kau Taki ngāue (B/A – B/F)</i>	1	1	1	1	1
<i>Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)</i>	–	–	–	–	–
<i>Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)</i>	1	1	1	1	1
Katoa Kau ngāue Tu'uma'u	2	2	2	2	2
<i>Kau ngāue Lau 'aho (11xx)</i>	-	-	-	-	-
<i>Kau ngāue Lau 'aho</i>	–	–	-	-	-
Tokolahi faka-katoa	2	2	2	2	2
Katoa 'o e Pa'anga Vahenga	94,253	104,300	104,400	104,400	104,400

Tefito'i Ngāue: 'Fakalelei'i 'a e founa tataki 'o e ngāue ki ha tu'unga mā'olunga 'oku ha sino mai ai 'a e fakahoko fatongia 'oku tu'unga mā'olunga, ke ne hiki hake 'a e tūkunga 'oku fakalele'aki 'a e ngaahi ngāue 'a e Potungāue ki 'olunga pea mo e tūkunga 'oku 'i ai 'a e kaungāue 'a e Potungāue.'

Kataki 'o vakai ki he ngaahi fakaikiiki he tepile 10, he peesi 'e ua ka hoko.

Tēpile 9 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he Polokalama iiki 1011 - 'Ofisi 'o e Pulengāue Sitetisitika 'a e Pule'anga; mo e Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalalakaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

'Ekitiviti	Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue	2024/25 Kamata'anga	2025/26 Taketī	2026/27 Taketī	2027/28 Taketī	TSDF/S DG Target	SDG Indicator No.11
'Ekitiviti 101113: Founga taki mo ha faitu'utu'uni fakapotopoto mo taau ki ha fokotu'utu'ū ngāue fakaSitetisitika 'oku toe lelei ange	Fakahoko taimi totonu 'o e ngaahi fakataha (fakauike 2, Kau taki 'i he ngaahi polokalama, fakataha fakamahina 'a e kau taki polokalama mo e va'a iiki hifo, fakauike 'a e fakataha fakakatoa 'a e kau ngāue) Fakatatau ki he ngaahi fokotu'ū makatu'unga 'i he ngaahi fakataha 'oku fakahoko 'i 'olunga	90%	90% a'usia 'a e fiema'u 'i he taimi tepile	90% a'usia 'a e fiema'u 'i he taimi tepile	90% a'usia 'a e fiema'u 'i he taimi tepile		
	Fakahoko hono 'ave 'a e lipooti faka-ta'u ki he Falealea 'o Tonga 'i he taimi totonu	100%	100% a'usia 'a e fiema'u 'i he taimi tepile	100% a'usia 'a e fiema'u 'i he taimi tepile	100% a'usia 'a e fiema'u 'i he taimi tepile		
	Vakai'i e tu'utu'uni mo e Lao fakaangaanga fakasitetisitika pea fakaa'u ki he Minisita	2	2	2	2		
	Ngaahi ngāue mo e fai tu'utu'uni 'i he Poate fakatu'apule'anga mo e Pasifiki ki he ngaahi founga mo e tu'unga fakaSitetisitika 'i he lakanga 'o e GS ko e sea ki he Pacific Statistics Method Board	5	5	5	5		
	Ngaahi lipooti fakaSitetisitika 'oku lava mei he ngaahi polokalama katoa 'o fakatatau ki he lahi pea mo e taimi ko ia 'oku ha 'i he Palani Ngāue Fakata'u (AMP)	40:44	40:44	40:44	40:44		
'Ekitiviti 101213: Palani lelei mo e fakahoko he Pangikē 'a māmani (WB) USD 2.5 miliona poloseki ki he fakalalakaka fakaSitetisitika (ako ki ha 'elia Sitetisitika fo'ou mo e tu'unga 'e lava ke langa 'i Tonga)	Lahi 'o e ngaahi 'ekitivitii kuo fakakakato lelei (taimi totonu mo tonu) 'o fakatatau ki he ngaahi konga lalahi ko 'eni	2 Tānaki 'o e fakamatala fakasitetisitika faka'ekonomika (savea ki he Totongi & Sekitoa 'o e 'Akauni fakafonua	2 HIES & RA	2 HIES & RA	2 HIES & RA		
	Ilo fo'ou mo e fakatupulaki 'o e tu'unga Ngāue 'i he Tānaki fakamatala	10 Ngaahi ngāue na'e fakahoko pea lava lelei	12	12	12		

¹¹ For each SDG Indicator number, the first two digits identifies the corresponding **SDG Target**.

	Fakamālohia 'a e ngaahi me'a Ngāue faka-tekinolosia	10	10	10	10		
	Tokonia 'a e ngaahi fakahoko Ngāue.	2	2	2	2		
'Ekitiviti 101313: Hokohoko atu hono fakatupulaki 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'o e masiva (Taumu'a 1 'o e Taumu'a Ngāue Fakalalakala Tu'ulua mo e Fa'unga Palani Langa Fakalalakala 'a Tonga	Lahi 'o e ngaahi Ngāue na'e fa'u mo fakahoko	10	10	10	10		
'Ekitiviti 101413: Fokotu'u ha Poate Fale'i fakasitetisitika Faka-fonua (National Statistics Advisory council) mo hono ngaahi taumu'a mo e fa'unga pea fakahoko mo e fakataha ma'u pe.	Lahi 'o e ngaahi Ngāue na'e fakahoko. (potupotutatau 'o e ngaahi fokotu'u kuo fakakkakato)	80% 'o e ngaahi Ngāue na'e fakahoko	80% 'o e ngaahi Ngāue na'e fakahoko	80% 'o e ngaahi Ngāue na'e fakahoko	80% 'o e ngaahi Ngāue na'e fakahoko	1.1 1.2	1.1.1 1.2.1 1.2.2
'Ekitiviti 101513: Hokohoko atu hono tataki e polokalama Sitetisitika fakafonua 'o Tonga (NSS) kae tautefito ki hono tali 'o e ngaahi fiema'u fakaSitetisitika fakapule'anga mei he SDGs, Regional Samoa pathway and TSDF II	Lahi 'o e ngaahi ekitiviti fakaSitetisitika na'e fakahoko 'e he potungāue (SD) ki he Sitetisitika fakafonua 'o Tonga (NSS) muimui ofi 'i he palani ki he fakalalakala 'i 'o e Sitetisitika na'e launched 'i Novema 2018.	40	40	40	40		
'Ekitiviti 101613: Fakalalakala 'a e ivi ngāue 'o e Sisitemi Sitetisitika Faka-fonua (NSS)	Lahi 'a e ako na'e fokotu'utu'u ke fakahoko ki he Sisitemi Sitetisitika Faka-fonua (NSS)	20	25	25	25		

5.1.4 Va'a Ngāue: Va'a Fakalele Ngāue – Polokalama iiki 02

Polokalama iiki 102 – Kau Ngāue

Tēpile 10 - Tokolahi 'o e kau ngāue mo e tu'unga ngāue 'i he Polokalama iiki 1012 - Va'a Fakalele Ngāue; mo e Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalakalaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

Fakamatala	2023/24 Fakamole Ta'ufakapa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 'Esitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	178,765	190,100	226,200	226,200	226,200
<i>Kau Taki ngāue (B/A – B/F)</i>	-	-	-	-	-
<i>Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)</i>	3	3	8	8	8
<i>Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)</i>	6	6	6	6	6
Katoa Kau Ngāue Tu'uma'u	9	9	14	14	14
Kau Ngāue Lau 'aho (11xx)	68,027	39,100	-	39,100	39,100
<i>Kau Ngāue Lau 'Aho</i>	5	6	6	6	6
Tokolahi faka-katoa	14	14	20	20	20
Katoa 'o e pa'anga vahenga	246,792	229,200	226,200	265,300	265,300

Polokalama iiki 102 - Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue

Tefito'i Ngāue: *Fai ha ngaahi tokoni lelei ki hono tokoni'i (Ma'u'anga tokoni 'a e tangata, Me'a fakapa'anga, Fokotu'utu'u, Koloa fakatau, Ngaahi Koloa) ke lava 'o tuku atu 'a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika'*

Tēpile 11 - Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he polokalama iiki 102 – Va'a Fakalele Ngāue

'Ekitiviti	Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI)	202/2 Kamata'anga	202/26 Taketi	2026/27 Taketi	2027/28 Taketi	TSD/SDG Target	SDG Indica tor No.
'Ekitiviti 102113: Me'afua ki hono fua 'a e fakahoko fatongia 'e kau ngāue (PMS), Vakai'i 'a e ngaahi tu'unga lakanga pea moe kau hu fo'ou	Taimi totonu 'o e vakai'i mo e fua 'o e fakahoko fatongia 'a e kau ngāue (PMS), pea ki hono fakahu ki he Komisoni Kau Ngāue Fakapule'anga (PSC).	2	2	2	2	8.5	8.5.1, 8.5.2
	Vakai'i 'a e tu'unga 'o e tohi Fakamatala Ngāue 'a e Kau Ngāue ke hoa moe Tefito'i Ngāue 'oku ha 'i he Ngaahi ola fakapotungāue 'oku 'i he Palani Ngāue	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u		

	Fakalakalaka pea moe Palani Ngāue Faka-Ta'u.						
	Lava lelei hono fakahu 'o e kau ngāue fo'ou hange ko 'ene 'i he palani.	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u	Taimi totonu 'o fakatatau ki he fiema'u		
'Ekitiviti 102213: Fakahū taimi totonu e ngaahi lipooti fakapa'ang'a	Lahi 'o e fakamatala pa'anga 'oku fakahu he mahina, kuata pea moe ta'u.	13 12 Lipooti faka-mahina 1 Lipooti faka-Ta'u	13 12 Lipooti faka-mahina 1 Lipooti faka-Ta'u	13 12 Lipooti faka-mahina 1 Lipooti faka-Ta'u	13 12 Lipooti faka-mahina 1 Lipooti faka-Ta'u		
'Ekitiviti 102313: Vakai'i fakakuata 'o e Palani Ngāue Fakalakalaka mo e Fakamatala Pa'anga TF2022/23, Palani Ngāue Fakata'u (AMP) pea moe Palani Fakatau Fakata'u (APP) pea pehē ki he lipooti faka-ta'u 'a e Potungāue.	Updated templates produced per time required (quarter) – CP& Budget Performance	4	4	4	4	8.2	8.2.1
	Lahi 'o e ngaahi fakataha, Fakalelei'i 'a e Falani Fakata'u 'a e Potungāue (AMP)	2	2	2	2	8.5	8.5.1, 8.5.2
	Lahi 'o e Fakalelei ki he lipooti Vakai'i mo Siofi (M&E)	2	2	2	2		
	Fa'u taimi totonu 'o e Lipooti Fakata'u	1	1	1	1		
	Taimi vakai'i 'o e Palani Fakatau Fakata'u 'i he ta'u lahi 'o e ngaahi fakatau na'e fokotu'u pea fakahu 'i he ta'u Lahi 'o e peseti (%) 'o e fokotu'u na'e fakahoko 'o fakatatau mo e tu'utu'uni	1 - Lipooti fakata'u 4 - Lipooti Kuata 100%-fakahoko 'o fakatatau mo e tu'utu'uni	1 Lipooti fakata'u 4 Lipooti Kuata 100%-fakahoko 'o fakatatau mo e tu'utu'uni	1 Lipooti fakata'u 4 Lipooti Kuata 100%-fakahoko 'o fakatatau mo e tu'utu'uni	1 Lipooti fakata'u 4 Lipooti Kuata 100%-fakahoko 'o fakatatau mo e tu'utu'uni		
'Ekitiviti 102413: Fakalelei'i hono tokanga'i mo pule'i e ngaahi ma'u'anga tokoni	Lahi 'o e ngaahi lipooti na'e fakahu	1-Lipooti fakata'u 4- lipooti Kuata	1-Lipooti fakata'u 4- lipooti Kuata	1-Lipooti fakata'u 4- lipooti Kuata	1-Lipooti fakata'u 4- lipooti Kuata	8.1, 8.2	8.1.1 8.2.2

5.1.5 Va'a Ngāue: Tekinolosa 'o e Fakamatala mo e Fetu'utaki – Polokalama iiki 103

Koe tafa'aki 'o e Tekinolosa 'o e Fakamatala moe Fetu'utaki, 'oku ne 'oatu ki he Kasitoma ha ngaahi tokoni lelei faka-Tekinolosa ki he Kakai mo e Potungāue Sitetisitika 'o Tonga.

Polokalama iiki 103 - Kau Ngāue

Tēpile 12 - Tokolahi 'o e kau ngāue mo e tu'unga ngāue 'i he Polokalama iiki 103 -

Fakamatala	2023/24 Fakaangaanga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 Ésitimeti	2026/27 Proj.1	2026/27 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	164,011	201,100	218,400	218,400	199,500
Kau Taki ngāue (B/A – B/F)	–	–	–	–	–
Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)	6	6	8	8	8
Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)	0	0	0	0	0
Katoa Kau Ngāue Tu'uma'u	6	6	8	8	8
Kau Ngāue Lau 'aho (11xx)	-	-	-	-	-
Kau Ngāue Lau 'Aho	-	-	-	-	-
Tokolahi faka-katoa	6	6	8	8	8
Katoa 'o e pa'anga vahenga	164,011	201,100	218,400	218,400	218,400

Polokalama iiki 1013 – Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue

Tefito'i Ngāue: *'Oatu ha tokoni mo e sēvesi fakatekinolosia lelei ange ma'ae kau ngāue; ke paotoloaki 'a e tonu mo e falala'anga 'o e ngaahi polokalama/sisitemi, pehē ki he fakapalofesinale ange hono tuku atu 'o e ngaahi fakamatala 'i he 'initaneti. Ke tokonia 'a hono fa'u 'o e ngaahi sevesi mo e fakamatala fakasitetisitika 'o fakafou 'i he ngaahi tu'utu'uni ngāue, ngaahi ako makehe, moe ngaahi tokoni fakatekinolosia makehe.*

Tēpile 13 - Me'afua Tefito ki he fakahoko ngāue (KPI) ki he Polokalama iiki Sub-Program 1013 KPIs — Kau NgāueStaff — Va'a Tekinolosa 'o e Fakamatala mo e Fetu'utaki Information and Communications Technology (ICT).

'Ekitiviti / Ngaahi Taumu'a	Ngaahi Me'afua tefito ki he fakahoko Ngāue (KPI)	2024/25 Baseline	2025/26 Tāketi	2026/27 Tāketi	2027/28 Tāketi	TSDF/S DG Tāketi	Fika Me'afua SDG
'Ekitiviti 103113: Fakaivia mo Fakalelei'i 'a e ngaahi me'angāue faka'ilekitulonika ke fakapapau'i 'a e ngāue lelei, malu, mo e falala'anga 'o e ngaahi sevesi faka'ilekitulonika ma'a e Potungāue Sitetisitika	• Ngāue lelei 'a e ngaahi sisitemi		'Avalisi miniti 'e 30 lolotonga 'a e houa ngāue 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue lelei ai 'a e ngaahi sisitemi ngāue	'Avalisi miniti 'e 30 lolotonga 'a e houa ngāue 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue lelei ai 'a e ngaahi sisitemi ngāue	'Avalisi miniti 'e 30 lolotonga 'a e houa ngāue 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue lelei ai 'a e ngaahi sisitemi ngāue		
	• Ngāue lelei 'a e netiueka	'Ikai laka hake 'i he houa 'e 120/ ta'u 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue	'Avalisi miniti 'e 15 lolotonga 'a e houa ngāue 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue lelei ai 'a e netiueka	'Avalisi miniti 'e 15 lolotonga 'a e houa ngāue 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue lelei ai 'a e netiueka	'Avalisi miniti 'e 15 lolotonga 'a e houa ngāue 'a e taimi 'e malava ke 'ikai ngāue lelei ai 'a e netiueka		

		lelei ai e netiueka					
	• Peseti 'o e ngāue lelei 'a e sisitemi talifaki ki he ngaahi sisitemi tefito 'o e fakamatala		>95%	>95%	>95%		
	• Taimi ki hono solova 'o e ngaahi fakatamaki faka'ilekitulonika		Ngaahi Pole Vivili: < houa 'e 8 Ngaahi fakatamaki 'ikai vivili: < houa 'e 48	Ngaahi Pole Vivili: < houa 'e 8 Ngaahi fakatamaki 'ikai vivili: < houa 'e 48	Ngaahi Pole Vivili: < houa 'e 8 Ngaahi fakatamaki 'ikai vivili: < houa 'e 48		
	• Ola 'o e fakafelave'i 'o ha sisitemi fo'ou mo e ngaahi sisitemi lolotonga		100%	100%	100%		
'Ekitiviti 103213: Ke fakalakalaka'i 'a e tufaki 'o e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e ngāue 'a e Potungāue; pea 'i ha founa fe'unga ange mo lelei ange 'o fakafou 'i he uepisaiti mo e ngaahi founa faka'ilekitulonika	• Lahi hono 'ahia mo ngāue'aki 'o e uepisaiti • Fo'u 'o e ngaahi fakamatala mo e ngaahi fakatātā fakatefito 'i he ngaahi fakamatala • Tokolahi 'o e kau muimui 'i he peesi Mitia faka-sosiale/uepisaiti 'a e Potungāue • Tuku atu 'o e fakamatala 'i he taimi totonu • Tonu mo e ngāue lelei 'a e ngaahi konga 'o e uepisaiti	Kau 'a'ahi 'e 52,000+ 'A'ahi 'e 100,000+	Kau 'a'ahi 'e 53,000+ 'A'ahi 'e 500,000+	Kau 'a'ahi 'e 63,000+ 'A'ahi 'e 700,000+	Kau 'a'ahi 'e 75,000+ 'A'ahi 'e 700,000+		
'Ekitiviti 103313: Ke Fakalelei'i 'a e pou pou faka-technikale ki he kau ngāue 'a e Potungāue	• Solova 'a e palopalema 'i he 'uluaki taimi pē • 'Avalisi 'o e taimi tali ki he tokoni faka-technikale • 'Avalisi 'o e taimi 'oku fakahoko ai e tokoni faka-technikale • Lahi 'o e ngaahi tikite ki hono tokonia faka-technikale 'o e kau ngāue	Tikite tokoni faka-technikale 'e 650	Holo 'aki 'a e 20% 'i he ta'u	Holo 'aki 'a e 20% 'i he ta'u	Holo 'aki 'a e 20% 'i he ta'u		
'Ekitiviti 103413: Fa'u, ngāue'aki, mo Fakalelei'i 'o e ngaahi tu'utu'uni	• Fa'u/Ngāue'aki / Fakalelei'i - Tu'utu'uni Ngāue		Fa'u/Fakalelei'i 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'e 5 pē lahi ange 'o	Fa'u/Fakalelei'i 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'e 5 pē lahi ange 'o	Fa'u/Fakalelei'i 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'e 5 pē lahi ange 'o		

ngāue, moe ngaahi founa ngāue.	- Felotoi mo e ngaahi founa ngāue		fakapaasi 'e he kau taki 'o e Potungāue.	fakapaasi 'e he kau taki 'o e Potungāue.	fakapaasi 'e he kau taki 'o e Potungāue.		
	• Fa'u / Ngāue'aki / Fakalelei'i 'a e ngaahi founa ngāue tu'uma'u		Ngaahi founa ngāue kotoa pē 'oku fa'u / Fakalelei'i kene lava 'o solova 'a e ngaahi palopalema mo ngāue'aki 'a e ngaahi faingamālie.	Ngaahi founa ngāue kotoa pē 'oku fa'u / Fakalelei'i kene lava 'o solova 'a e ngaahi palopalema mo ngāue'aki 'a e ngaahi faingamālie.	Ngaahi founa ngāue kotoa pē 'oku fa'u / Fakalelei'i kene lava 'o solova 'a e ngaahi palopalema mo ngāue'aki 'a e ngaahi faingamālie.		
'Ekitiviti 103513: Fakalakalaka mo Fakalelei'i 'a e ngaahi polokalama tokoni ke ne fakaivia 'a e ngāue lelei 'a e tokotaha ngāue.	• Fa'u mo tuku atu taimi totonu 'o e ngaahi polokalama tokoni		Fakakakato 'i he taimi na'e tonu ke kakato ai	Fakakakato 'i he taimi na'e tonu ke kakato ai	Fakakakato 'i he taimi na'e tonu ke kakato ai		
	• Tu'unga fiamālie 'a e tokotaha ngāue ki he polokalama		>80%	>80%	>80%		
	• Pēseti 'o e fakafiamālie / 'aonga 'a e polokalama		>80%	>80%	>80%		
'Ekitiviti 103613: Ke fakapapau'i 'oku tokonia 'a e ngaahi kole fakamatala ka e kei mahino pē 'oku tufaki mo tauhi malu 'a e ngaahi fakamatala	• Taimi tali ki he ngaahi kole fakamatala		'Aho ngāue 'e taha	'Aho ngāue 'e taha	'Aho ngāue 'e taha		
	• Muimui pau ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue fekau'aki mo hono tufaki/tauhi 'o e fakamatala		Tauhi 100% 'a e tu'utu'uni ngāue	Tauhi 100% 'a e tu'utu'uni ngāue	Tauhi 100% 'a e tu'utu'uni ngāue		
Ekitiviti 103713: Ke fakapapau'i 'oku fakapotopoto mo leva' i lelei 'a e fakatau 'o e ngaahi naunau faka'ilekitulōnika , mo hono tukuatu ki he tokotaha ngāue	• Taimi totonu / Vave 'a e fakahoko 'o e ngaahi fakatau		Taimi fakatau koe 'aho ngāue 'e 2 kapau 'oku ma'u 'e he kautaha pea uike 'e 2 kapau 'oku 'ota mei tu'apule'anga	Taimi fakatau koe 'aho ngāue 'e 2 kapau 'oku ma'u 'e he kautaha pea uike 'e 2 kapau 'oku 'ota mei tu'apule'anga	Taimi fakatau koe 'aho ngāue 'e 2 kapau 'oku ma'u 'e he kautaha pea uike 'e 2 kapau 'oku 'ota mei tu'apule'anga		
	• Fakapotopoto 'a e totongi 'o e ngaahi naunau		80% 'o e ngaahi fakatau 'oku totongi fakapotopoto pē	80% 'o e ngaahi fakatau 'oku totongi fakapotopoto pē	80% 'o e ngaahi fakatau 'oku totongi fakapotopoto pē		
	• Taimi totonu/vave 'a hono 'ave 'o e naunau ki he kau ngāue		'Avalisi 'aho ngāue 'e taha pea a'u e naunau ki he tokotaha ngāue	'Avalisi 'aho ngāue 'e taha pea a'u e naunau ki he tokotaha ngāue	'Avalisi 'aho ngāue 'e taha pea a'u e naunau ki he tokotaha ngāue		
	• Tonu mo e falala'anga 'o e sisitemi lekooti 'o e		100%	100%	100%		

	ngaahi naunau faka'ilekitulōnika						
	Muimui pau ki he kotoa 'o e ngaahi founga ngāue fekau'aki mo hono tauhi 'o e ngaahi naunau faka'ilekitulōnika		Muimui 100% ki he ngaahi founga ngāue	Muimui 100% ki he ngaahi founga ngāue	Muimui 100% ki he ngaahi founga ngāue		
	Lau mo lekooti fakaikiiki 'o e ngaahi naunau faka'ilekitulōnika	1 Lau fakata'u 'o e ngaahi naunau	1 Lau fakata'u 'o e ngaahi naunau	1 Lau fakata'u 'o e ngaahi naunau	1 Lau fakata'u 'o e ngaahi naunau		
'Ekitiviti 103813: Fakahoko 'o e ngaahi ako mā'ae kau ngāue ke toe lelei ange 'enau 'ilo, taukei ngāue, mo honau ivi malava	Tu'unga fiamālie 'a e tokotaha ngāue kihe ako na'e fakahoko		> 80%	> 80%	> 80%		
	Pēseti 'o e ngaahi ako na'e lava ke fakakakato		>80%	>80%	> 80%		
'Ekitiviti 103913: Fakahoko ha ngaahi ako ke paotoloaki 'a e 'ilo, taukei ngāue, moe mafai 'o e tokotaha ngāue 'i he Va'a ngāue`ni	Fa'u 'o e palani ako		Palani ako 'e 1 kihe mēmipa 'i he ta'u fakapa'ang	Palani ako 'e 1 kihe mēmipa 'i he ta'u fakapa'anga	Palani ako 'e 1 kihe mēmipa 'i he ta'u fakapa'anga		
	Pēseti 'o e ngaahi ako na'e lava ke fakakakato		> 80%	> 80%	> 80%		
	Ngaahi ola na'e malava ke mā'u mei he ngaahi ako na'e fakakakato		Lipooti 'o e ngaahi ola/taumu'a na'e malava ke a'usia	Lipooti 'o e ngaahi ola/taumu'a na'e malava ke a'usia	Lipooti 'o e ngaahi ola/taumu'a na'e malava ke a'usia		

5.2 Polokalama 2. Sitetisitika 'o e 'Ekonomika

5.2.1 Ngaahi ngāue kuo lava'ī 'e he Polokalama:

- Ke tuku mai taimi totonu 'a e ngaahi Sitetisitika tu'unga mā'olunga mo lelei pea fakatefito he ngaahi fakatoto fakaako ke tokoni ki he fatu e ngaahi tu'utu'uni ngāue.
- 'Oku fa'u taimi totonu 'a e ngaahi lipooti fakasitetisitika faka'ekonomika.
- 'Oku fakatahataha'ī, analaiso, mo tufaki atu.
- Fakalelei'ī e tokoni fale'ī ki he ngaahi kautaha 'ī he Tānaki mo e fakatahataha'ī 'o 'enau ngaahi fakamatala mo tokoni foki ki he ngaahi potungāue faka-pule'anga 'ī he Tānaki fakamatala, fakatahataha'ī 'o e fakamatala mo hono 'analaiso.
- Talateu 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika fo'ou 'o fakafou 'ī he poloseki 'a e Pangikē 'a Māmani (WB), 'oku kau heni 'a e Totongi Fo'ou, Ngaahi 'Akauni Satelaite 'a e Takimamata (TSA) mo e polokalama 'o e ngaahi 'Akauni 'Atakai faka-'Ekonomika (SEEA).

5.2.2 Va'a ngāue: Ngāue 'Ekonomika FakaSitetisitika Fakatupu Koloa mo e Va'a ki Tu'a ki he 'Ekonomika 'a e Fonua

5.2.3 Polokalama 2 – Kau Ngāue

Tēpile 14 - Tokolahi 'o e kau ngāue moe tu'unga ngāue 'ī he Polokalama 2 Va'a ngāue 'Ekonomika FakaSitetisitika Fakatupu Koloa mo e Va'a ngāue ki Tu'a ki he 'Ekonomika 'a e Fonua; mo e Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalakalaka

Fakamatala	2023/24 Fakamole Ta'ufakapa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 Ésitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	348,089	439,000	539,500	560,000	560,000
<i>Kau Taki ngāue (B/A – B/F)</i>	–	–	-	-	-
<i>Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)</i>	13	13	17	17	17
<i>Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)</i>	4	4	5	5	5
Katoa Kau Ngāue Tu'uma'u	17	17	22	22	22
Kau Ngāue Lau 'aho (11xx)	21,823	20,100	-	20,100	20,100
<i>Kau Ngāue Lau 'Aho</i>	-	-	-	-	-
Tokolahi faka-katoa	17	17	22	22	22
Katoa 'o e pa'anga vahenga	369,912	459,100	539,500	580,100	580,100

5.2.4 Polokalama 2 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue

Tefito'ī Ngāue: *'Ke tuku taimi totonu mai 'a e ngaahi Sitetisitika 'oku mātu'aki tu'unga lelei ki hono ngāue'aki ki he fatu tu'utu'uni ngāue, alēlea mo e fokotu'utu'u ngāue 'a e pule'anga pea 'oku ne tokoni'ī 'a e fekumi faka-ako'*

Kātaki vakai ki he Tepile 15 ki he ngaahi fakaikiiki.

Tēpile 15- Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPIs) ki he Polokalama 2 - Va'a ngāue 'Ekonomika FakaSitetisitika Fakatupu Koloa mo e Va'a Ngāue ki Tu'a ki he 'Ekonomika 'a e Fonua

'Ekitiviti	Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI)	2024/25 Kamata'a nga	2025/26 Taketi	2026/27 Taketi	2027/28 Taketi	TSDF/SDG Target	SDG Indicator No.
Ékitiviti 20111: Palani lelei 'o e ngaahi fakamatala fakasitetisitika 'o e 'ekonomika ke fakahoko, vakai'l mo fakafuofua'l pea 'omi ha fale'l mo ha pou pou lelei fekau'aki mo e ngaahi fakamatala fakasitetisitika ki he 'ekonomika ki he palani moe fatu tu'utu'uni	Fakahu taimi totonu 'o e ngaahi tokoni fakasitetisitika ko e konga 'o e lipooti ki he HR (CP, AMP, APP, M&E, patiseti PMS, JD)	90% a'usia 'a e fiema'u hange koia 'i he taimi tepile	100% a'usia 'a e fiema'u hange koia 'i he taimi tepile	90% a'usia 'a e fiema'u hange koia 'i he taimi tepile	90% a'usia 'a e fiema'u hange koia 'i he taimi tepile		
Ékitiviti 20112: Teuteu'i, fa'u mo tuku atu 'a e lipooti 'Ekonomika ki he 'Ekonomika 'o e Pa'anga mo e Ngāue 'a e Fonua (Real Sector). 'Oku 'i ai 'a e lipooti fakamahina 'e 12 ki he Tu'unga Totongi Koloa (CPI), lipooti fakata'u 'e 1 ki he GDP, lipooti fakata'u 'e 1 ki he Savea 'o e Ngaohi'anga Koloa, lipooti faka-Kuata 'e 4 ki he Fakamatala faka-Pa'anga 'a e Pule'ang'a (GFS) kae fakaloto fale pe, pea kamata 'l he TF2023/24 'e Tānaki mai mo e lipooti faka-Kuata 'e 4 'a e Ngaohi'anga Koloa.	Ma'u taimi totonu 'a e ngaahi lipooti ki he Sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e Pa'anga moe Ngāue 'a e Fonua	22	22	22	22	8.1 8.2 8.4 8.9 8.b	8.1.1, 8.2.1, 8.4.2, 8.9.1, 8.b.1
'Ekitiviti 20113 Teuteu'i, fa'u mo tuku atu 'a e ngaahi lipooti sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e Fekau'aki 'a Tonga mo Tu'apule'anga (external sector). 'Oku kau heni 'a e lipooti fakata'u ki he IIP 'e 1, lipooti faka-kuata 'e 4 ki he BOP pea moe fakata'u 'e 1, lipooti faka-kuata 'e 4 pea moe ta'u 'e 1 ki he Fefakatau'aki pea moha lipooti fakatatau faka-lotofale pe 'o e koloa hu ki tu'a (export).	Ma'u taimi totonu 'a e ngaahi lipooti ki he Sitetisitika 'o e 'Ekonomika 'o e fekau'aki 'a Tonga mo Tu'apule'anga	12	12	12	12	8.1	8.1.1
'Ekitiviti 20114 Poloseki 'a e Pangikē 'a māmani . Ki he 2022/23 'e 'i ai 'a e lipooti 'e 3 ki he Tu'unga Totongi (3) pea 'e 'i ai 'a e lipooti 'e 1 'o e Ākauni Satelaite 'i Tonga (TSA). Ki he 2023/24 'oku hoko atu ai 'a e ngaahi lipooti 'o e Totongi, pea ko e lipooti TSA 'e taha pea moe lipooti 'e ua 'a e SEEA. Ki he 2024/25 'e hokohoko ai pe ha lipooti 'o e Totongi 'e 3 pea 'e takitaha ai 'a e lipooti ki he TSA, pea mo e SEEA.	'E makatu'unga hono ma'u taimi totonu 'o e ngaahi lipooti ko 'en'i 'i he taimi 'e kamata ai pea Muimui atu moe fakatonutonu	4	5	5	5		

5.3 Polokalama 3. Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale

5.3.1 Ngaahi ngāue kuo lava'i 'e he Polokalama:

- Ke tuku mai taimi totonu 'a e ngaahi Sitetisitika tu'unga mā'olunga mo lelei pea fakatefito he ngaahi fakatoto fakaako ke tokoni ki he fatu e ngaahi tu'utu'uni ngāue.
 - Ko e lipooti 'o e Sitetisitika Fakasosiale 'oku 'analaiso pea fa'u 'i he taimi pau.
 - Ko e ngaahi fakamatala fakaSitetisitika oku Tānaki, analaiso pea tufaki.
- Fakalelei'i e tokoni fale'i ki he ngaahi kautaha 'i he Tānaki mo e fakatahataha'i 'o 'enau ngaahi fakamatala mo tokoni foki ki he ngaahi potungāue faka-pule'anga 'i he Tānaki fakamatala, fakatahataha'i 'o e fakamatala mo hono 'analaiso.

5.3.2 Va'a Ngāue: Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale

5.3.3 Polokalama 3 – Kau Ngāue

Tēpile 16 - Tokolahi 'o e kau ngāue moe tu'unga ngāue 'i he polokalama 301 Kakai mo e Sitetisitika faka-Sosiale; moe Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he pa'anga Fakalakalaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

	2023/24 Fakamole Ta'ufakapa'ang a	2024/25 'Esitimeti	2025/26 Ésitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Fakamatala					
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	162,395	169,800	172,500	171,000	134,187
<i>Kau Taki ngāue (B/A – B/F)</i>	–	–	–	–	–
<i>Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)</i>	4	4	6	6	6
<i>Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)</i>	3	3	3	3	3
Katoa Kau Ngāue Tu'uma'u	7	7	9	9	9
Kau Ngāue Lau 'aho (11xx)	12,664	47,000		47,000	47,000
<i>Kau Ngāue Lau 'Aho</i>					
<i>Tokolahi faka-katoa</i>	7	7	9	9	9
Katoa 'o e pa'anga vahenga	175,059	216,800	172,500	218,000	218,000

5.3.4 Polokalama 301 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue

Tefito'i Ngāue: *'Oku tuku mai taimi totonu 'a e ngaahi Sitetisitika 'oku mātu'aki tu'unga lelei ki hono ngāue'aki ki he fatu tu'utu'uni ngāue, alēlea mo e fokotu'utu'u ngāue 'a e Pule'anga pea 'oku ne tokoni'i 'a e fekumi faka-ako 'i he ngaahi fakamatala fakasitetisitika faka-Sosiale mo e Kakai.'*

Kataki vakai ki he Tepile 17, peesi 56 - 57 ki he ngaahi fakaikiiki.

Tēpile 17 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he Polokalama 3 KPIs - Va'a ki he Kakai moe Sitetisitika faka-Sosiale

'Ekitiviti	Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI)	2024/25 Kamata'a nga	2025/26 Taketi	2026/27 Taketi	2027/28 Taketi	TSDF/SD G Target	SDG Indicator No.
'Ekitiviti 301113: Ngaahi lipooti Sitetisitika ki he Sitetisitika faka- Sosiale..	Sitetisitika 'o e Hikifonua	13	13	13	13	5.4	5.4.1
	'oku fa'u faka-mahina, pea	12	12	12	12	8.5	8.5.1
	moe Ta'u	mahina	mahina	mahina	mahina	8.6	8.5.2
		1 Ta'u	1 Ta'u	1 Ta'u	1 Ta'u	16.7	8.6.1
	Fa'u ha lipooti 'o e lesisita fakapule'anga mo e ngaahi fakamatala fakasitetisitika mahu'inga fakata'u 'oku	1	1	1	1		16.7.1

	hoko 'i he mo'ui 'a ha taha fakafo'ituitui 'o hange ko e fa'ele'i, mali, mate 'i ha founa taimi totonu..						
	Fa'u 'o e Fanongonongo faka-Sosiale mo hono tohi fakamatala	1	1	1	1		
'Ekitiviti 301213: Tokoni fakasitetisitika ha fiema'u ke fakapapau'l 'o e fakamatala mo hono 'analaiso ki he Potungäue 'a e Pule'anga pe ngaahi Kautaha	Lahi 'o e ngaahi tokoni faka-vave ki he ngaahi Potungäue mo e Kautaha 'i ha fiema'u fakasitetisitika	Hokohoko atu fakatatau ki he fiema'u	Hokohoko atu fakatatau ki he fiema'u	Hokohoko atu fakatatau ki he fiema'u	Hokohoko atu fakatatau ki he fiema'u	16.7	16.7.1
'Ekitiviti 301313: Fa'u e Ngaahi lipooti Sitetisitika 'o e Kakai	Fa'u ha fakamatala fakafo'ituitui taimi totonu mo lelei 'o e kolo (lipooti 'o e Kolo, 100 +)	0	1	1	1	8.5 8.6 4.5 16.7	8.5.2, 8.6.1, 4.5.1, 16.7.1
	Fa'u ha fakamatala sitetisitika lelei ki hono fakafuofua'i 'a e lahi pe 'ulungaanga 'o e kakai ki he lolotonga pe kuo hili.	0	1	1	1		
	Fa'u ha fakamatala sitetisitika lelei ki he fakafotunga 'a e ngaahi 'ulungaanga ko 'eni 'i he kaha'u.	1	1	1	1		
	Fa'u ha tepile fakamatala'i ai 'a e sitetisitika 'o e tangata mo e fefine	1	1		1		
	Fa'u ha lipooti fakafo'utuitui 'o e tangata mo e fefine	1		1			
	Fa'u ha fakamatala fakasitetisitika ki he kakai 'oku nau mo'ua he faingata'a'ia fakaesino	1	1		1		
	Fa'u ha fakamatala fakasitetisitika ki he To'utupu 'oku faingata'a'ia fakaesino	0	1	1	1		
'Ekitiviti 301413: Fa'u ha ngaahi Sitetisitika fekau'aki mo e 'ataakai	Fa'u ha fakamatala fakasitetisitika fekau'aki mo e feliliuaki 'a e 'ea pea mo e tu'unga fakasosiale.	1		1		1.5 13.1	1.5.1 13.1.1
'Ekitiviti 301513 Savea ki he 'ataakai 'i he 'ene fekau'aki moe tangata pe fefine	Fakahoko ha ngaahi polokalama 'o tuku atu ai mo tufaki atu 'a e ngaahi fakamatala fakasitetisitika	1	1	1	1	16.7	16.7.1

5.4 Polokalama 4: Tohi Kakai mo e Savea

5.4.1 Ngaahi ngāue kuo lava'i 'e he Polokalama:

1. **Tonu mo e Falala'anga** – Ko hono fakapapau'i 'oku fakahoko 'a e ngaue fakamatala 'i he totonu mo e lelei 'o fakatatau moe ngaahi fiema'u, pea 'oku ne fakahā lelei 'a e tu'unga moe tukunga totonu 'o e kakai 'o e fonua.
2. **Fakahoko Taimi totonu 'o e Ngaahi Ngaue** – Ko hono fakahoko totonu 'o e ngaahi ola sitetisitika pea lipooti taimi totonu, ke tokoni ki hono fakahoko ó e faituútuúni fakapotopoto.
3. **Ngāue vave mo lelei ó fakatatau moe ngaahi fakamole** – Ko hono lelei lelei 'o e pa'anga kuo vave ki he ngaue takitaha, 'i he taimi tatau 'oku tauhi ai 'ae lelei 'o e ngaahi tukunga ngāue kene aúsia á e leleitaha.
4. **Tu'unga 'o e kau mai ki he savea** – Ko hono fakalahi 'o e ni'hi 'oku kau atu ki he savea ke fakapapau'i 'oku fakafongā'i totonu 'a e kakai 'i he ngaahi fakamatala óku tanaki mai ki he ola ó e savea.
5. **Ngaahi Meáfua Ngaue Mahu'inga** – Ngaahi fakamatala mahu'inga mo totonu 'o e fonua, hange ko e tohi kakai, tokolahi moe tukunga ó e maú ngaue, tukunga ó e masivesiva moe tuúnga fakaékonomika.
6. **Founga Falala'anga mo Leleiange** – Ko hono ngaueáki á e ngaahi founga fakavahaápuleánga óku lelei mo saiangē.
7. **Lelei 'o e Ngaahi Founga Ngaue** – Ko hono fakalelei'i 'o e ngaahi ngaue ki tuá pea mo e ngaahi founga liliu fakamatala fakaikiiki 'i he founga lelei mo faingofua.
8. **Tokateu ki ha Ngaahi Faingata'a** – Ko e 'ilo, vave, mo e pule'i 'o e ngaahi me'a tene uesia á e ngaahi totonu 'o e fakamatala pe ngaahi tukunga ngaue he kahaú.
9. **Palani Taimi Loloa ki he kahau** – Ko e ngaahi palani moe 'ilo fakatokanga ki he kahau 'oku tokoni ki hono palani lelei 'o e ngaahi fakamatala 'e fiema'u 'i he kaha'u pea mo e founga kene fakahoko.

5.4.2 Polokalama 4 – Lekooti mo e Felēlē'i'aki

5.4.3 Polokalama 4 – Tokolahi 'o e kau ngāue mo e tūkunga ngāue.

Tēpile 18 - Tokolahi 'o e kau ngāue mo e tu'unga ngāue 'i he Polokalama 4 – Tānaki mo e Tufaki Fakamatala; mo e Katoa 'o e Pa'anga na'e totongi mei he Pa'anga Fakalalakaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

Fakamatala	2023/24 Fakamole Ta'ufakapa'anga	2024/25 'Esitimeti	2025/26 Ésitimeti	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngāue Tu'uma'u (10xx)	203,328	226,200	274,000	285,300	285,300
<i>Kau Taki ngāue (B/A – B/F)</i>	–	–	–	–	–
<i>Kau ngāue Palofesinale (B/G – B/L)</i>	7	7	10	10	10
<i>Kau ngāue Kehe (B/M – B/S)</i>	1	1	1	1	1
Katoa Kau Ngāue Tu'uma'u	8	8	11	11	11
Kau Ngāue Lau 'aho (11xx)	108,427	76,800	189,000	76,800	76,800
Kau Ngāue Lau 'Aho			2	2	2
Tokolahi faka-katoa	8	8	13	13	13
Katoa 'o e pa'anga vahenga	311,754	303,000	463,000	362,100	362,100

5.4.4 Polokalama 4 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue

Tefito'i Ngāue: 'Ko e fakamatala 'oku fakasitetisitika (tonu pea vave) hono Tānaki ke faka'aonga'i e ngaahi founa fakaSitetisitika 'i he tu'unga fakavaha'apule'anga; 'i hono fakatahataha'i, 'analaiso pea mo hono tufaki.

Tēpile 19 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI) ki he Polokalama 4 – Va'a ngāue Tānaki mo e Tufaki Fakamatala

Fika	Ngau eke Fakahoko	Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngaue	2024/25 Baseline	2025/26 Taketi	2026/27 Taketi	2027/28 Taketi	SDG Me'afua
Ola Ngaue: Fakahoko á e tanaki fakamatala í he founa vave mo tonu ó fakatatau moe taimi pea ánalaiso í he ngaahi founa taukei fakasitetisitika pea felaveí mo fenapasi moe tuúnga faka-vahaápuleánga mo fakamamani lahi							
401213	Savea Ki he Moúi Lelei á e Kakai Tangata moe Fefine (MICS):	1. Fakapapauí pea Tauhi totonu á e Founa Ngaue 2. Kakato pea tonu á e tanaki Fakamatala mei he savea 3. Fakapapauí á e puleí lelei ó e Ngaue.	Hoko atu á e ngaue liliu moe tepile ó e fakamatala ke fakatatau moe fiemaú	Kakato á e ngaue liliu moe tepile pea tukuange moe lipooti			
401313	Savea ki he Paánga Hu Mai moe Ngaahi Fakamole á e Ngaahi Famili (HIES):		Kakato á e Palani moe tanaki fakamatala	Kakato á e Tanaki Fakamatala			
401413	Savea Ki he Tuúnga Moúilelei á e Kakai Tonga (STEP):		Kakato á e Palani pea Lolotonga Fakahoko á e tanaki fakamatala	Kakato á e Tanaki Fakamatala			
401513	Fokotuútuú foóu fakafeituú pe fakavahenga		Kakato á e Palani pea lolotonga fakahoko moe ngaahi ngaue ki he ngaahi élia savea	Kakato á e ngaue ki he ngaahi élia savea			

401613	Tohi Kakai moe Nofoánga (PHC)			Fakahoko á e Palani	Kakato á e tanaki Fakamatala		
401713	Savea ki he Átakai fekauáki moe Kakai Fefine (GES)				Kakato á e Palani	Kakato á e tanaki Fakamatala	
401813	Savea Tuúnga Maú Ngaue (LFS)				Kakato á e Palani	Kakato á e tanaki Fakamatala	
401913	Savea Fakafonua he taimi fiemaú fakavavevave	Oku natula pea 'ikai ke mahino á e taimi óku hoko fakafokifa mai ai ha fakatamaki pea kuopau ke ómai á e tu'utu'uni mei kau maú mafai 'i he taimi 'oku hoko ai ha faingata'a fakafonua. Ko ia ai, 'oku mahu'inga ke fa'u mo fakahoko 'i he vave taha ha ngaahi tu'utu'uni fakaakeake 'oku kakato pea tokateu ki he kahaú."					

5.5 Polokalama 5. Fakafekāinga‘aki ‘o e Sitetisitika Fakafonua’, Tu‘unga & Tūkunga, ‘Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me‘afua-hā-mai, pehē ki hono Ako‘i ‘o e Fa‘unga Sitetisitika Fakafonua

5.5.1 Ngaahi Taumu‘a ‘oku Siofaki mei he Polokalamá:

1. Ko ha Fa‘unga Sitetisitika Fakafonua (NSS) ‘a ia ‘oku Tokanga‘i Lelei pea Matangofua-ke Fiengāue‘aki ‘e he Kakaí)
 - Fakaivia e founa fakahokongāue fakasitetisitiká ke ne kilala hake e tu‘unga fakafekāinga‘akí, fakasi‘isi‘i e toutou hikitatau ‘o e ‘ū fakamatalá, pea fakalelei‘i mo e tu‘unga fevahevahe‘aki e ‘ū fakamatalá ke fakapapau ‘oku hu‘u fakahangatonu e ngāué ki he lelei ‘a e kakaí.
2. Ngaahi Taumu‘a Fakasitetisitika Lelei mo Ma‘ongo‘onga
 - Fokotu‘u pea Fokotu‘u e Tu‘unga Lelei ‘o e fakahoko ngāue fakasitetisitiká pea fakapapau‘i e ‘ū founa fakahoko-ngāué ‘oku ngāue lelei, ‘i he tu‘unga fakavaha‘apule‘anga pea matangofua-ke-fiengāue‘aki ‘e he kakaí
3. Ko ha Fa‘unga Me‘afua-ki he-Olá Fakafonua ‘oku tu‘uloa (TNIS)
 - Fokotu‘u pea tokanga‘i ha Ngaahi Taumu‘a Mahu‘inga Fakafonua ke ne muimui‘i e ngaahi fakalakalaka fakalotofonua kae pehē ki he ngaahi taumu‘a ngāue fakamāmani lahi (SDGs, ABAS, 2050 Strategy) ke fakapapau‘i ‘oku hōhoamālie mo e‘ū tu‘utu‘ungi fakangāué pea hu‘u fakahangatonu mo fiengāue‘aki ‘e he kakaí.
4. Ko ha Timi-Ngāue Angaingofua pea Pōto‘i Ngāue Fakasitetisitika
 - Ko ‘ene hokohoko lelei ko ia e ‘ū polokalama ako fakatupulekina ‘o e ngaahi pōto‘ingāué ki hono teu‘i ha kau taukei ngāue fakasitetisitika ‘i he Potungāué (NSS) te ne fakapapau‘i ‘a hono pukepuke-‘a-fufula e ngaahi taumu‘a pea toe matangofua-ke-fiengāue‘aki ‘e he kakaí.
5. Fokotu‘u-pau ha Founa Fakahoko-Ngāue Mātu‘aki Ngāue Lelei & Falala‘anga
 - Ko hono fokotu‘u mo fakakaukaua‘i ha Ngaahi Tu‘utu‘uni Fakangāue Pau (SOP) ki hono tānaki, toe-vakavakai‘i mo hono tufaki ‘o e ngaahi fakamatalá, ‘e fakapapau‘i ‘oku nau potupotu tatau pea lelei mo falala‘anga ‘o hōhoa-mālie pea mo e ngaahi fakahoko fatongia ‘oku fakatefito he matangofua-ke-ngāue‘aki ‘e he kakaí.
6. Ko ha Fa‘unga Ngāue Tuha mo e Kuongá pea Fakalele‘aki e ngaahi Me‘angāue-Fakaeonopooni
 - Ko hono ngāue‘aki e ngaahi me‘angāue fakaeonopooni tahá pea mātu‘aki falala‘anga ki hono fe‘ave‘aki holo e ngaahi fakamatalá te ne fakataulaka ‘aupito kimu‘a e ngāue fakasitetisitiká, pea malava foki ke faingofua pea matangofua ki he fiema‘u ‘a e kakaí

7. Fa'unga Ngāue ki he Kotoa e Ngaahi Va'a-ngāue Fakasitititika 'a ia 'oku maau hono ngaahi tu'utu'uni ngāue pea Longomo'ui

- Fakapapau'i 'oku ngāue fakahangatonu pea vave 'a e fakamatalá ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue, palani, faitu'utu'uni fakalotofonuá, pea tēpū'aki 'ene faka'ai'ai ke longomo'ui 'ene matangofua-ke-ngāue'aki 'e he kakai.

Mei he ngaahi ola ngāue kotoa ko 'ení 'e malava ai ki he Polokalama 5 ke ne tokonia hano a'usia 'o ha Potungāue (NSS) 'oku tu'uloa pea fakatokanga'i fakamāmanilahi, ha Potungāue 'okú ne tufaki he taimi totonu e fakamatala 'oku falala'anga pea 'i ai hono ngaahi tu'utu'uni fakangāue pau 'a ia 'oku mahu'inga ki he ngaahi langa fakalakalaka fakalotofonuá.

5.5.2 Polokalama 5 – Tokolahi ó e kau ngaue

Tēpile 20 - Kau ngaue á e Polokalama 5 – Fakafekāinga'aki 'o e Sitetisitika Fakafonuá, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonuá mo e kotoa ó e Paánga naé totongi mei he Paánga Fakalakalaka (pa'anga & pa'anga 'ofa mai)

Fakamatala	2024/25 Fakamole Ta'u Fakapa'anga	2024/25 Esitimetri	2025/26 Esitimetri	2026/27 Proj.1	2027/28 Proj.2
Kau ngaue tuúmaú (10xx)	116,339	154,700	156,000	127,900	127,900
<i>Kau Taki Ngaue (B/A–B/F)</i>					
<i>Kau ngaue Palofesinale (B/G–B/L)</i>	3	3	4	4	4
<i>Kau Ngaue Kehe (B/M – B/S)</i>	1	1	2	2	2
Tokolahi Fakakatoa	4	4	6	6	6
Katoa ó e paánga vahenga	116,339	154,700	156,000	156,000	156,000

5.5.3 Polokalama 5 - Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue'

Tēpile 21 - Polokalama 5 - (KPIs) – Va'a ngāue Fakafekāinga'aki 'o e Sitetisitika Fakafonua, Tu'unga & Tūkunga, 'Ū Founa Fakahoko Ngāue, Ngaahi me'afua-hā-mai, pehē ki hono Ako'i 'o e Fa'unga Sitetisitika Fakafonua.

Kouti	Ngāue ke Fakahokó	Ngaahi Me'afua Tefito ki he Fakahoko Ngāue (KPI)KPI	2024/25 Kamata'anga	2025/26 Tāketi	2026/27 Tāketi	2027/28 Tāketi	Fika 'o e Me'afua-hā-mai Ngaahi Taumu'a Fakalakalaka Tu'uloá SDG
TEFITO'I NGĀUÉ: Tataki e Fa'unga Sitetisitika Fakafonua 'i he founa 'oku ngāue lelei (Fakaivia e fengāue'aki 'i he ngaahi potungāué ke ma'u ha fika fakasitetisitika 'oku fenānāpasi)							
501111	Toe siofi pea fakahoko e ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'a e Palani-Ngāue Fakafonua ki hono Fakalakalaka'i e Sitetisitika (NSDS) 2025-2030" ke potupotu tatau e ngaahi ngāue fakasitetisitika he ngaahi potungāué.	Fakakakato e palani ki he NSDS	Toe vakai'i e NSDS	Kamata hono Fakahoko e NSDS	Fakakakato e 50% 'o e ngaahi makamaile 'a e NSDS	Lele Kakato e NSDS	17.18.3
501112	Tataki e ngaahi komiti ko honau kau mēmipá 'oku fili mai mei he ngaahi potungāué mo e ngaahi kautaha kupu fekau'aki ke fakapapau'i 'oku fetaitaiki lelei hono tākaki mo hono tufaki 'o e ngaahi ma'unga fakamatalá.	Lahi 'o e ngaahi fakataha ki hono fakafekaukau'aki e sitetisitika	Kamata'i ha fanga ki'i va'a fengāue'aki mei he ngaahi potungāué	A'u 'o tu'o 4 hono fakahoko ha 'ū fakataha 'a e fanga ki'i va'a fengāue'aki mei he ngaahi potungāué	A'u 'o tu'o 6 hono fakahoko ha 'ū fakataha 'a e fanga ki'i va'a fengāue'aki mei he ngaahi potungāué	A'u 'o tu'o 4 hono fakahoko ha 'ū fakataha 'a e fanga ki'i va'a fengāue'aki mei he ngaahi potungāué	17.18.2
501113	Fakafekāke'i ke hōhoa-tatau e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonua (indicators) mo e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakavaha'afonua mo fakamāmani lahí (SDGS) ke potupotu tatau mo hiki'i hake e tu'unga falala'anga i 'o e ngaahi lipooti fakasitetisitika.	Ko e pēseti 'o e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonua 'oku hōhoa tatau mo e ngaahi fokotu'utu'u fakamāmani lahí	Kuo fakaofiofi atu e konga ke a'u ki he ngaahi me'afua fakalakalaka kuo fokotu'u ma'a e ngaahi Taumu'a Fakalakalaka Tu'uloá (SDG)	60% 'o e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonua kuo nau faitatau.	80% 'o e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonua kuo nau faitatau.	100% 'o e ngaahi me'afua fakalakalaka fakafonua kuo nau faitatau.	17.19.1
501114	Fatu ha fa'unga 'oku ne malava ke fanau'i mai ha ngaahi ngāue te nau	Kamata hono fakafetaiki mo	Kamata ke tokotokolahi	Kamata hono ngāue'aki e	Ngāue'aki e sīpinga totonu		17.18.1

	navei fā'ūtaha 'a e fengāue'aki fakatahá, fakahoko fatongiá, fepoupouakí he ngaahi vā kotoa pē 'o kinautolu 'oku nau ngāue'aki, fa'u, tohi mo tuku atu 'a e ngaahi fakamatalá ke ne fakakaukaua'i ai pē e Fa'unga Sisitemi Fakafonuá kae pehē ki he ngāue ko ia ki he ngaahi me'afua ki he ola-hā mai fakalakalaká.	fakafekāinga'aki e ngaahi va'a kotoa he Fa'unga Sisitemi Fakafonuá	hono fakafetaiaki mo fakafekāinga'aki e ngaahi va'a ngāue fakasitetisitiká	founga fokotu'utu'u ki he founga totonu ki hono fakalele e fengāue'aki fakasitetisitiká	ki hono fakalele e fengāue'aki fakasitetisitiká	Fakahoko kakato hono ngāue'aki e founga totonu ki hono fakalele e fengāue'aki fakasitetisitiká	
--	---	--	--	---	---	--	--

TEFITO'I NGĀUÉ: Fakakaukaua'i 'a e tu'unga mā'olunga 'oku 'i ai e ngaahi ngāue fakasitetisitiká pea mo e ngaahi founga tñaki fakamatalá (Fakalakalaka'i e tu'unga falala'anga 'o e ngaahi fakamatalá pehē ki hono lava ke fakahoa ki he ngaahi tu'unga fakava'apule'anga)

501211	Fatu mo fakamālohia 'a e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue mo e ngaahi fakahinohino fakasitetisitika kuo tu'ut'uuni ki hono tñaki, 'analaiso mo līpooti 'aki e fakamatalá 'i hono kotoa 'o e Fa'unga Sisitemi Fakafonuá.	Fokotu'utu'u pea kamata leva hono fakamamafa'i e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue	Si'isi'i e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue mo e ngaahi fakahinohino fakasitetisitika kuo tu'ut'uuni ki hono tñaki, 'analaiso mo līpooti 'aki e fakamatalá	Kamata hono fa'u mo hono fokotu'utu'u e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue mo e ngaahi fakahinohino fakasitetisitika kuo tu'ut'uuni ki hono tñaki, 'analaiso mo līpooti 'aki e fakamatalá	Toe vakai'i pea Fakakakato hono fa'u mo hono fakakakato e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue mo e ngaahi fakahinohino fakasitetisitika kuo tu'ut'uuni ki hono tñaki, 'analaiso mo līpooti 'aki e fakamatalá	Fakamamafa'i kakato hono ngāue'aki e ngaahi tu'unga mā'olunga 'oku fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue mo e ngaahi fakahinohino fakasitetisitika kuo tu'ut'uuni ki hono tñaki, 'analaiso mo līpooti 'aki e fakamatalá	17.6.2
501212	Fatu ha Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taaú Fakasitetisitiká ke ne muimui'i mo fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika kuo tuku atú.	Fakakakato pea Fakahoko leva e Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taaú Fakasitetisitiká ke ne muimui'i mo	'Ikai ke 'i ai ha fokotu'utu'u fakangāue pau ki he Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taaú	Kamata hono fa'ufa'u e fokotu'utu'u ki ha Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taaú	Kamata hono ngāue'aki e Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taaú	Fakahoko kakato hono ngāue'aki e Alangafale ki hono Fakapapau'i e Tu'unga Lelei/Taaú Fakasitetisitiká ke	

		fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika.	Fakasitetisitika ke ne muimui'i mo fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika.	Fakasitetisitika ke ne muimui'i mo fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika.	Fakasitetisitika ke ne muimui'i mo fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika.	ne muimui'i mo fakalakalaka'i e tu'unga 'o e ngaahi sitetisitika.	
501213	'Oatu ha ngaahi tokoni fakatekinikale mo ha ngaahi fakahinohino fakasitetisitika ki he ngaahi potungāue ke fakapapau'i 'oku kakato mo tonu 'enau ngaahi fakamatala 'i hono fakafehonaki mo ha ngaahi tu'unga ngāue mā'olunga kuo 'osi tali ke ngāue'aki.	Fakahoko ha ngaahi polokalama ako ki ha ngaahi tokoni fakatekinikale mo ha ngaahi fakahinohino fakasitetisitika ki he ngaahi potungāue ke fakapapau'i 'oku kakato mo tonu 'enau ngaahi fakamatala	Ke kamata leva hono fakahoko atu ki ha ni'ihiki o e ngaahi ngāue'angā 'a e polokalama tokoni fakalakalaka fakatekinikalé ni.	Fokotu'utu'u pea kamata leva e Tokoni Fakatekinikalé ni.	Ngaahi fakahinohino mo e ngaahi tokoni fakatekinikale kuo fakahoko	Ngaahi fakahinohino mo e ngaahi tokoni fakatekinikale kuo fakakakato mo fakahoko	
TEFITO'I NGĀUE: Fakaivia e Tu'unga & Tūkunga kae pehē ki he 'Ū founga fakahoko ngāue fakasitetisitika ke kei tu'uholoaki ai pē e falala'anga mo e 'ata fekaukau'aki 'o e ngaahi fakamatala kuo tānakī. (Fakalakalaka'i e pōto'i ngāue mo e pōto'i 'ilo ki he sitetisitika.)							
501311	Sivisivi'i e ngaahi fiema'u ako ngāue pea teuteu mo ha palani ako ngāue fakata'u ke fakalele 'aki ha ngaahi ako ki he ngaahi 'ilo fakasitetisitika.	Lipooti sivi 'o e fiema'u ako kuo fakakakato	Ko hono sivi fakalalelei ki he ngaahi ako ngāue 'oku 'ikai fiema'u ke fu'u hokohoko hono sivilivī	Fakakakato e sivi fiema'u ako	Fakakakato ha sivi ako ngāue fakata'u	Ngaahi ako ngāue kuo fakahoko 'i he founga hokohoko lelei	
501312	Fokotu'utu'u mo fakahoko ha ngaahi ako fakasitetisitika hokohoko lelei pea mo ha ngaahi polokalama ke ne langa hake e ivi malava 'o e kau ngāue pehē ki he ngaahi kupu fekau'aki	Ngaahi ako ngāue mo e ngaahi polokalama langa ivi malava kuo fakahoko	Tu'o taha pe 2 hono lava ke fakahoko e polokalamá ni.	Fakakakato ha ngaahi polokalama ako 'e 5	Fakakakato ha ngaahi polokalama ako 'e 10	Ngaahi polokalama ako fakataimi kotoa kuo fakakakato	

501313	Lipooti mo analaiso pea fakapapau'i 'oku tonu 'a e tūkunga fakasitetisitika pehē ki he ngaahi founa tākaki fakamatalā ke tokonia 'a e ngaahi polokalamā ke ma'u e ola 'enau ngaahi taumu'a ngāue.	Ngaahi lipooti fakamatala fakasitetisitika kuo fa'u ke tokonia e ngaahi kaveinga fakasitetisitika 'oku tulitulikakí	Ke 'i ai pē ha fanga ki'i lipooti kuo maau.	Fakakakato ha ngaahi lipooti fakamatala 'e 3 pea pulusi	Fakakakato ha ngaahi lipooti fakamatala 'e 6	Fakakakato ha ngaahi lipooti fakamatala 'e 12+	17.18.3
501314	Fa'u ha ngaahi naunau ako mo ha silapa hangē ko e founa hono analaiso, fakahoko ha ngaahi savea pehē ki he ngaahi polokalama fakasitetisitika fakakomipiutā ke hokohoko ai pē hono fakakaukaua'i 'a e tu'unga 'ilo 'a e kau ngāue.	Ngaahi naunau akó mo e ngaahi founa akó kuo fatu mo fakahoko	'Ikai ke fu'u tu'unga lelei e ngaahi naunau akó mo e ngaahi founa akó	Fakakakato ha ngaahi ako ki hono fatu ha silapa ako totonu	Ngaahi naunau ako mo e ngaahi founa akó ke fakalelei'i	Fakakakato mo fakalelei'i e polokalama ako fakasitetisitika	
TEFITO'I NGĀUE: Tokonia mo fakakaukaua'i e ngaahi fakahoko ngāue 'a e Fa'unga Sitetisitika Fakafonua 'aki hono fakapapau'i 'oku nau muimui ki he ngaahi fakahinohino fakalao, tu'utu'uni, mo e founa ngāue fakasitetisitika. (Kamata'i ha ngaahi fealēlea'aki mo ha ngāue fakataha pea ngāue'i e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakasitetisitika 'oku tu'utu'uni 'e he laó pea 'i he taimi tatau 'oku fai hano toe siofi 'o e ngaahi tu'ut'uuni fakalao ko iá 'e ha kau mataotao 'i he laó.)							
501411	Tokonia e ngaahi fealēlea'akí pea 'oatu mo ha ngaahi tākaki fakatekinikale ki he ngaahi founa ngāue 'oku pule'i fakalao, ngaahi tu'utu'uni pe talafatongia faka'ofisiale, pehē ki he ngaahi fakahinohino kuo fatu ke fai mei ai ha fai tu'utu'uni ke fakapapau'i 'oku nau potupotu tatau mo e tu'unga e ngaahi ngāue lelei fakavaha'apule'anga.	Tokonia ha ngaahi fealea'aki fakalao mo e ngaahi tu'utu'uni fakalao ke fakahoko	Ngaahi fealea'aki fakalao ta'efaka'ofisiale pē	Fakakakato ha ngaahi fakataha fekau'aki mo hono toe vakai'i e ngaahi me'a fakalaó	Ngaahi lao kuo fa'ufa'u mo toe fokotu'utu'u lelei	Ngaahi lao kuo kakato mo fakahoko 'i he NSS	17.18.3
501412	Kamata'i hono fakakau mai e ngaahi kupu fekau'akí pehē ki he ngaahi potungāue 'oku fengāue'aki fakatahá 'i hono tālanga'i e ngaahi liliu ki he laó pehē ki hono ngāue'i e Lao 'o e Sitetisitika	Kamata ha gaahi fakataha 'a e ngaahi kupu fekau'akí	Ki'i tokoni'ihi pē mei he ngaahi kupu fekau'akí kuo kau mai ki he ngaahi fakatahá	Toko 5 pē mei he ngaahi kupu fekau'akí kuo kau mai ki he ngaahi fakatahá	Toko 10 pē mei he ngaahi kupu fekau'akí kuo kau mai ki he ngaahi fakatahá	Kakato kotoe e ngaahi kupu fekau'akí kuo kau mai ki he ngaahi fakatahá	

501413	Fakapapau'i ko e ngaahi fealēlea'aki 'i he laó pehē ki he ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakalaó 'oku 'i ai 'a 'ene kākunga ki he Sisitemi Fakasitetisitika Fakafonuá 'oku potupotu tatau mo e ngaahi ngāue mahu'inga taha fakasitetisitika pehē ki he ngaahi fiema'u vivili ki hono fakalele 'o e sisitemi.	Ngaahi fealea'aki fakalao kuo 'osi tohi pea fenānāpasi mo e ngaahi taumu'a ngāue mahu'ingá	Te'eki ke fokotu'utu'u lelei ha alangafale fakalao ke talanoa'i	Fakakakato e fokotu'utu'u ke kamata leva ha alangafale fakalao 'i he NSS	Ngaahi me'a fakalao mahu'ingá 'oku nau fekāinga'aki 'aupito mo e ngaahi taumu'a fakasitetisitika 'oku tulitulikakí	Ngaahi me'a fakalao mahu'ingá kuo 'osi fokotu'utu'u pea ngāue'aki kakato	
501414	'Ohake ha kau ngāue taukei ke nau ngāue fakataha mo ha ni'ihī kuo fili ke nau hoko ko e kau fakafofonga 'i he sisitemi mei he ngaahi kupu fekau'akí.	Tokoni'i e ngaahi founa fakalele ngāue mo ha ngaahi me'a fakalao ke tālanga'i	'Ikai ke faka'ofisiale e ngaahi talatalanoa ki he ngaahi me'a fakalaó	Kamata e ngāue ki hono toe vakai'i fakalelei e ngaahi me'a fakalaó	Ngaahi lao kuo tohi pea fakalelei'i	Ngaahi Lao ki he Sitetisitika kuo maaui pea kuo ngāue'aki kakato	

6. Ngaahi Tānaki Fakamatala Sitetisitika Lalahi

Ko e lisi eni 'o e ngaahi Tānaki fakamatala fakafonua he ta'u 'e 5 'oku tau fononga'ia (kamata mei he 2023).

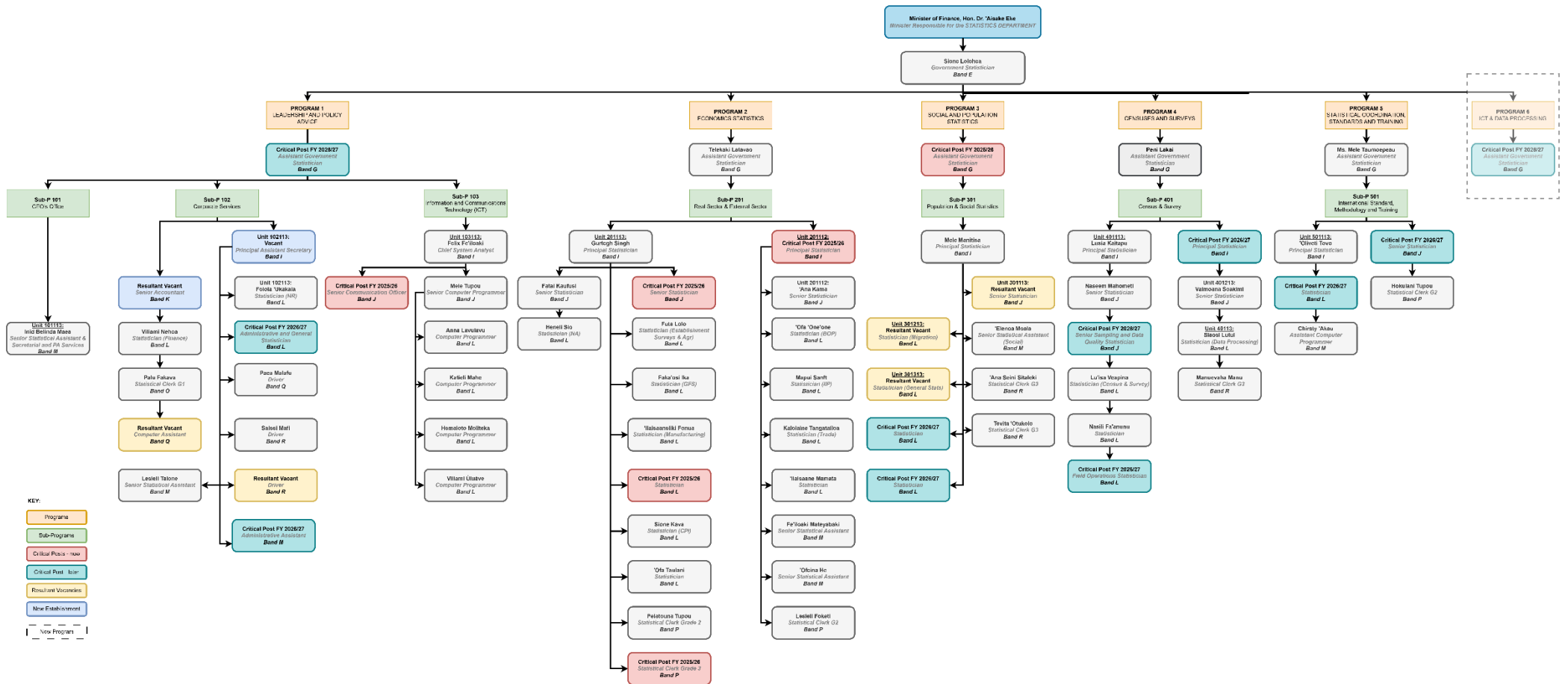
Tepile 21 Ngaahi Tānaki fakamatala fakaSitetisitika Lalahi

Ta'u	Tānaki Fakamatala FakaSitetisitika
2025	Savea ki he Pa'anga Hū mai mo e Fakamole 'a e Ngaahi Fāmili 2025
2026	Tohi Kakai Fakafonua 2026
2027	Savea ki he 'ātakai' 'i he'ene fekau'aki mo e tangata pe fefine
2028	Savea Tu'unga 'o e Ma'ungāue 2028
2029	Savea ki he mo'ui lelei 'ae fanau iiki moe kakai fefine 'i Tonga 2029 (MICS)
Poloseki Tokoni 'a e Pangikē 'a Māmani (WB)	
2025/26	'Akauni Satelaite 'i Tonga (TSA)

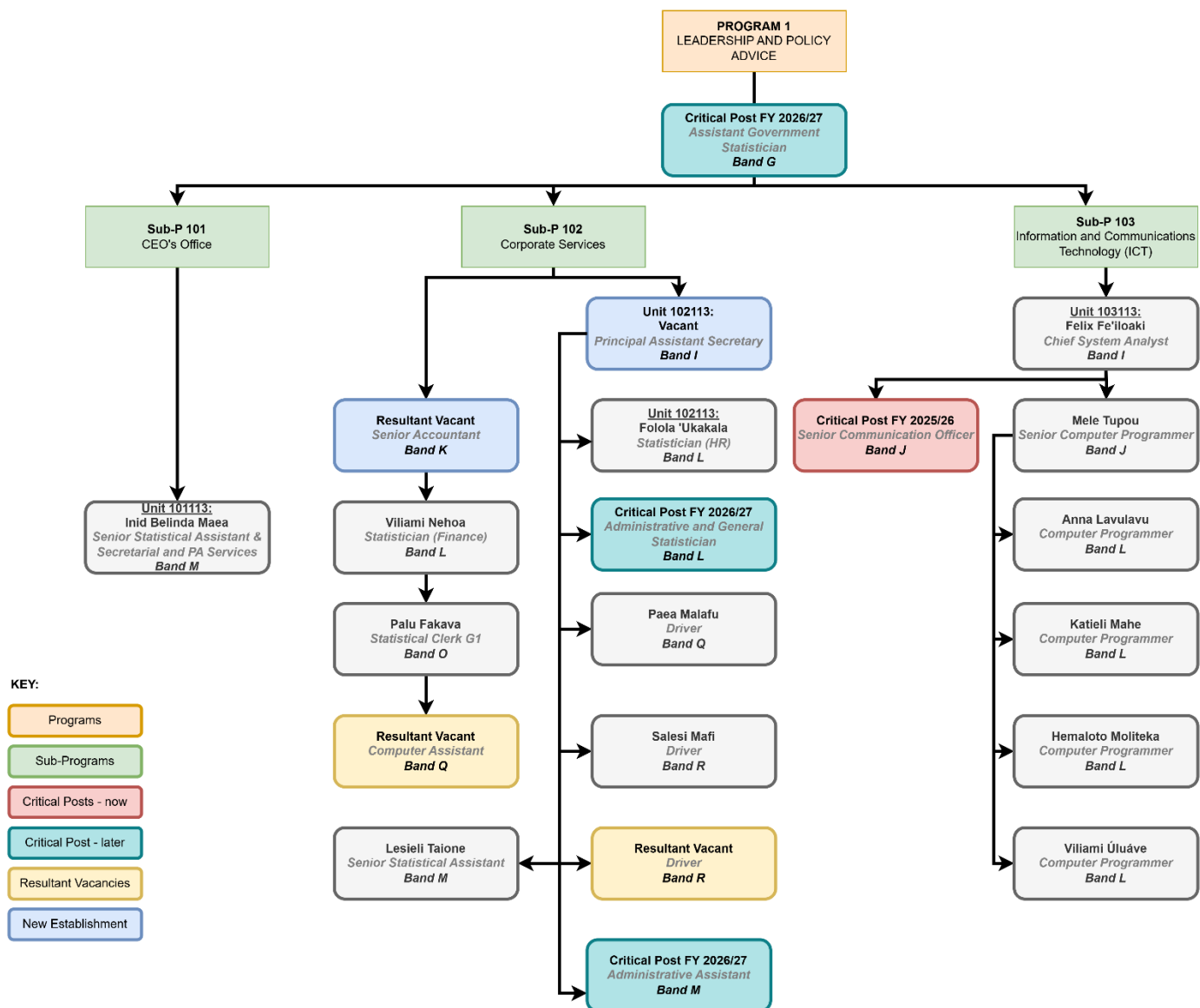
- *Ngaahi savea 'oku fakahoko 'i ha ngaahi taimi pau, Savea 'o e Ngaahi Koloa, 'Ekonomika - Feto'aki he totongi koloa (CPI) (fakakuata, fakamāhina)*
- *Ngaahi Savea makehe makatu'unga he ngaahi fiema'u fakavavevave e.g. Kamata'anga mo e Ngata'anga ki he tu'unga totongi mo e ala me'a pehē*

7. Fakalahi

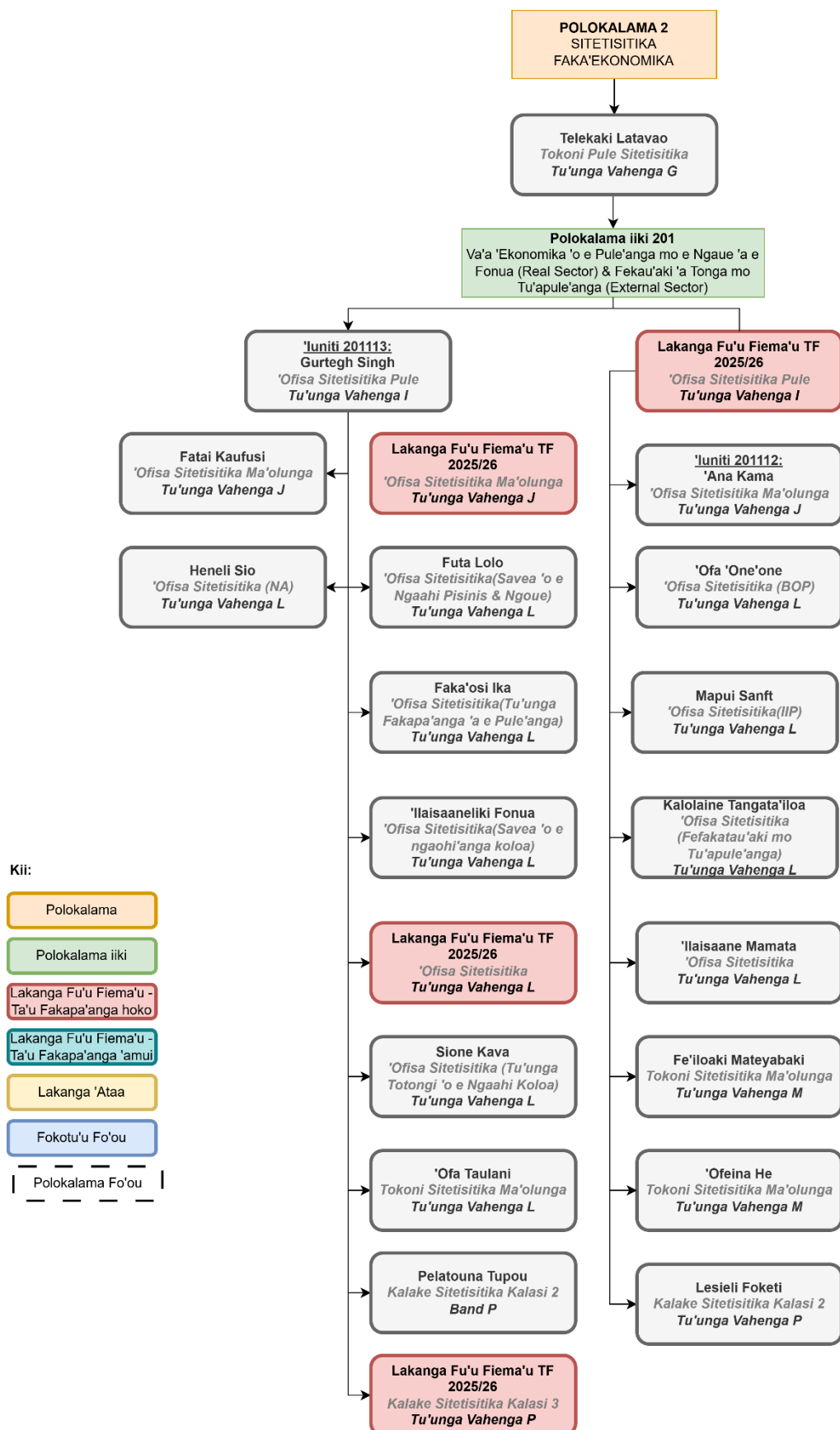
Fakalahi 1: Ngaahi Polokalama mo e Kau Ngāue

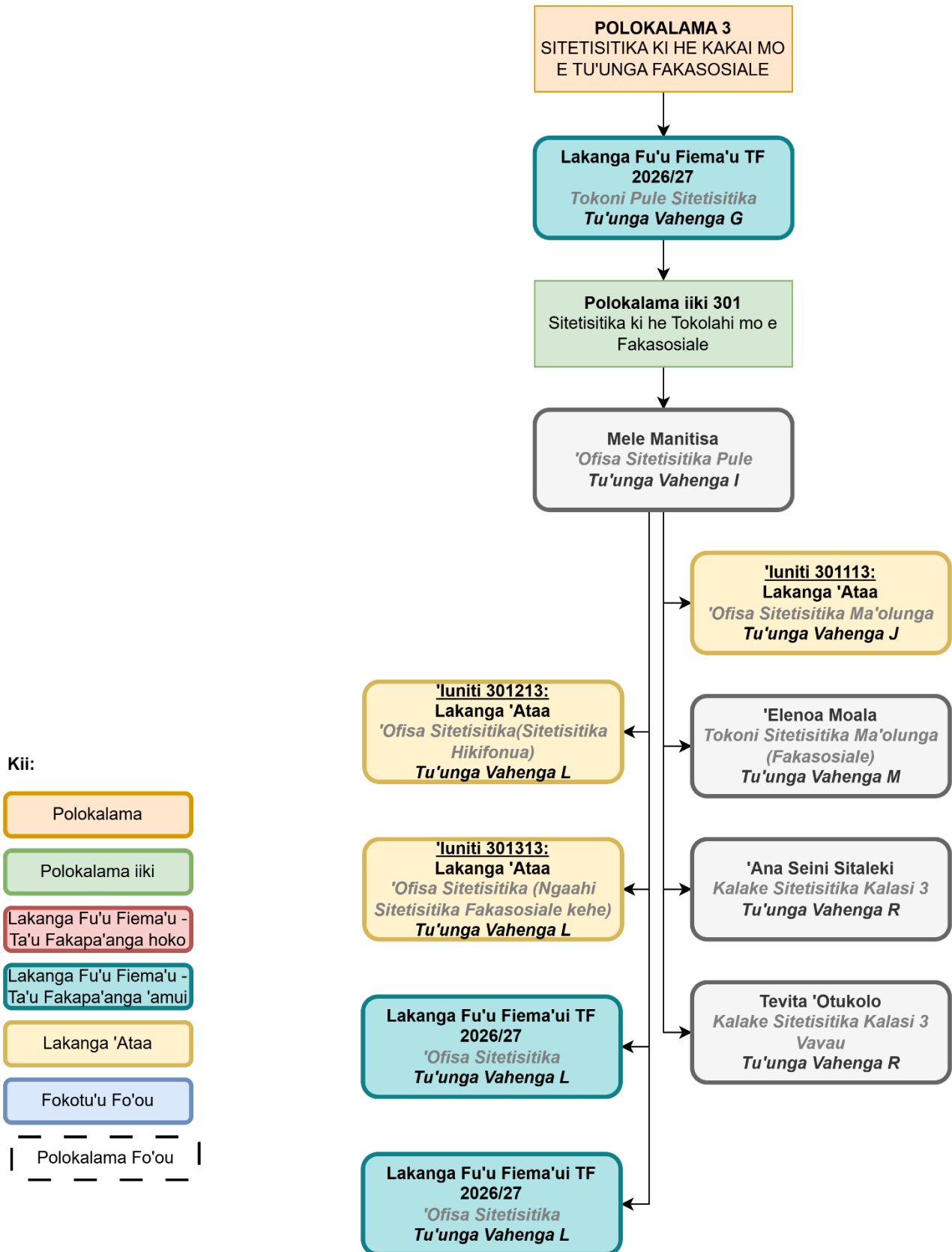

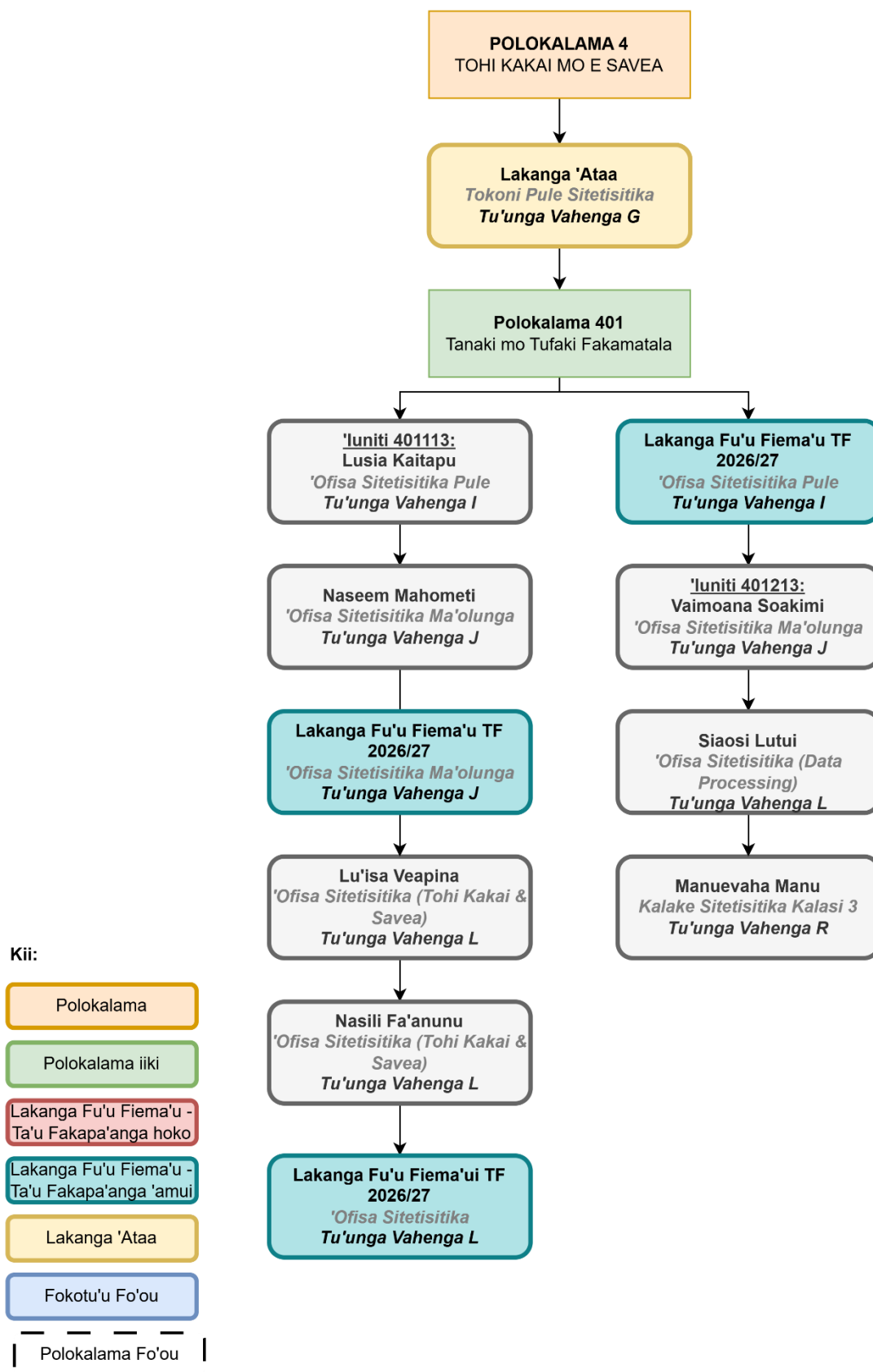
Fakatātā 7 Ngaahi Polokalama mo e Kau Ngāue

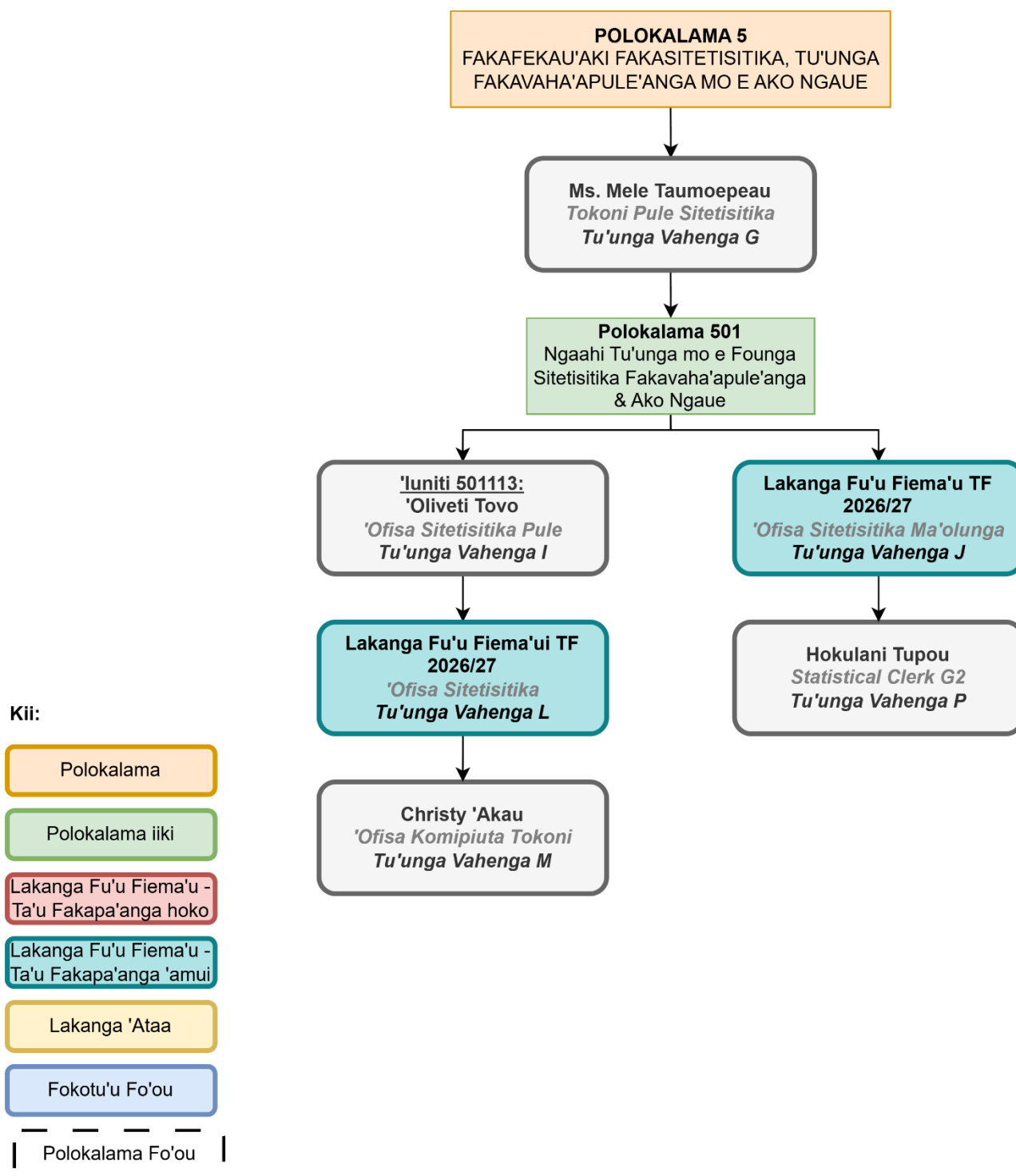

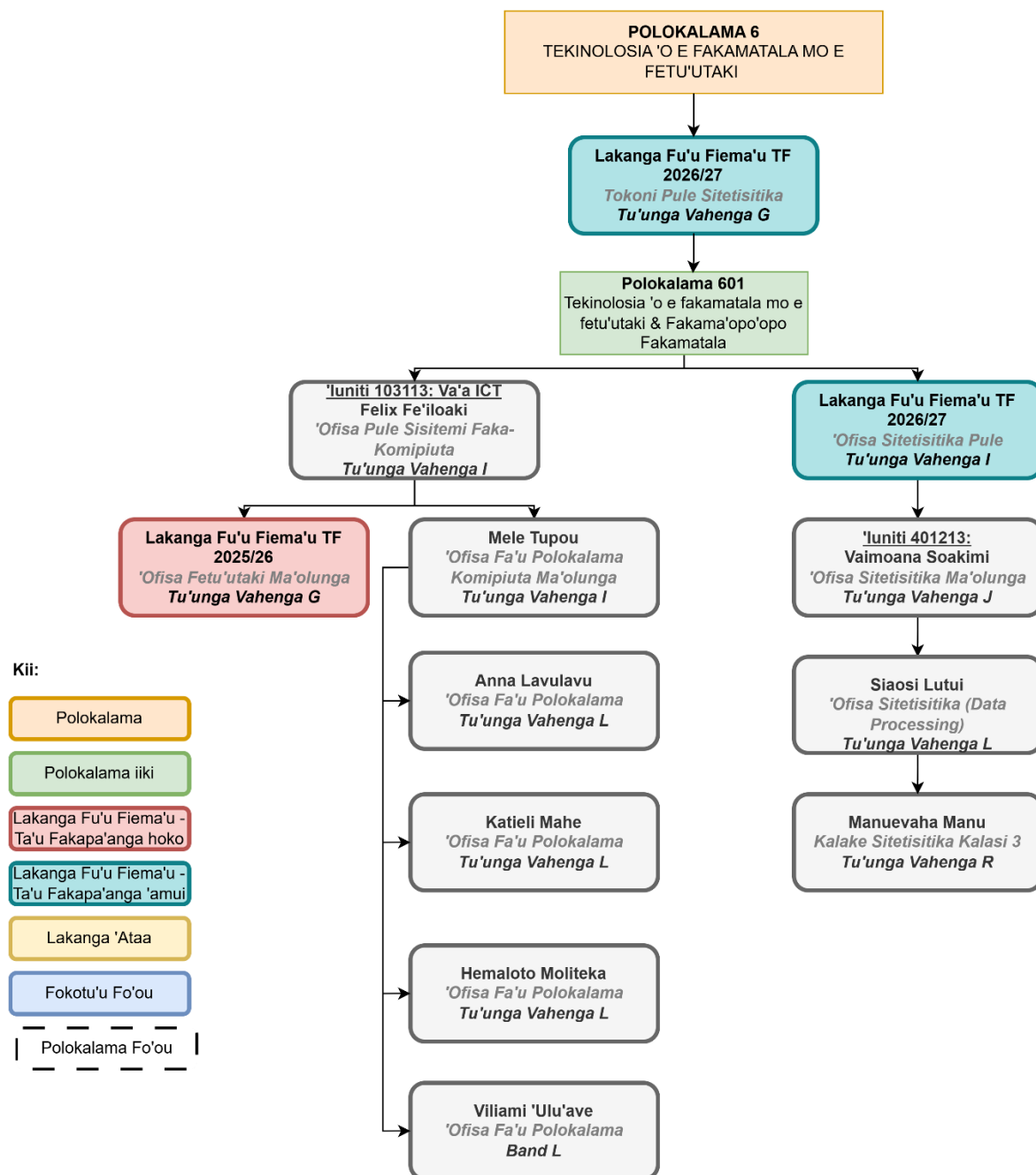
Polokalama 2: Fa'unga 'o e tafa'aki 'Ekonomika 'o e Sitetisitika

Fakalahi 2: Fakalakalaka Lolotonga

Tēpile 22 - Fakalakalaka Lolotonga

Polokalama	P ¹²	‘Ekitiviti	FY 2025/26	Faka‘uhinga Malie ¹³
Polokalama 4: Tohi Kakai mo e Savea	Savea ki he Pa‘anga Hu mai mo e Fakamole ‘a e Ngaahi Famili 2024/25 (HIES)	Tānaki mai ‘o e ngaahi fakamatala tonu ‘i hono taimi pea fakamā‘opo‘opo fakatatau ki he ngaahi tu‘unga fakasitetisitika pau.	US\$370, 000	Savea ki he Pa‘anga Hu mai mo e Fakamole ‘a e Ngaahi Famili 2024/25 (HIES)

¹² Ngaahi me‘a ‘oku fakamu‘omu‘a

Paaki 'i he POTUNGĀUE SITETISITIKA 'O TONGA
Nuku'alofa, TONGA - 2025